

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

XII. évfolyam – 2017. Június/nyár

Tompa Mihály 200

A VIRÁGREGÉK VÁLTOZÓ KONTEXTUSAI

Reformáció 500

A NYUGAT 1913-AS PROTESTANTIZMUS-VITÁJÁNAK
ÉRTELMEZÉSI, NYELVI ÉS STÍLUSRÉTEGEI

Képzőművészet

ABLAK A MESE VILÁGÁBA

NAGY SÁNDOR ZOLTÁN „MESÉS” ILLUSZTRÁCIÓI

Vendégység

VASNÉ TÓTH KORNÉLIA EGY VERS IHLETTE EXLIBRISRŐL;
TAKÁCS E. ILDIKÓ; SÓLYOM SÁNDOR; VITÉZ KATA BORBÁLA VERSEI;
A III. DEBRECENI HAIKUÍRÓ VERSENY PÁLYAMUNKÁIBÓL; SZÍKI KÁROLY
A *BUSZNOVELLÁKRÓL*; SZAKOLCZAY LAJOS ASZMANN FERENC
FOTÓKIÁLLÍTÁSÁRÓL; *ARANY SZALONTÁJA – SZALONTA ARANYA*
(FAGGYAS SÁNDOR A JUBILEUMI ARANY-ALBUMRÓL);
BÉNYI TIBOR FOTOGRFÁIÁI

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

78. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, XII. évfolyam; 2017. Június/nyár
(78. kötet; 59. megjelenés)

A KÜLÖN SZERZŐI NÉVVEL NEM JELÖLT KÖZLEMÉNYEKET ÍRJA,
VALAMINT SZERKESZTI ÉS KIADJA:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com; vitez.ferenc@drhe.hu

📍 Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fszt. 2.

☎ +36-20/965-2921

A Néző • Pont archívum fellapozható
Országos Széchényi Könyvtár
Elektronikus Periodika Adatbázisában (www.epa.oszk.hu)

ISSN 1788–8034

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a 163/2314/2/2011. számon nyilvántartva.

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – FELELŐS VEZETŐ: IFJ. KAPUSI JÓZSEF

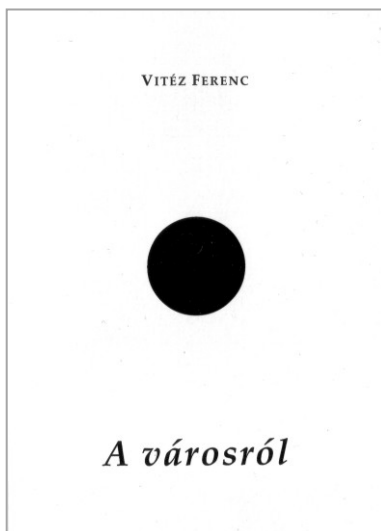
A FOLYÓIRAT 78. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2017. MÁJUS 1-JÉN VOLT.

111 rövid verset tartalmaz
A városról
címmel önálló kötetben megjelent
új költői ciklus.
(A kis kötet postaköltséggel együtt
900 forintért rendelhető meg.)

(44.)

*Őzike-lány fut a réten.
Útját állja a város.*

*Minden beteljesülés
a semmivel határos.*

**Uzonyi Ferenc debreceni festőművész
önálló kiállítása Párizsban**

A debreceni képzőművész – a 2017. évi Párizsi Szalonban elért sikere után (ahol a zsűri neki ítélte oda a Prix A. Guillemet–Delaistre különdíjat) – első önálló bemutatkozására kapott meghívást a párizsi Monod Galériától. Uzonyi Ferenc festményeit május 8–20. között láthatja a párizsi közönség.

LA GALERIE MONOD
expose

UZONYI FERENC

DU 08 MAI AU 20 MAI 2017
VERNISSAGE LE JEUDI 11 MAI 2017
De 18H00 à 21H00

16 , Rue d'Ouessant Paris 75015 Tél : 01 56 58 24 72
Métro : La Motte-Picquet Grenelle
Ouvert tous les jours sauf dimanche de 13h30 à 18h30

© Bényi Tibor

HANGSOR (*fent*)

HEGEDŰSÖK (*lent*)

BÉNYI TIBOR FOTÓGRÁFIÁI

„A REFORMÁTUS DEBRECEN”

DR. NAGY ATTILA ORVOS, KÖZÍRÓ GYŰJTEMÉNYÉBŐL ÖSSZEÁLLÍTOTT
KÉPESLAP-KIÁLLÍTÁST RENDEZETT A DEBRECENI, SZÉCHENYI KERTI
REFORMÁTUS EGYHÁZKÖZSÉG MISSIONS BIZOTTSÁGA
„A REFORMÁTUS DEBRECEN” CÍMMEL A REFORMÁCIÓ 500., ILLETVE
A MAGYAR REFORMÁTUS EGYHÁZ MEGALKULÁSÁNAK 450. ÉVFORDULÓJA
ALKALMÁBÓL. A KIÁLLÍTÁS – MELYET DR. FEKETE KÁROLY TISZÁNTŰLI
PÜSPÖK NYITOTT MEG – A TÓCÓSKERTI KÁLMÁNCSEHI GALÉRIÁBAN VOLT
LÁTHATÓ ÁPRILIS 7. ÉS MÁJUS 19. KÖZÖTT.

A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, a Teológiai Akadémia és a Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület március 25-én tartotta a Tompa Mihály születésének 200. évfordulója alkalmából rendezett emlékévi nyitó ünnepségét Sárospatakon a Teológiai Akadémia Imatermében. A „Bibliámnak és lantomnak élek” címmel rendezett ünnepségen Imolay dr. Lenkey István *Tompa és Arany barátságáról* beszélt, dr. Dienes Dénes teológiai tanár *Tompa Mihály alsó- vadászati kapcsolatairól* szövegét, „A dal életet, tart örökre...” címmel vetítették a Putnoki Városi Televízió filmjét, és megnyitották a „Lant és Biblia” című kiállítást.

TOMPA MIHÁLY VIRÁGREGÉINEK VÁLTOZÓ KONTEXTUSAI

200 éve született
a gömöri református pap-költő

„Szívet cseréljen az, aki hazát cseréli!” – Sokat emlegetjük ezt a szállóigei sort, de nem biztos, hogy meg tudnánk nevezni a szerzőt. Tompa Mihály verséből való az idézet (*Levél egy kibujdosott barátom után*), 1851-ből, a szabadságharc bukását követő önkényuralom idejéből. Tompa korának talán nagyobb költője lehetett volna, ha nem az élet apró örömeit éneklő dalainak és a bánatot, halált megszólító verseinek születésekor robban be a reformkori magyar irodalomba Petőfi (kinek népszerűségét ő is megközelítette), és nem az érett költői korszakával, hazafias allegóriáival párhuzamosan érkezik első tetőpontjához Arany művészete. Petőfivel felemás volt viszonya, a rajongástól a mérges bántásig hanyatlottak az érzelmek – közrejátszott ebben az is, hogy Tompa

nem utasította el Vahot Imre fölkérését, amikor Petőfi *Pesti Divatlap*tól az *Életképek*hez való távozása után Vahotnak nem sikerült Aranyt megnyernie, Tompa viszont mind a két lappal közösséget vállalt. Petőfi 1844 őszén Tompa Mihályt köszöntő verset írt, 1845-ben Kerényi Friggyessel kiegészülve költői versenyt rendeztek (*Az erdei lak* témájára); az 1847-es nyári bejei látogatás emlékeit szintén versben örökítette meg. Arany Jánoshoz baráti szálak kapcsolódtak, a *Toldi* költője 1850-ben még arra is gondolt, hogy Tompával alakít irodalmi társaságot, s noha távolabb kerültek egymástól, mindvégig szeretve követte nyomon munkásságát. S bár költészetének és jelentőségének megítélése felemás, tagadhatatlan, hogy a 19. század reformkorból induló romantikus költőtriászának Tompa is a tagja, Petőfi és Arany mellett.

Arany kritikusként is nyomon követte a munkásságát. Az 1863-ban megjelent Tompa-versek hatodik kötetét ismertetve, azt kérdezte, hogy az elmélkedésre és reflexióra való hajlam vajon dicsérendő-e, vagy megrovást kíván. Jól tudta, ha a reflexió nem költői forrásból ered, ha a filozófia „nem bírja magát a szép törvényei szerint érvényesíteni”, s az „eszmélő fej” mögött „üres szív” van, nem lesz költői a mű. Tompa nem ilyen meddő lírát hozott létre, „*ó dai* költésének” nem ártott a reflexió: „elmélkedései gyakran nem is pusztá reflexiók, azaz nem *magukért* állanak, hanem *álarcai* valamely ki nem mondott, vagy csak félig kimondott mély érzelemnek”. Arany az *Isten akaratja* (1862) című verset idézte bizonyítékként (hangsúlyozva, hogy senki nem képes olyan allegóriai finomsággal és változatossággal megénekelni a legsűrűbb fátyol mögötti valóságot, mint Tompa Mihály), ám az utókor *A gólyához* (1850) és *A madár, fiaihoz* (1852) című költeményt emlegeti a Tompa-allegória reprezentatív példájaként. Az abszolutizmus rabságélményét és szabadságvágyát közvetítő hazafiság kifejezése mind a két vers.

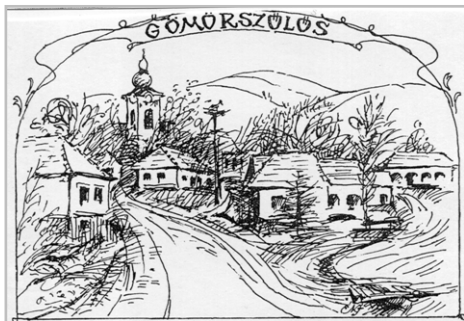
„*Neked két hazát adott végzeted, / Nekünk csak egy – volt! Az is elveszett*” – írja *A gólyához* című versben (később e miatt került vizsgálati fogságba). 1848 elején azt írta Arany Jánosnak, hogy őt „igazság szerint csak félig lehet népköltőnek mondani”. Megjelent nála a szatíra; foglalkozott a közéleti és a morális kérdésekkel; rezonált az eseményekre; az önkényuralom idején a nyugtalanság és a kétségbeeső látomás, a pusztulás és hanyatlás élményéből született patrióta lázadás attitűdje váltakozott verseiben.

A MORALISTA KÖLTŐ

Tompa Mihály Petőfi ösztönzésére 1845-ben Pestre települt, de idegenül érezte magát, bár a népregék megjelenése sikert hozott számára. Református papi hivatást vállalt, visszatért szülőföldjére, Gömörbe. Rimaszombat volt szülővárosa, 1832-ben szolgálóként került a sárospataki kollégiumba, ahol jogi, bölcsészeti és teológiai stúdiumokat végzett, azonban csak 29 évesen tett lelkési vizsgát (közben Dunántúlon, Borsodban, Zemplénben, Szabolcsban volt segéd- és magántanító). Bejére került református papnak, 1849 tavaszán megnősült, ősszel már új állomásán, a keleméri szószéken találjuk. 28 hónapot töltött itt, két évig prédikált a gömörszőlősi református templomban is. 1951 végén került Hanvára, Gömör vármegye első protestáns egyházába.

Még megérhette a Bején kezdett *Virágregék* Heckenastnál megjelent díszkiadását, s kezébe vehette az *Utolsó verseim* (számára külön zöld bársonyba

kötött) példányát. Felesége gondoskodott eme utolsó ajándékról, közbenjárva Szász Károlynál, aki (Arany János és Lévy József mellett) mindvégig szerető figyelemmel követte munkásságát. (Tompa Szász Károlyra bízta az imádságainak és fohászainak kéziratát, ő jelölte ki Tompa helyét először Petőfi és Arany mellett a *Vasárnapi Újság* 1868. évi első számában.) 1868. július 30-án meghalt, még az 51. évét sem töltötte be.

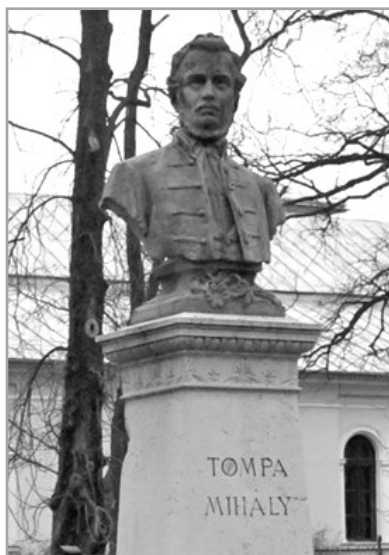

Híveiről, paptársairól, barátairól, az emberi gyengeségekről, gyarlóságokról mintegy száz bizalmas vallomása kerül elő a halála évében letétbe helyezett sötven év múltán, 1918-ban felbontott *Fekete könyv*ben. A *Fekete könyv* irodalmi érdekességet ígérő titok volt, szerzője viszont nem hagyott semmilyen „titkos végrendelet”, nem fogalmazott jövendöléseket – a dokumentum sajátos korrajz és kései életrajzi adalék lett.

É. KOVÁCS JUDIT GRAFIKAI
GÖMÖRSZŐLŐSRŐL

Kovács Kálmán úgy véli, hogy a feljegyzései „egy túlérzékeny pap apró, sokszor kicsinyes megfigyeléseit gyűjtik egybe”. Szerinte a teológiai hivatás viszszevetette költészetét, mert markáns moralizmusa túl erős nyomot hagyott a verseiben. (Tompa ugyanis az erkölcsi életet, a mindenre kiterjedő szellemi maga-tartást tekintette a vallás lényegének; moralizálása folyamatos reflexiókban kapott formát, a költői beszédmódba retorikai célzatok is vegyültek. Ugyan-akkor lelkészi hivatása és egyre borongóbb kedélye, olykori embergyűlölete, istenhite és kétségbeesése között is disszonáns viszony fogalmazódott meg – pl. amikor élete végén fájdalommal és a szenvedéstől való félelme

erősödött, foglalkozott az öngyilkosság gondolatával.) Kovács nem hangsúlyozta kellően a Hegedűs Géza által megfogalmazott tényt: noha a Petőfi–Arany–Tompa triászból a pap-költő szerényebb tehetség volt, s „miközben oly sok szál köti költői előzményeihez, még több kortársaihoz, egyben-másban olyan új hangütések előhírnöke, amelyek csak jó idővel útána lettek jellemzőek az övénél modernebb költészetben. Közhelyszerűen szokás beszélni allegóriáiról, de említeni sem szokás, hogy ezek közt az allegóriák között olykor olyan jelképi mozzanatok rejlenek, amelyek már a szimbolizmus hazai kezdeteinek számíthatnak.” Már a hazafias allegóriákban (s a virágregékben) ott vannak a szimbólum előzményei. Az egész versen végigvonuló kép alapját egyaránt kölcsönözte a természetből és a Bibliából vagy mitológiából. „Hangja egyre árnyaltabb lett, finom zenei hatásokat tudott elérni. Virágregéinek sajátos hangulatvilágában kell felismernünk a hazai szimbolizmus első hangütéseit.”

TOMPA MIHÁLY SZOBRA A SÁROSPATAKI ISKOLAKERTBEN – HOLLÓ BARNABÁS MŰVE 1896-BAN KÉSZÜLT

NÉPSZERŰSÉG ÉS ÉRTÉK

Tompa Mihály *Virágregék* ciklusának kontextus-változásait több irányból is megközelíthetjük. Kijelölhetjük helyét az életművön belül; de vizsgálhatjuk a népszerűségét a kortárs olvasóközönség körében és a későbbi időszakokban; valamint a recepciótörténetet is alapul vehetjük. S külön vizsgálatot igényel, miként reflektált a Tompa-életműre a költészet: a kortársi kör és az utókor milyen költői visszhangot adott. A már 1852-re elkészült (de a nála tartott házkutatások során kéziratban lefoglalt) *Virágregék* Tompa életében három kiadásban jelent meg (1854; 1856; 1868), ám a század végéig összesen nyolc

kiadás hagyta el a sajtót, és a 20. században újabb négy alkalommal, illetve egy illusztrált válogatásban látott napvilágot. A tizennegyedik (szintén illusztrált) teljes kiadás Putnokon készült 2015-ben. A kiadások gyakoriságának csökkenése arra is rámutathat, hogy 1945 után Tompa Mihály kiszorult az irodalmi kánonból (az 1940-es évektől fél évszázadon át nem volt *Virágregék*-kiadás), költészetét is csak néhány vers reprezentálta.

Erre következtethetünk amúgy a költői visszhangokból is. Bényei József (1992) 1989-ig tekintette át a Tompa halála utáni „súlyos csönd” költői termését. *„A magyar költők lantján”* mindössze alig félszáz versben elevenedett meg (34 költő tollából), és a kortársak negyedszázad alatt csaknem annyi verset szenteltek neki, mint a halála után eltelt több mint 120 esztendőben.

Hexametrikus verset írt hozzá az eperjesi Irányi István tanár, jegyző és bíró (1854-ben), Tompa virágaira is reflektálva: *„Mondsza miként folynak szent dolgaid és a világi / Csipkebokornyai bajok, a rózsák ha virítanak-e és mi / Több? Tövis-é avagy jó illatú rózsza? Derítsd fel.”*

Bulesu Károly református lelkész és tanár Tompához írt versében (1860) a gólya és a virág motívuma egyaránt megjelent; Szakál Lajos (1856-ban) azt kérdezte: *„Már élő költőnknek / Nyílik hálavirág?”* Celder Márton református lelkész, egyházi író (szintén 1856-ban) szintén a virágokra utalással indította versét: *„Egy szép virágos kert, ez az élet nékem”*; Mentovich Ferenc filozófiai és természettudományos író (1857-es versében) Tompa „egyre szaporodó” virágairól beszélt; Arany János pedig ezt írta *Tompa sírkövére* (1868-ban) disztichonjaiban:

*„Lágyan öleld tetemét Anyaföld s ti szeretti, Virágok,
Üljetek ágya köré, mondani méla regét.”*

Dalmady Győző költő, műfordító, Tompa sírjánál járva, a virágos hant képét idézi föl; Feleki Sándor orvos, műfordító 1903-ban *Tompa virágregéivel* címmel írt verset. Lé vay József (a költő miskolci barátja) egész ciklust szentelt a költő emlékének, s *Tompa szobránál* ezt írta: *„Beszélgettek ott vele a virágok, / Bájos regéket suttogván neki, / Hogy mind azt, mit érzett, vagy sejten álok, / Igézetes dalokban zengje ki.”* Sajó Sándor költő és tanár a centenáriumon a Kisfaludy Társaságban Tompáról énekelve, így fogalmazott:

„Virágnak, ősznek dalos szeretője! / Meglelkesítvén a Természetet / Hány új szépséget fakasztott belőle / Regéket termő bús költészeted! / S a sok virág mind hálás volt irántad: / Szépségük ír volt sebzett lelkeken, / S most sírodon is hűséggel tanyáznak, / Hogy az is mindig virágos legyen.”

A legújabb *Virágregék*-kiadás előszóírói (Sándorné Gyurcsik Erika és Imolay Lenkey István) szerint ennek az egyik oka, hogy „a pap-költő személyisége nem volt kedves a kor politikai, ideológiai nézetei számára. A másik, hogy egyetlen versét sem lehetett a forradalom lángját hordozóként, erősítőként a politikai ideológia szolgálatába állítani.” (1955-ben és ’61-ben válogatott versei és levelei jelentek meg.) Bényei József úgy véli: 1945 után azért is hallgattak róla, mert nem lehetett stabil pont a korszak irodalmi értékrendjében. „Nem csupán azért, mert pap volt, és mert költészetének egyik jellemzője a kételyek és kétségek kálváriáját is megjáró tiszta, komoly, férfias hit Istenben, és mert morális eszményei teljesen azonosak a valláserkölc tanításai-val. [...] Legalább ennyire fontos azonban, hogy az elfogadott és művészeti törvénnyé emelt ’forradalmi romantika’ elutasította, nem szerette, nem fogadta be a keserű, szomorkás, bánatos hangvételű költészetet és költőket.”

Irodalomtörténeti helyét az idézett Hegedűs Géza-értékelés korigálja, a szimbolizmus korai előfutáraként jelenítve meg a költőt. Ehhez éppen a *Virágregékkel* érvel, míg a hatkötetes *A magyar irodalom története* Tompa Mihály-fejezetében csak annyi utalás van a műre, hogy a környezetét átlírázó ösztön teremtette meg a *Virágregéket*, „ezt a maga korában is kételkedve fogadott műfajt”. Kovács Kálmán összegzésében elismeri, hogy Tompa hangulatlírája „a századvég modern, zenei-hangulati fogantatású lírája felé mutat”, irodalomtörténetileg azonban elszigetelt jelenség.

A ciklus recepciója sem a múltban, sem a jelenben nem egyértelmű. Hol azt róják föl, hogy a virágok emberi konfliktusokba helyezése elhibázott; hol a költő értékeit becülik alá; mások az ideológiai tanulságot hiányolják, noha a melankolikusan kifejezett erkölcsi tanulság mindvégig jelen van. S éppen a vitákra készítés, másrészt az „elszigeteltség” (irodalomtörténetileg, esztétikailag és földrajzi-szociális értelemben egyaránt) adhatja meg Tompa lírai-szimbolikus költői elbeszéléseinek különösségét. Nem igazán volt mintája, referenciája – s később maga sem szolgált referenciaként a megújuló magyar líra számára. Sokkal fogékonyabb volt a lelkiállapot lírai kifejezésére, mint a jellem- vagy lélekábrázolás epikus végigkövetésére, ezért az igazi konfliktus is hiányzik az elbeszélői munkáiból.

Egyrészt a kálvinista prédikációs hagyományokat követte: a példázatok segítségével erkölcsi tanítást kívánt adni; másrészt pedig népies életképekbe helyezett anekdotikus témákat énekelt meg. Mondafeldolgozásai szintén a néphagyományba illeszkedtek. Az 1846-ban megjelent *Népregék, népmondák* nagy sikert hozott ugyan (néhány hónap alatt elfogyott, hamarosan az újra-

kiadásról kellett gondoskodni), folklórelemeire viszont jobban odafigyel a néprajzkutatás, mint irodalmi erényeire az irodalomtörténet. Nemcsak kedvtelésből, de a „néphagyományt búvárló tudományos, azonkívül költői inspirációt váró érdeklődésből is gyűjtött lírai, dramatikus és leginkább mondai népköltészetet – írta az 1844-ben összeállított *Dalfizér* 1988-as új kiadásának bevezetőjében Pogány Péter. – A folklorisztikát megbecsülő lírikus és epikus Tompa is a múltjához visszataláló magyar nemzet egyik ébresztője akart lenni.” Epikus hajlamát felülmúlta a költői inspiráció, a cselekményt, a drámai feldolgozást háttérbe szorította a hangulatfestés, a líra.

Az első teljes Tompa-életrajz 1913-ban született, ebben Váczy János a költő e kettős hangjáról írta: „Tompából mindenütt árad a költészet; a szebbnél-szebb művészi képeket egymásra halmozza, az élénk színeket gazdagon vegyíti”. Pátosz, lágy csengés, finom ironia, maró szatíra; mesealkotása viszont kevésbé szerencsés: „majd sohasem tömör és arányos a részek kapcsolatában; az egyénítő, jellemzeteles vonások rajzában homályos, a párbeszédnek eleven-ségében ritkán otthonos.” Váczy Tompa bibliai örökségét és biblikus szellemi magatartást emelte ki, mely rányomta bélyegét a pap-költő stílusára és nyelvezetére is. Az életrajzíró elsősorban nyelvművészetével igazolta irodalomban elfoglalt helyét. „Tompa költői nyelve három főforrásból táplálkozik: a korabeli irodalmi nyelvből, a bibliából és a nép nyelvéből. [...] a játsszi kellem, a szerelmi epedés, a szeszélyes vidámság bájos hangjait Vörösmarty után egy magyar költő sem fejezi ki oly könnyed változatossággal, mint ő a virágregékben.” A régi magyar nyelvet elsősorban a Bibliából ismerte meg – a Károlyi-biblia és a zsolnárfordítások talán reá tették a legnagyobb hatást. „Elbeszélései közül többnek a tárgyát innen meríti [...] Nemcsak a pap, hanem a költő is méltán egyik főforrásának tekinti a szentírást, a melyből kivált pályája második felében oly gazdagon merít. [...] a biblia nyelve, példabeszédei, képei, hasonlatai, sajátos ódon kifejezései válnak uralkodókká költői és szónoki nyelvében. Sokszor úgy tetszik, mintha a népköltészet is a szentíráson át szűrődve kapná meg alkotó képzeletét”.

TOMPA VIRÁGAI MINT EMBERJELKÉPEK

Tompa az emberi tulajdonságok jelképeivé tette a virágokat, néha a tradíciót követve, máskor önkényesen, költői vízióit is a virágokba fogalmazva. Noha epikai „terjengőssége” tompítja a lírai érzékletességet, a Gyulai Pál által „csacskaságnak” minősített *Virágregék* Tompa Mihály legnépszerűbb műve

lett: a szimbólumalkotás titokzatossága, „az előadás bűbája” miatt. A 20. sz. eleji kritika (Váczy 1913) ezt a sikert a női szívek sajátosságával is magyarázta – Tompa virágversei a lélekhez és képzelethez, a hangulathoz és látványhoz egyaránt utat találtak. Talán a költői életmű mellékhatása, de semmiképp nem vadhajtás! Mi más lenne a *Havasi rózsa* kerti csábításra kész válasza, mint a Tompa-lelkület hí kifejezője?!

*„Csak éljetez ti / Kéjben, örömben, / Színesre festett / Rácsok között;
/ Én a szabadban / Vágyok maradni, / Ahová engem / sorsom kötött! [...] Szeretve hozzád / Simúlok...! érted / Én nem cserélek / Más idegent! / Oh mert előttem / Hazám! te földed / Minden fűszála / S porszemje Szent!”*

Problémás lehet az elnevezés, ugyanakkor ez adja meg egyik újdonságát. *Virágregék*. A virág elsősorban szimbolikus és lírai tematikát jelöl ki, a rege viszont elbeszél, félúton a mese és mítosz között. Váczy is észrevette ezt az ellentmondást: „Általában e regékben a csodálatos elem többször művészi igazsággal nyilatkozik a mese szálainak bogozásában s megoldásában. De a virágregékben voltaképp nincs ily művészi igazság, a mely már a csodás elem által is valószínűvé tenné az allegóriai keretbe foglalt elbeszéléseket. A költő az emberi tulajdonságok jelképeivé avatja a virágokat, nem vizsgálván: vajjon köztudatunkban él-e azon kapcsolat, a mely e jelképet igazolja s vajjon meg-egyeztethető-e a műtárgyul vett virág az emberi jellem azon vonásával, a melynek jelképeül választja. [...] az ibolya a szerénység, a liliom az ártatlanság, az örökzöld a remény, a repkény a költészet és szerelem, a nefelejts a hű emlékezés jelképe. Azt is értjük, hogy a csalán a gúnyos megszólás jelképe, s hogy a hajnalka a meleg napsugár előtt bezárja szirmait: az ez alapon szótt rege bizonyos illúziót kelt. Ellenben a szarkaláb kacérsága, a szegfű túlzott gyönyöre, a havasi rózsa hű ragaszkodása, a kolokán kifogyhatatlan rágalmazása, az aranka szemérmetlen megtelepedése teljesen önkényes ráfogás, és bár Tompa változatos leleménye a virágok legrejtettebb titkait is feltárni igyekszik, nem tud tartósan szívünkre hatni, mert semmi művészi igazságot nem érzünk.”

Rácz Győző elemzése (2000; 2009) még statisztikát is tartalmaz: Tompa verseiben összesen 148 növényfaj fordul elő, és a virágok közt magasan vezet a rózsa, 55 verssel, majd a liliom következik (30), a rozmarin (12), az ibolya és gyöngyvirág (11), illetve a viola (10 verssel). Jó néhány virágja viszont csak a *Virágregékben* bukkan föl. „A legtöbbet emlegetett rózsa büszke szépség,

de van verse, ahol az együttérzés, a barátságos jóindulat felmutatója. A rózsza vad rokona a csipkerózsza az emlékezés virága. [...] a fehér lilium a tisztaság jelképe [saját magát is liliomként szerette volna látni]. Viszont a turbán lilium az irigység hordozója. A vízi lilium az epekedést példázza. A habokból kiemelkedő vízi lilium az átváltozott szerelmes [...] a kék lilium az írisz, az irigvelt szépséget jelképezi.”

Valóságos virágnyelv-szótár állítható össze a versekből. A bajnokfű kevélység; a szegfű góg (végül öngyilkos lesz); a vadszegfű fájdalom; az ördög-szekér rútság; a pitypang sóvárgás; a kakukkfű halálhoz szelídülés; az aranka elmúlás; a hajnalca hitszegés; a szarkaláb hűtlenség; a mécsvirág változékonyság; a kikerics bús magány; a délke kétségbeesés; az izsóp elégedetlenség; a pipacs eltűnő pompa; a nefelejcs emlékezés. (A szimbólum-szótárak nem is közlik mindegyik magyarzatot, néha egészen más jelentést találunk. Az izsóp a megváltás szimbóluma, mely a zsidók megtisztulási szertartásánál játszott szerepet, de Krisztusra és Máriára is vonatkoztatják; Mária- és Krisztus-szimbólum a pitypang és a szarkaláb; a nefelejcs nem pusztán az emlékezést, hanem a hűséget jelképezi; a szegfű a világi szerelmet és életörömet; a rozmaring pedig nem a gyászt, hanem a hűséget és tisztaságot, s a folklórban bajelhárító szerepe is van.) Külön csoportba lehet rendezni a szerelem virágait: kék iringó, kakukk szegfű, repkény, sárga viola, tubarózsza, ciprus.

Gyulai Pál szerint Tompa „a németektől tanulta” a műfajt: a német romantika költészetében divat volt a virágok emberi tulajdonságokkal való felruházása, és egész Nyugat-Európában „felvirágzott” az Ovidiustól örökölt virágkultusz. Tompa nem követte a külföldi irodalmat, erősebb hatást gyakorolt rá a magyar népköltészeti hagyomány. E műfajban jól ötvözte lírai hajlamát a „regélő” készetésekkel. Mivel az elmúlástól nem mentheti meg a virágokat, regékbe foglalja életüket. „S valóban – írja Váczy – e regék az ifjú költő korlátlanul csapongó képzeletének kedves játéka, szerelmes szívének játszi ábrándjai s a természet iránti forró szeretetének bűbajos kifejezései. A magányban élő Tompa [...] virágai közt szemlélődik, halk suttogást hall közöttük; látja, a mint nesztelenül járnak-kelnek s remegve hajlanak egymáshoz; és e suttogást a szerelem hangjának sejtje, a mely örömet és bánatot, vágyat és lemondást jelent, s ilyenekből szó ábrándos regét a költő képzelete.”

TOMPA TERMÉSZETSZERETETE

Tompa a virágregékkel az 1840-es évek közepétől foglalkozott, költői programját már a bejei lelképásztori állás elfoglalása után megfogalmazta a Pogány Karolinához írott versben:

„Virágaimat kéjjel szemlélgetem; / S haláltól mert megónom nem lehet: / Virágregékbe dallom éltöket./ Majd elmondom, mint járt a lilium, / S a múltó kecsű pipacs egykoron; / Elmondom a vadrózsa esetét, / S hogy mi érte csapodár kedvesét; / A hajnalkának miként lőn halál / Szerelme, a hő nap sugarainál? [...] A gyászos rozmarinnak mi baja? / Miért búvik fűbe a kis ibolya?”

1847 januárjában az *Életképek*ben elsőként a *Hajnalka* jelent meg az episztolában fölvezetett programból. Beje, aztán jellemzően Kelemér parókiakertje adta később az ihletet, s még Hanván is folytatódott a sor (az 1854-es első kiadásban még csak 30 rege olvasható, s ez később 35-re egészült ki).

A pap-költő természetszeretete rendkívüli volt, erről Szász Károly is megemlékezett, 1890-es Tompa-arcképében: „Tompa a természet szülöttei közt a virágokat mindenekfölött szerette. Virágregéiben megszemélyesítette őket, felruházta emberi érzelmekkel, gyöngéd indulatokkal, majd erős szenvedélyekkel, elleste álmaikat, suttogó beszédeiket, s mintegy társaságot alkotott belőlük maga körül.” A természetről (és a virágszeretetről) szóló vallomás nemcsak a Pogány Karolina-episztolában, hanem a *Falusi órák*, az *Éji violák*, a *Beteg vagyok* című versekben, az *Őszi képek* ciklusban, illetve magában a regék *Előhangjában* is megjelenik. A *fehér lilium* című versében (1848-ban) pedig egyenesen arról beszél, hogy a lelke egykor virág volt, és halála után is azzá szeretne válni.

„Lelkemben titkos sejtelem van, / – Jövőre, multra? Nem tudom! – / Hogy hajdan én virág valék már, / Vagy egykor azzá változom. // Fehér liljom valék, ha voltam, / Mielőtt szívem dobogott; / Fehér liljom leszek, ha leszek, / Midőn már szívem nem dobog.”

A melankolikus hang mellett emeljük végül ki azt is, amire kevesebb példát találunk költészetében: a *Virágregék*ben a pap-költő humoros-szatirikus hangjának ereje is érvényesül. Noha az elsősorban tanító célú történetmesélés az epikus Tompa művészi „hibáit” is felszínre hozza (például a lélektani igazságok háttérbe szorulását, a jelkép gyakori „túl gondolását”), e „morális

allegóriák” elsősorban a humor erejével hatnak. „... a nagyravágyásából kigyógyított ibolya, a pórul járt csapodár szarkaláb, a hangzatos szívével kérkedő bajnokfű megcsúfoltatása, vagy éppen a virágokat megrágalmazó csalán mulatságos históriáját is láthatjuk” – írja Sándorné Gyuresik Erika és Imolay Lenkey István a 2015-ös kiadás bevezető tanulmányában.

Mindenesetre a *Virágregék* Tompa legszemélyesebb költői vallomásai közé tartozik, allegorikus lírai önéletrajznak tekinthető a ciklus. Tolnay Lajos már 1878-ban, Tompa Mihály halálának tízéves évfordulóján fölfedezte ezt az erényt, amikor így jellemezte a kötetet: „Ezek sok részben [...] az ő szerény, igénytelen, de érzésekben, ábrándokban, vágyakban, csalódásokban, szenvedésekben gazdag ifjúságának ’tükördarabjai’. Méltók egy tiszta, nemes, szívhez, egy feddhetetlen, puritán élethez, amilyen az övé volt.”

„JÁRTAM A ZAJOS VILÁGOT, / ÖSMEREM JÓL CSÁBJAIT. /
S A TERMÉSZET LÓN BARÁTOM, / ITT NYUGODTAM MEG, CSAK ITT...!”

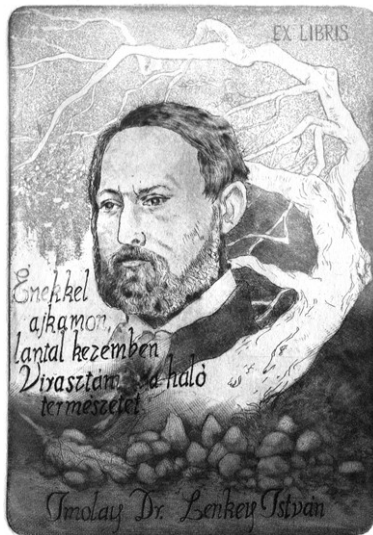
„ÉNEKKEL AJKAMON, LANTTAL KEZEMBEN / VIRASZTÁM A HALÓ TERMÉSZETET”

EX LIBRIS IMOLAY DR. LENKEY ISTVÁN
BARANYAI FERENC KÉT RÉZKARCA TOMPA MIHÁLY PORTRÉJÁVAL ÉS TOMPA-IDÉZETTEL

EA XIII/XXV (C₁,C₂) 2015

Baranyai Ferenc

EA XIII/XXV (C₁,C₂,K₁,K₂) 2015

Baranyai Ferenc

SZÁMADÁS

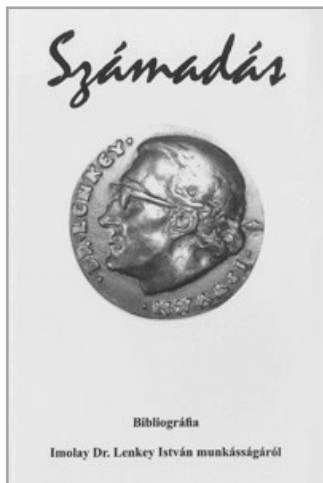
BIBLIOGRÁFIA IMOLAY DR. LENKEY ISTVÁN
MUNKÁSSÁGÁRÓL

(Hegyibeszédesek Baráti Társasága,
Mohács, 2016., 144 old.)

Az Imolay dr. Lenkey István 75. születésnapjára készült kiadvány előszavában a Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület alapító elnöke, É. Kovács László méltatja a lelkész, könyvtáros, bibliográfus, exlibris-gyűjtő és -szakíró egyházi és világi közszolgálatait – azt külön kiemelve, hogy ő fáradozik leghívebben Tompa Mihály ébresztése ügyében.

„A költő iránt érzett mély tiszteletének beszédes jele, hogy a nevére készült exlibriseinek hosszú során Tompa Mihály arcvonását, emlékhelyeit örökített meg neves művészekkel. Az újabb kori Tompa-irodalom közfigyelmet keltő részét képezik a nevével fémjelzett, írt, szerkesztett kiadványok. Ő rendezte sajtó alá a *Virágregék* új, illusztrált kiadását. Említhetjük Tompa Mihály tizenöt versét tartalmazó, Szabó László István által illusztrált füzetét és az *Én Tompa Mihályom* című írását is Szigeti Szabó János lavírozott tusrajzaival. Kiemelt említést érdemel a költő életútjáról, munkásságáról szóló több ezer tételt meghaladó, nyomdakész bibliográfiája. A több éves kutatómunkája eredményeként készült bibliográfia átfogja a kétszáz éve született Tompa Mihály alkotói világát” – írja É. Kovács László.

A *Curriculum Vitae*ben időrendben állnak Lenkey életének legfontosabb eseményei: egyházi beosztásai, munkahelyei. A bibliográfia 14 fejezetre oszlik: *Önálló és társszerzős művek; Bibliográfiák, repertóriumok; Bevezetők grafikai mappákhoz; Kiállítási katalógusok, alkotásjegyzékek; Tanulmányok; Igehirdetések, igehirdetési előkészítők; Bibliai arcképesarmok; Kéziratok* – eddig összesen 138 tétel –; majd a *Művészek, kiállítások* fejezetben újabb 150 publikációt találunk; az *Ovasólámpa* pedig a könyvekről, grafikai mappákról, kiállítási katalógusokról írott ismertetéseket veszi, újabb mintegy 180 tételben. Az 1967–2016 között megjelent kisebb terjedelmű cikkeit (több mint 300-at) a *Miscellanea* című rész sorolja, s megtaláljuk az előadások, kiállítás-megnyitók, mutatók és textáriumok, valamint a reputációk és visszhangok adatait is.

A NYUGAT 1913-AS PROTESTANTIZMUS-VITÁJÁNAK ÉRTELMEZÉSI, NYELVI ÉS STÍLUSRÉTEGEI

A *Nyugat* 1913. évi 14. száma közölte Szabó Dezső *A magyar protestantizmus problémája* című cikkét. A szerző eredetileg is vitaindítónak szánta az írást – a lábjegyzetben ezt olvassuk:

„E cikket egy háromszáz éve keresztül-kasul kálvinista család fia írja. Érdességeiért nem a Nyugatot kell szidni. A Nyugat páratlan elfogultságával szívesen adna teret ellenkező véleményeknek is. A protestantizmusról szólva, elsősorban a kálvinista felekezet áll szemem előtt, melynek dolgait legjobban ismerem, s mely a magyar életre a legfontosabb.”

S az alábbi pontokban összegezte a protestantizmus „gyökér-betegségét”:

„1. Minden, ami akció, negatív, csakazértis tett a katolicizmus ellen. 2. A leghatártalanabban általános szavak és mondatok abszolút tartalmatlansága. A protestantizmusnak nincs többé pozitív mondani-valója. 3. Valami bántó ízléstelenség a külső gesztusokban, hangban, mimikában. 4. A modern gondolatok és a katolicizmus szimmetrikusan egyforma, sunyi gyűlölete.”

A VITA

A vita valóban megindult: Móricz Zsigmond és Ady Endre a *Nyugat* 16. számában szólott hozzá a cikkhez (Móricz egy elemző esszében, Ady pedig egy jegyzetben); a 17. számban Szabó Dezső reflektált a két hozzászóláshoz. (A sajtóvitára mint publicisztikai-retorikai formára később külön is kitérünk.) A vita gyorsan túlnőtt a *Nyugat* keretein: markáns reflexiókat közölt a *Protestáns Szemle* is. A folyóirat 1917-ben, a reformáció 400. évfordulóján tematikus számban tért vissza kérdéshez, az 1913-as vita (lelkiismereti szabadság, erkölcs és világ-nézet viszonya, a katolikus dogmák és alternatívái, nemzeti demokracizmus) témáit visszhangozva.

A jubileumi év kapcsán egyébként a *Nyugat* is közölt írást: Nagy János a szabói alaphelyzetet idézve, „a négyszázados örömnép frázis- és pohár-csörgés zajában aggódó lélekkel” szemlélte az „alácsúszsát”; s részben móríci

következtetésre jutott, ti., a reformáció értéke „nem hitéleti esemény, hanem [...] intellektuális vezérgondolat”. A dolgozat szerint a 19. század végétől erejét veszítő szabadelvű protestantizmus „nem tudja felvenni a versenyt az egyházpolitikai küzdelmekből megifjodva kikerült katolicizmussal, a megismosult szocializmussal és a kialakuló polgári radikalizmussal, ráadásul leszámol a teológiai liberalizmus maradványaival is”. (Idézi: Hatos Pál, 2005)

Kulcsár-Szabó Zoltán megállapítása szerint noha a *Protestáns Szemlé*ben megjelent írások „látszólag valóságos párbeszédbe kezdtek, csak hogy az ellenérvek történelmi, egyháztörténeti, teológiai magyarázatok eredményei voltak. Azaz a válaszok teljesen eltévesztették a Szabó Dezső-cikk értelmezési terét, s így mégiscsak a párbeszéd ellen foglaltak állást. [...] A Szabó Dezsőt érő vádak között első helyet foglal el a teológiai tájékozatlanság, ezzel szemben a vitában szintén megszólaló Móricz mint elkerülendő veszélyre éppen a ’meddő teologizmusra’ hívja föl a figyelmet.” (Kulcsár-Szabó 1994) Móricz azt emelte ki, hogy

„a reformáció szorosabban vett hitéleti tartalma nálunk nem a teológia megújulását jelentette [... inkább azt], hogy a műveletlen és teljesen szellemi analfabétaságban sínylő népet egyszerre rávezették az eszmék megértésének, a kultúra felfogásának lehetőségére”.

Móricz hozzászólásának első mondata tisztázni kívánja, hogy a teológiai, a morális vagy épp a teoretikus filozófia sem kínálhat megfelelő megközelítést a problémához.

A protestantizmus-vitát általában – s ezúttal is – a Szabó Dezső, Móricz Zsigmond (*A magyar protestantizmus problémája*), Ady Endre (*Egy probléma: kettő*) hármására szűkítve vizsgáljuk, miközben még számos hozzászólás született a kérdésben.

A *Nyugat* 18. számában Rozványi Vilmos *A vallások problémája s a vallások mint problémák* címmel írt cikket, amely ugyan nem hivatkozik Szabó Dezsőre, viszont az egyén elhelyezésének kérdése, illetve a szocializmus irányába történő nyitás egyértelműen arra utal, hogy Szabó Dezső inspirálta a továbbgondolást.

Ugyanitt olvashatjuk Ady Endre *Üzenet Alef (?) úréknak* című glosszáját, amelyben már hivatkozik arra, hogy „Szabó Dezső protestáns problémája” több egyházi lapot is megszólaltatott, és Tankó Béla *A magyar protestantizmus kérdéséhez* címmel a 19. számban közölt hozzászólásban is utalt rá, hogy a protestáns időszaki sajtó szintén napirendjére vette a kérést.

Valóban: a *Protestáns Szemle* 1913. évfolyamában Nánay Béla református vallástanár viszonylag gyorsan reagált a *Belföldi szemle* rovatban Szabó Dezső cikkére, majd a következő év elején Veress Jenő hozzászólását közölte a lap – *A magyar protestantizmus problémája* című cikk eredetileg felolvasás lett volna a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság 1913. október 22-i közgyűlésén. A vitaindító hatása fedezhető fel továbbá Sebestyén Jenő *A kálvinizmus és a modern élet* című munkájában, amelynek szintén fontos eleme a Szabó Dezső-röpiratra történő reflexió.

A magyar protestantizmusról folyt vita nem felekezeti vagy teológiai kérdésekről szólt. Kulcsár Szabó (1994) megállapítása szerint „sokkal dominánsabb szerepe volt a protestáns kérdések magyarság-kérdéssel, a magyar kulturális tradícióval, történelmi helyzettel, individuális és közösségi tudatformákkal, magatartáslehetőségekkel való kapcsolatának”.

Ez a hozzáállás jól nyomon követhető Szabó Dezső, Ady Endre, Móricz Zsigmond, illetve Németh László „vallási témájú, protestantizmust tárgyaló írásaiban, elképzeléseiben” (Például Németh László az *Utolsó kísérletben* a '20-as évek „neobarokk katolicizmusával” szemben érvel; főhőse például azt mondja: „a reformáció a sikeres reformálódások végét jelenti”). Ady, Szabó Dezső és Móricz is több írást szentelt – a vita előtt és után is – a kálvinista identitás meghatározásának.

A VITA UTÁN – TOVÁBBRA IS VITATKOZVA

Ady már az 1913. évi 21. *Nyugat*-számban visszatért a kérdésre (*A protestantizmus ünnepén*), figyelmeztetve arra, hogy ha a magyar protestantizmus „csak ütésekre mozdul”, életerejének veszte után „már az ütés is későn jön”; *Az én kálvinistaságom* című 1916-os *Nyugat*-beli, személyeskedéstől sem mentes jegyzetben pedig protestáns-magyar (nemkülönböztető internacionalista liberális) identitását szegezte szembe a debreceni „ravasz” kávinistasággal – Ravasz László feltételezett antiszemitizmusára is utalva.

(A vitában *Aleph* álnéven megszólaló Ravasz szerint a magyar protestantizmus problémája nem más, mint hogy Szabó Dezsőket nevel – a vitacikk egyébként nem ismeri el a protestantizmus mint vallás társadalmi funkcióját, Szabó Dezső problémafelvetését pedig érdektelennek minősítve, el is zárkózik a vitalehetőségtől. – A felszín alatti „sunyi antiszemitizmusra” már Szabó is hivatkozott.)

Móricz több alkalommal foglalkozott a kérdéssel. 1932-ben *A magyar reformátusság mai reformációja* címmel azt fejtegette, hogy a kálvinista vallás – a gondolkodás szabadságának magyar lelkülettel való összhangja mellett – elsősorban morális hatásával volt erős, részben ellentmondva 1913-as megszólalásának. (Noha debreceni teológiai tanulmányaiból három évtized múltán is megmaradt benne, hogy „*a református papi szellem az érzelmeszesedés tüneteit mutatta*”, most mégis rájuk vár a feladat, hogy „*a mai magyarságot, a falu népét felvilágosítsák s helyes úton vezessék*.”) 1937-es (már a címben is oximorikus megfogalmazással élve) *A kálvinista kereszt* című esszében szintén a magyar reformátusság nemzeti feladataira figyelmeztetett – a „*kálvinista kereszt*” is a nemzeti eszme felemelkedésének a szimbóluma. Tegyük hozzá, hogy a *Nyugat*-vitában nem annyira a nemzeti kapcsolódásokat – vagy a vele szinkron vetületeket – hangsúlyozta, hanem az egyéni lelkiismereti oldalt és a kulturális tradíciók által teremtett közösségiséget.

Noha Szabó Dezső a cikkeit nem tartotta igazi alkotásainak („*csak olyanok, mintha egy nyugtát írnék alá*” – jelentette ki egy Cs. Szabó Lászlóval és Samu Jánossal folytatott beszélgetésben), ezzel szemben a „*protestantizmus-nyugtát*” háromszor is „*aláírta*.” *A magyar protestantizmus jövője* című vezércikkében (mely a *Virradat* 1921. március 27-i számában jelent meg) azt írta, hogy a katolicizmus és protestantizmus:

„két különböző feladata, funkciója a keresztény magyarságnak. A katolicizmus lényegbeli feladata az, hogy megőrizze azt, ami minden időtől függetlenül, örökké valóan lelki alapja az emberi termésnek. A protestantizmusnak pedig, hogy állandóan fölszívja s belealkalmazza ebbe a lélekbe az emberi ész és munka új meg új eredményeit.”

Ezért tulajdonított kiemelkedő szerepet például a vallástanításnak, de abban is a kritikai szemléletmódot hiányolta.

„Saját hitünket pedig csak állító, pozitív formákban adjuk át a lelkeknek. Elmondjuk például, hogy a kálvinizmus mit hisz Istenről, Jézusról, a megváltásról, az ember rendeltetéséről stb. De sohasem tesszük hozzá, hogy mit nem hisz ezekről.”

Az egyéni szabadságról ugyanitt ezt a képletes példát mutatta be:

„Az, hogy nekem emberi méltósággal született jogom van, hogy repüljek, igen szépen hangzik. De ezzel a gyönyörű elvvel azért egy

méternyit sem fogok tudni repülni, s ha egy harmadik emeletről érvényesíteni próbálom ezt a zengzetes jogomat, a nyakam szegem bele.”

Az író elismerte a hitélet és szociális létezés szerves összefüggését:

„Sajátos hitéletének kiépítésén kívül természetesen kulturális, szociális és gazdasági feladatai is vannak a magyar protestantizmusnak, mégpedig mind a három téren úgy kell az életet építenie, hogy minden tényével az egyetemes magyar lelki egység megteremtésén dolgozzék.”

Szabó Dezső 1926 nyarán – az országos protestáns kongresszus hírére – nyílt levelet fogalmazott meg *A magyar protestánsizmus problémái* címmel, visszautalva korábbi vitacikkére:

„Ezelőtt tizenhárom évvel, a fiatalság reformátori hevében s már hallva a közeledő tragédiák lépteit: ugyanezen a címen egy rövidebb tanulmányt küldött a magyar lelkek felé. A cikk sok megbotránkozást, haragot, szidalmat és vádat vont írójára. Megvallom: én voltam a hibás. És töredelmesen bocsánatot kérek mindenkitől, akinek fájdalmat okoztam vele. Nem: mintha a cikk lényegéért nem vállalnám most is a felelősséget. Hanem: mert hangomba nem tudtam elég szeretetet önteni, mert a korbácsot tévesztettem a rábeszélés eszközének. Mert nagyon fájtak az ott elpanaszolt dolgok, hát nagyon ütöttem. Mert nagyon akartam javítani, csak bántani tudtam.”

A vitacikk műfaji természetéből adódik a provokatív kérdésfelvetés, melyet, a retorikai elvárásokhoz alkalmazkodva, az állítás és érvelés dialektikus viszonya vezet. A hozzászólás szükségszerűen referál az eredeti kérdésre, arra válaszol, azt kiegészíti, annak ellentmond, vagy új szempontokat állít a kérdés fénykörébe – összefoglal és továbbgondol.

VISSZA A VITÁHOZ

Mintapéldája lehet a diskurzusnak Veress Jenő hozzászólása, aki arra is törekedett, hogy a vitát naprakészen nem követő olvasók számára is megteremtse a kontextust. Veress utal arra is, hogy Szabó Dezső nem „kitalálta” a problémát, hanem bekapcsolódott egy olyan diskurzusba, amely a felekezeti és világnézeti szerepet, a vallási és nemzeti identitást faggatja.

Az ő interpretációjában „az a magyar protestantizmus gyökérbetegsége, hogy a XX. század közművelődésében, annak két hatalmas tényezője, a római

katholicizmus és a szociáldemokrácia között elveszítette életerejét és létjogosultságát. Ennek a halálos betegségnek a tünetei: a róm. katolicizmus-ellenes negatív akció, a pozitív mondanivalók teljes hiánya, a külső megnyilatkozásban való ízléstelenség és a modern gondolatoknak a katolicizmus-sal egyformán való gyűlölése.”

Móricz szintén nem felekezeti vagy teológiai, hanem szociológia problémájának tekintette a kérdést:

„Míg a katolicizmus az emberi szellemnek az egész emberiséggel közös alkotása, addig a magyar protestantizmus tisztán a magyar fajnak személyes tulajdona. [...] Hitéleti tartalma nem teológiai megújulást, hanem társadalmi fejlődést, népműveltséget és felszabadulást hozott létre nálunk”

– olvassuk Veress Jenő interpretációjában. Móricz három irányt különböztet meg „a kor követelése elől elzárkózó” – nehéz, de nem pusztuló helyzetben lévő – magyar protestantizmusban, mely tendenciákat egyébként három névvel is lehet azonosítani: a „konzervatív tatarozás” (gr. Tisza István), a „szociális megújítás” (Baltazár Dezső) és az „ultramodern rombolás” (Szabó Dezső) irányát.

Ady szerint (*Egy probléma: kettő*) a magyar protestantizmus problémája egyúttal a magyarság problémája. Idézi itt Veress Szabó Dezső „általános” megoldását is: „A protestantizmus csak úgy élhet meg, ha mint a folytonos haladás szerve, tartalmában újra meg újra megújítja magát” – s ennek az útja a szociáldemokrácia felé vezet. Ady Endre megoldása is lényegében erre utal, és végeredményben Móricz Zsigmond szíve is nem máshoz, mint „a Baltazár-féle szociális reformirányzathoz” húz.

Veress kritikai analitikus képességét bizonyítva, a „probléma” értelmezéséhez a *szempont* és a *módszer* vizsgálatát végzi el. Politikai-ideológiai nézőpont a Szabó- és Ady-féle szociáldemokrata, illetve a Móricz által képviselt szociális reformirányzat perspektívája is. De a szempont nem maga a probléma – amely „valójában egyetemes művelődéstörténeti és bölcséleti kérdés”, s a megoldás módszerét a szempont téves volta határozza meg. Ha pedig a módszer hibás, a megállapítás és a megoldás is az lesz. (Kérdés viszont, hogy Móricz szempontja valóban téves volt-e, amikor a katolicizmus nemzetközi voltával a kálvinistaság – mint magyar protestantizmus – nemzeti jellegét állította szembe, főlegelve, hogy a kálvinisták már a nemzetiségi eszme kialakulása előtt kétszáz évvel a tisztán nemzetiségi elvet vallották...)

RETORIKAI-LOGIKAI MEGOLDÁSOK

Helytálló a gondolatmenet, mely a deduktív és az induktív logikai-elemző módszerek közötti állásfoglalásra is utal. A deduktív logika szerint előbb a problémát látjuk (mint általános jelenséget), annak észleléséből próbáljuk megállapítani az okokat (egyedi tényezőket); vagy pedig fordított a viszony: az induktív módszer szerint az egyes esetekből következtetünk az általánosra.

Éz utóbbi a publicisztika (például a kommentár, cikk és riport) módszere is, és Szabó Dezső ugyanezt az eljárást alkalmazta, pontosabban: ügyesen összehavarta a kettőt. Látszólag általános a kérdésfelvetése: *„milyen gyökerekkel kapaszkodik ma a protestantizmus a magyar életbe? Mi a létjoga, célja, szerepe, jövő kilátásai?”* – A felelet elől Szabó Dezső mindig kitért, de az újonnan ért erős impressziók írásra készítették.

„Magyarország egy valahol levő kis városában hetekkel előre nagy hűhóval hirdették meg egy kálvinista püspök jövetelét. Hogy fényes kísérettel fog jönni, hogy minden testületnek deputációval kell fogadni, hogy kell négylovas hintó, diadalkapu, fehérruhás szüzek, ötkoronás bankett, szóval olyan nagy legyen a céció, mintha katolikus püspök jönne. És hogy vasárnap maga a püspök fog a templomban igét harmatozni a híveknek. A sallangos program megvalósult: szóvirágok, sablonos bibliai frázisok, teleszájú puff-puff mondatok.”

Vajon az általános (értsd: egzisztenciális) probléma irányította-e a gondolatmenetet vagy az egyedi eset készítette általános következtetésekre a szerzőt? Az impresszió az indukcióra, a létjogosultságot faggató kérdések a dedukcióra utalnak. Szabó három részre tagolta vitaindítóját: mint a „gyöker-betegség” négy pontja, ez a tagolás is a racionális megközelítést sugallja, noha végig a szubjektív impressziók határozzák meg a gondolatmenetet és a stílust is. (Egyébként a retorikai megoldásokat meghatározza az a tény, hogy általában nem választható külön a stílus és a gondolkodási módszer sem.)

Veress Jenő kritikája szerint a vitába bekapcsolódott szerzők egyike sem vette magának a fáradságot, hogy a protestantizmust elvileg és történetileg megvizsgálja, illetve a kortárs protestáns tudatot (identitást), az eszményt szemügyre vegye. „A protestantizmus lényegére vonatkozó felfogásuk ezért nem felel meg a valóságnak.” Hiszen a protestantizmus lényege nem a politikai és egyházi hatalom elleni tiltakozás volt, hanem tiltakozás a lelkiismeret megsértése ellen. *Az egyéni lelkiismeret joga pedig mindig az Istentől való*

legteljesebb függés jegyében valósult meg. A probléma abból adódik, hogy a lelkiismeret és az Isten parancsa között nem jött létre az összhang. A kortárs protestáns világnézet azonban ezt az egységet megteremti: „*Isten így szól lelkiismeretemben*”. Tehát a protestantizmus állandó problémája csupán az, „miként hozza összhangba az egyén és a közösség, a rend és a szabadság elvét. Megvalósításának útja azonban az egyéneken keresztül vezet a közösséghez és a szabadságon át a rendhez. Ezen az úton valósul meg a protestáns elv az egyházban és a kultúrában. [...] A magyar protestantizmus problémája csak az, hogy minden intézményét a protestáns elv [’a személyes jézusi élet erőinek individualizálása] szolgálatába állítsa”

Nincs módunk áttekinteni még e tágabb keretek között sem a teljes vitát – annak összefüggéseiről írt kiváló tanulmányt Kulcsár Szabó Zoltán (1994), a *Protestáns Szemle* és az irodalmi modernség kapcsolatának vizsgálatában tért ki a *Nyugat*-vitára Szénási Zoltán (2007), valamint a magyar protestantizmus eszmei fordulatáról értekezve Hatos Pál (2005). Utóbbi szerző Szabó Dezső érvelését interpretáló tanulmányrészletében olvassuk, hogy a liberalizmus kiüresedése és a szocializmus fellépése állította válaszút elé a protestantizmust, Móricz pedig a kereszténység kultúraszervező munkáját elvégző reformáció mellett érvelt. Hatos szerint a *Nyugat*-ban teret kapott protestantizmuskritika „alapvetően funkcionalista valláskritika” volt, amely előkészítette „...a szocializmus programját felvállaló etnikai nacionalizmust” – ami pedig leginkább Németh Lászlót jellemezte.

A vita nem egyszerűen világnézeti-ideológiai kérdéseket érintett, hanem társadalmi, szociológiai, erkölcsi és kulturális vonatkozásai is vannak. Egyrészt a felekezeti-ideológiai identitáskonstrukció kapcsolódott össze a szellemi (az irodalmi és művészeti) modernizmus, másrészt a nemzeti (a konzervatív, a liberális és a szociáldemokrata) irányokhoz való viszony kialakításával. Az sem mellékes, hogy a *Nyugat*-vitában hozzászólók egyúttal a modernizmust képviselő folyóirat szellemiségét is meghatározó írók voltak. A közügyekért is felelősséget vállaló alkotók publicisztikai érvelései látens írói állásfoglalások (ha úgy tetszik: alternatív ars poeticák) is voltak. Móricz eleve ezzel a megálapítással indította hozzászólását:

„A magyar protestantizmus problémáját senki sem értheti meg, aki teológiai vagy morális, vagy teoretikus filozófiával akar hozzáférközni. A magyar protestantizmus kezdettől fogva máig [...] első-sorban magyar politikai, nemzetgazdasági, szociológiai probléma.”

A NYELVI ÉS STÍLUSRÉTEGEK VIZSGÁLATA

A nyelvi és stílusrétegek vizsgálatát több tényező befolyásolja. Figyelembe kell venni a publicisztikai műfaj sajátosságait (vitacikkról, vitáról van szó) és a kontextust, illetve azt a tényt, hogy (maradva a kanonikus *Nyugat*-triónál) mindhárom szerző szépíró. (Kulcsár-Szabó Zoltán szerint már az is állásfoglalás, hogy Ady és Móricz is a *Nyugat*-ban reagált Szabó Dezső cikkére, véleményünk szerint azonban maga a reflexió volt állásfoglalás – mindkét szerző eleve a *Nyugat* íróihoz tartozott.)

A vitacikk a publicisztikán belül – inkább a közlésforma, mintsem a műfaji sajátosságok alapján párbeszéd-műfajok közé tartozik, s rokonságban áll a nyílt levéllel. (Szabó Dezső 1913-as cikkét vitaindítónak szánta, 13 évvel később viszont az alcímben a „nyílt levél” műfajmegjelölést használta – noha az utóbbi írás inkább a röpirat kategóriájába illik, terjedelme alapján, illetve kompozícióját és retorikai eszköztárát nézvést egyaránt.)

A tájékoztatást és magyarázó szándékot, a megokolt, érvekkel alátámasztott véleményt kimondó és értékelést tükröző cikksaladot jellemzi az egyszerű informáló és analizáló, gondolkodó, gondolatközvetítő, értékítéletet alkotó szándék; ezek az írások kritikai élű és gondolkodtató, logikus felépítésű, szenvedélyes sodrású, lendületes stílusú művek. Állítás, érvelés, meggyőzés; személyes hang és együtt-gondolkodás jellemzi a közleményeket.

A szépíró nem tagadhatja le a publicisztikában sem egyéniségét – a költő nem változik prózaíróvá a kommentárban (kifejezését meghatározza az alanyi élmény); a regényíró történetekben és narratívában, a kritikus reflexióban, olvasatban, az élmény tudatosításában gondolkodik. Műfaji sajátosság az is, hogy a széles tájékozottságról is tanúskodó logikus gondolatmenettel együtt színes stílusra, egyéni kifejezőmódra törekszik; az értelmi meggyőzés mellett a fantáziát és az érzelmeket is megszólítja a szerző. Az analizáló és szintetizáló képesség szépírói adottságokkal társul.

Szabó Dezső szövegének stílusára is jellemző a szépirodalmi művekben érzékelhető gazdag asszociációs nyelvezet (ezáltal az állításainak is nagyobb vitateret kínál, hiszen metaforikus képalkotásai több szinten értelmezhetőek). Ady hozzászólása sem értelmezhető egészében az Ady-líra (a protestáló valóságosság, disszonáns istenhit, bűn és bűntudat vagy bűnbánat és vallomásosság, a beszédcselekvésben megnyilvánuló hit és kétség) ismerete nélkül – a számára etikai imperatívusz szerepét betöltő Isten képe megfelel az individualizmusba vetett hitével, s mindez poétikai eszközkészletét is meghatározza.

Az *Egy probléma: kettő* című hozzászólásában – a móríci gondolatot előlegezve – miszerint magyarság-problémáról van szó, ezt írja:

„... mit is jelent a protestantizmus. Örökös tiltakozást és lázadást [...] minden bilincsek ellen és mindazoknak összetartozását, akik nem akarnak tartozni sehova, ahol nem a nyáj, de a karám a fontos. A protestantizmusnak ez a lelke éppen úgy föl fog szabadulni, mint a magyarság igazi, röpülő lelke, mihelyst ezért nem kell az életével fizetnie.”

A hozzászólását (a magyarság és kálvinistaság összhangzata mellett) szintén a morális tartalomra alapozó Móríciz kulturális és eszmetörténeti távlatokat nyitott, mikor kifejezésre juttatta, hogy nem teológiai problémákat kell elemezni, hanem olyan létkérdéseket kell megfogalmazni, melyek felekezeti identitástól függetlenek: milyen a viszonyunk a teremtéshez, az anyagi és szellemi léthez vagy az örökülethez.

Szabó Dezső válaszolt a két nyugatos hozzászólásra a folyóirat 1913. évi 17. számában. Az Ady által fölvetett kérdéseket továbbgondolta, megállapítva: Móríciz egyetértett vele, az általa megfogalmazottakat ismételte „más kedélyi színezettel”. Ám nem értett egyet azzal a fölvetéssel, hogy a magyar protestantizmus problémája a magyarság problémája volna: ezen az alapon a magyar katolicizmus is a magyarság létkérdéseit érinti (Pázmány és Zrínyi protestantizmus-ellenessége végtelen magyarságszeretettel társult). Szabó (Tisza István egyéniségéhez hajló, tehát politikai állásfoglalástól, ideológiai nézetektől nem függetleníthető) „morális akciónak” nevezte cikkét a vitázáró reflexióban.

Stílusát tekintve: a költői expresszív-szimbolikus hangját őrző Ady szólal meg a publicisztikában is (művészeti kritikáiban még inkább érzékelhető ez a hang); a leendő kritikus és riporter szemléletmód, a szociografikus-elemző, narratív és asszociatív beszédmód jellemzi Móríciz írásait, nem kevés költői és szimbolikus képpel színezve mondandóját. („... felszívta a kiszáradt föld az esőcseppeket”; a reformáció „gazdag kovászás volt”, vagy: „közel hozta a lelkekhez az istent”; „kezet fogtak vele, és megvitatták vele a maguk kis belső tragédiáit, és megtanulták káromkodásba venni a nevét”, stb.)

Másrészt egyes szövegrészletei akár regényszereplőinek monológjai is lehetnének, ebben az értelemben drámai cselekvések. Ilyenekre gondolok:

„És aki ilyen közel került az Úristenhez, aki ilyen bátran mert és tudott belenézni a bibliába, annak már nem imponált tovább a császár generálisa, az a mellére ütött, s nyílt szemmel és fegyelmezett aggyal

állott szembe bárkivel a maga igazának védelmére. Az ő kiterjesztett erőssége az Úristen volt, s ez jelentette az elméknek olyan felszabadulását a középkori sötét elnyomatás alól, amelyhez hasonló nagy világvirradás aligha volt több az emberiség történetében.”

Szabó Dezső a nyelvi újításaival is provokatív volt: „puff-puff mondatokról”, „csempész-katolicizmusról” beszél; vele párhuzamosan a magas-műveltséget idéző kifejezéseket használ. Ilyen az „avortált”, a „raison d'être”, keveredik az újságírói szleng a költői képpel. (Lásd: „sallangos program”, „a protestantizmus igen csekély vegyi elem”; „a két szék közt pad alá esés szomorú válsága”; „alapja fül- és szemsértő illogikum”; a szocializmus „dogmateste”; „kettős hipokrizis”; a kálvinista pap mint „a nyomorult Erdélyt elrohasztó bacilus”; „teológiai ócskaságok”; köldökbámuló szent egyesületek”; kettős hipokrizis, kettős gyűlölet hitványsága”; általános, magtalan frázisokban gargarizálják a 'haladás', a 'világosság', az 'ész' jelszavait, stb.)

Kihallik továbbá a tudományos értekezésekre jellemző hangnem is ezekből a megnyilvánulásokból – tovább fokozva a stílusellentéteket –, itt azonban a szabói nyelvhasználat egyszerre archaikus és indulatos („Az élet szenvedélyével gyűlölök mindent, ami az élet látszatát kendőzi magára, de a halálnak, az elszáradásnak a szerve.”)

Egyetértünk Kulcsár-Szabó Zoltán megállapításával, amely szerint az 1913-as vitából kimutatható: „az egyes vallásfelfogások kölcsönös hatásvizonyban állnak az írók poétikai, történelmi, erkölcsi szemléletével”.

S hozzátesszük még azt is, hogy a vitát természetesen meghatározta a hozzászólók történelmi-műveltségi, illetve ideológiai-felekezeti hozzáállása, valamint a (külön-külön is megfigyelhető) szimbolikus, a naturalista vagy népi-expresszív kifejezésmódja. A vitában a szépíró nyilvánvalóan közéleti szereplőként jelenik meg, de nem felejtí, hogy „közéletiségének”, gondolat-közvetítésének legfőbb eszköze a szépírói toll.

(A TANULMÁNY RÖVIDÍTETT VÁLTOZATA ELŐADÁSKÉNT HANGZOTT EL 2017. ÁPRILIS 25-ÉN NAGYVÁRADON, A PARTIUMI KERESZTYÉN EGYETEMEN, AZ 51. MAGYAR NYELV HETE ALKALMÁBÓL – AZ ANYANYELVÁPOLÓK SZÖVETSÉGE, VALAMINT A MAGYAR NYELV ÉS KULTÚRA NEMZETKÖZI TÁRSASÁGA ÁLTAL – RENDEZETT, A REFORMÁCIÓ NYELVI HATÁSAI CÍMŰ KONFERENCIÁN.)

ABLAK A MESE VILÁGÁBA

*Nagy Sándor Zoltán illusztrációs kiállítása
az „Égig érő fa” mesekonferencián, Konyáron*

Ugye képtelenségnek gondoljuk, a szó szoros értelmében, olyan könyvet adni az olvasni még nem tudó gyerek kezébe, amelyben nincsenek illusztrációk?! (Lakberendezési magazin szobabelsők és bútorok képei nélkül? Termékkatalógusból választani ruhát pusztán szöveges leírás alapján? Kiállítási vagy árverési katalógus műtárgy-reprodukciók nélkül...?)

John Berger ezzel a mottóval indítja a *Mindennapi képeink* című könyvét: „A látás a szavak előtt jár. A gyermek előbb nézi és felismeri a dolgokat, s csak azután tanul meg beszélni.” – Hogy a látás a szavak előtt jár? S hogy a képi kifejezés megelőzi a verbálist? Idézzük föl a kisgyereket, aki, ha egy krétát vagy színes ceruzát kap a kezébe, azonnal firkálni kezd, sőt, később is sokkal inkább kifejezi azt rajzban, szimbolikus formában, amit nem képes vagy nem akar elmondani szavakkal, amit elfojt magában.

Az új média korszakában pedig az emberiség mintegy második gyerekkorába fordult vissza: a képek ismét átveszik a hatalmat a szavak fölött. A közösségi hálón már nem szavakkal mesélik el a fiatalok (nem csak fiatalok) a történeteiket, hanem megosztanak egy képet, a nélkül, hogy bármi lényegeset vagy személyeset elmondanának róla (hiszen még a *szelfi* is elveszíti személyességét, mert szerepjáték, ekként maszk lesz belőle).

A szavak és képek egyaránt információt hordoznak, de mind a kettő más „tudást” fejez ki. A szavakba rejtett tudás szinte soha nem egyezik meg teljesen a látvánnyal. A képeskönyvben természetesen nem játszhatunk Magritte évtizedekkel ezelőtt hivatkozási alappá vált művészi ötletével (a pipát ábrázoló festménye alá azt írta: „*Ez nem pipa*”), a szövegnek és a látványnak ugyanis többé-kevésbé adekvát módon kell utalnia egymásra.

Sőt, eredetileg a kép szolgálta a megértést: a képnek meg kellett világítania a szöveg jelentését. Az illusztráció (a kifejezést a 19. sz. közepe óta használjuk a szemléltetés helyett) elődje az illumináció volt. A kódexek iniciáléinak (gyakran narratív, elbeszélő díszes kezdőbetűinek) és miniatúráinak (a szövegközi képek) rajzolóit ezért neveztük illuminátoroknak: a rajz ugyanis megvilágította, fénybe helyezte a szöveget. Nem a teljes szöveget, hiszen csak egy epizódra, egy részletre, egyfajta olvasatra vonatkozott. Gyakran didaktikai volt a célja: ha a szöveget képekkel szemléltették, nemcsak a megértést

segítette, hanem a magyarázatot irányította is. (Például Comenius fametszeteivel illusztrált *Orbis pictusa* a 17. század második felétől alapvető változást hozott az iskolai szemléltetésben.)

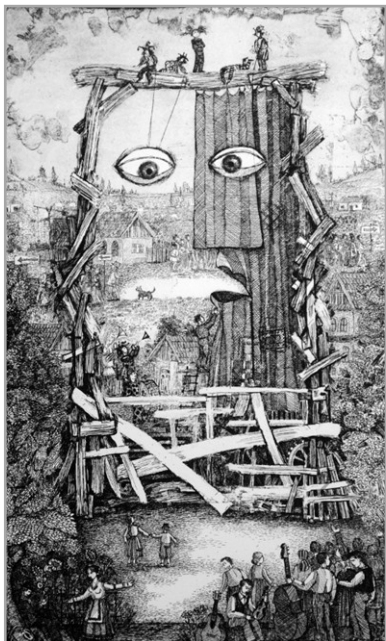
Lilian Louvel a képet (elsősorban a szöveg által megelevenített képet, pl. egy leírást vagy metaforát) a „szöveg szemének” (*l’œil du texte*) nevezi. Másrészt a „szöveg szeme” a narratív tartalmakat metaforikus és más formában reprezentáló kép is. Ez a gondolat szintén azt feltételezi, hogy a kép a látható világot tükrözi, illetve betekintést ad a szöveg mélyebb rétegeibe.

Amikor az illuminátor egy bibliai jelenetet ábrázolt, egyúttal létre is hozta saját olvasatát. Egy második vagy részleges (sok esetben mélyebb) jelentést fogalmazott meg. Az illuminációk nagy része az elfogadott kanonikus ábrázoláshoz alkalmazkodott (különösen az ikonoknál, ahol pl. még színben sem lehetett eltérni a tradíciótól, hiszen annak is szimbolikus jelentése volt).

A bibliai példánál maradva: a Szentírás szövegének a hittudósok szerint eleve négy különféle olvasata létezik: szó szerinti, szimbolikus, metaforikus és teológiai. Áttehetjük ezt a négy szintet a képi szövegértelmezésre általában: az illusztrációnak is létezik olyan fajtája, amely szó szerint kívánja a szövegben leírtakat megjeleníteni; vagy egy meghatározó szimbólumot (jelet)

emel ki; metaforikus formában fogalmazza újra a történetet; végül a világképi értelmezés valamely erkölcsi vagy más tanulságot emel ki.

Az illusztrációk között megkülönböztetjük még a szövegű, az interpretáló és az asszociatív műveket. Közös bennük a kiindulási alap: a művész egy már létezőt mutat meg újra, más eszközökkel. Noha az illusztráció az eredeti történet interpretációja, a képi magyarázat tulajdonképpen kötött. Ám a megjelenítésben az alkotószabadság különböző fokai érvényesülhetnek.

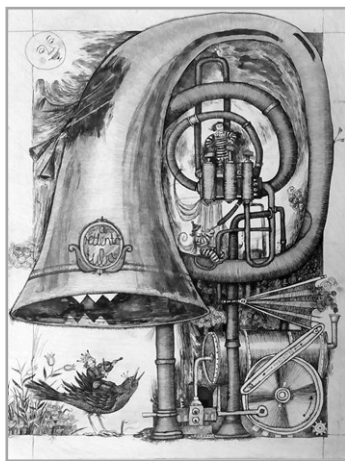
NAGY SÁNDOR ZOLTÁN: A TÁKOLMÁNY.
A GRAFIKAI LAP KONKRÉTAN IS MEGJELENÍTI
A SZEM (A LÁTÁS) MOTÍVUMÁT

Így a művész újraalkotó munkája lehet reprezentáló, rekonstruáló és rekomponáló. Az első esetben az illusztráció készítője szövegélményt mutat be. A rekonstruáló mű az eredeti élmény újraformálásának módjára helyezi a hangsúlyt. Végül az asszociatív (képzettársításos) re-kompozíció a művész nem csupán bemutatja, újraépíti a történetet, hanem a meglévő elemekből újra is alkotja azt.

A szöveg képi olvasatának a szintjeit természetesen meghatározzák a kulturális hagyományok, az életkori sajátosságok s az a kontextus, ahol (ahogyan) a szöveg és kép megjelenik. Ha csak az életkori sajátosságokat nézzük: a kisgyerekeknek szóló könyvekben gyakran látunk olyan rajzokat, melyeken az illusztráció a viszonylag egyszerű szöveg egyes jeleneit mutatja be: a rajzok elsősorban reprezentálnak és rámutatnak; azonban a klasszikus népmese-könyv-illusztrációknál részben a rekonstruáló képek, részben rekomponáló alkotások segítik az újraértelmezést.

Mindez nem jelenti azt, hogy a gyerekek számára ne lehetne a történetet művészi eszközökkel újraalkotó illusztrált könyveket készíteni, melyek nyitva hagyják (vagy éppen megteremtik) a mesealkotó fantázia számára a kapukat. Az utóbbi esetekben természetesen egyre távolabb kerül az illusztráció a szó szerinti jelentéstől, nagyobb szerepet kap az illusztrátor saját olvasata. Van a szimbolikus és metaforikus jelentések kifejtésére is lehetőség a képeken, a világkép-alkotást segítve. (Nem haszontalan az illusztrációk, különösen a meseillusztrációk esetében a világképről beszélni: minden mese újraalkotja a világot, és hiába nincs konkrét tere és ideje – *egyszer volt, hol nem volt, túl az Óperencián... –*, segít kijelölni a határokat, és megmutatni az erkölcsi jelzőpóznákat.)

NAGY SÁNDOR ZOLTÁN:
A RETTENTŐ TUBA

„Ablak a mese világába” – ez elsősorban az illusztráció műfajára vonatkozik. Az ablakon ki is lehet nézni, be is lehet nézni. Ha bent vagyunk, kinyílik az új világ az ablakon keresztül, mely a benti biztonsággal szemben veszedelmeket is rejthet; ha kívülről nézünk be, egy intim, bensőséges világba tekintünk. Nos,

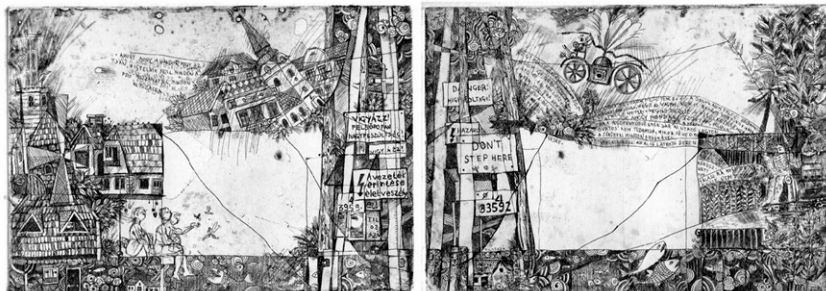
mindkettőben ott van a titok, ott az ismeretlen megismerésének a lehetősége – a rejtély és a varázslat vonzása.

Az illusztráció is ablak – rajta keresztül betekintést kaphatunk a szobák mélyébe, a mesék és történetek titkaiba; távolabbra is tekinthetünk azonban általuk: a világba. A művészi illusztráció ablakán keresztül a történet mögötti mélyebb (historikus, szociográfiai, lélektani) összefüggéseket is fölfedezzük. Az illusztráció metaforikus értelemben és ténylegesen is: a „szöveg szeme” – hiszen látjuk általa a világot, és tükröződik benne a történet lelke.

Egyetértve a Varga Emőke 2012-es könyvében (*Illusztráció a teóriában, a kritikában, az oktatásban*) foglalt fölvetésekkel: egyre időszerűbb volna odafigyelni „az irodalmi struktúrát, narrációs technikát, motívumrendszert, általában a költői poétikai eszközöket [...] megérteni segítő” illusztrációkra. Az illusztrált könyv ugyanis a kortárs hazai kritikában „senki földje” – vélekedik a szerző. S álljon itt egy másik idézet is a téma aktualitásáról:

„Kép és szó új viszonya, viszonyuk átrendeződésének kulturális háttere (részleges) elméleti-kritikai reflektálatlansága egyaránt érinti az illusztrált szépirodalmat, a képeskönyveket, a tankönyveket, a gyermekmagazinokat, tehát azokat az intermediális jelenségeket, melyekkel az oktatás egyes tantárgyi területeinek is nap mint nap foglalkoznia kellene.” A szerző szerint (tegyük hozzá: jogosan) az illusztrált könyveknek alapvető szerepet kellene kapniuk az óvó- és tanítóképzésben. Az illusztráció és szöveg kapcsolatában Varga Emőke (a korszerű elméletekből kiindulva) négy alapviszonyt állít föl: a metaforikus, metonimikus, szinekdotikus és ironikus kapcsolatot.

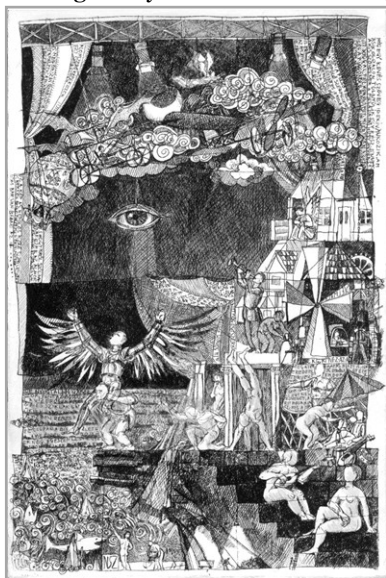
Metaforikus viszony akkor jön létre, ha szöveg és a kép viszonya kiegyensúlyozott, s az illusztráció saját (képi) eszközeivel a teljes, „ideális jelentés” megfelelője szeretne lenni. Szöveg és kép között egyszerre van azonosság (jelentésben) és különbség (eszközökben), a kettő pedig együttesen hat a befogadóra. A metonimikus viszonyban az illusztráció a szövegnek csak egy,

fontosnak érzett mozzanatát ragadja meg, viszont a részletben az egészét kívánja fölmutatni. Ez tehát a szó eredeti értelmét tekintve kiindulási alapnak: „megvilágít”, közben azonban szándékosan el is távolodik a teljes szövegtől. A színekdotikus illusztráció csak rész(ek) felmutatására vállalkozik, nem áll előtte valamilyen „ideális jelentés” – ám a részek egymásutánosságát teljességként értelmezi. (A gyermekkönyvekre ez a felfogás ugyanúgy jellemző, mint a képregényekre.) S az illusztráció és szöveg között ironikus is lehet a viszony: ha a rajzoló nem azonosul a szöveg szemléleti világával, hanem attól eltávolodik, többletjelentést ad a szövegnek, s a rajz az általa tulajdonított olvasati értelmet mutatja be. Ez a felosztás megfeleltethető a bevezetőben említett szó szerinti, szimbolikus, metaforikus és teológiai illusztrációfogalomnak is.

A gyermek és könyv viszonyában az első önálló lépés szintén a képpel való kapcsolatteremtés. A rossz képanyag, a bosszantó és olcsó giccs egyaránt eltávolítja a gyermeket és szülőt egyrészt a képtől (képzőművészettől), illetve a szövegtől (könyvtől) is. Ezért a jó, példaadó gyermekkönyv- vagy mese-illusztráció nemcsak a szövegjelentését kívánja valamely kiválasztott formában illuminálni, megvilágítani, s nemcsak a fantáziát segíti, de az esztétikai nevelésben is fontos szerepe van.

A legjobb illusztrátorok a legjobb képzőművészek közé tartoznak. Zichy Mihály illusztrációival az emlékémben jelent meg Arany balladáinak albuma; Zichy *Az ember tragédiáját* is végigrajzolta – hasonlóan Kass Jánoshoz, akinek ismerjük a kiváló gyermekkönyv-illusztrációit. Itt soroljuk Reich Károlyt, Würtz Ádámot, Hincz Gyulát, Gross Arnoldot vagy a bájosan naiv Heinzemann Emmát. (Egyedülálló Saint-Exupéry *A kis herceg* című, inkább felnőtteknek, mint gyerekeknek szóló – legalábbis két eltérő világképet megszólító – meseregénye: a szerző maga illusztrálta a könyvét; vagy Csukás István *Süsü, a sárkánya* – itt pedig a bábfilmből vették át a képsorokat.)

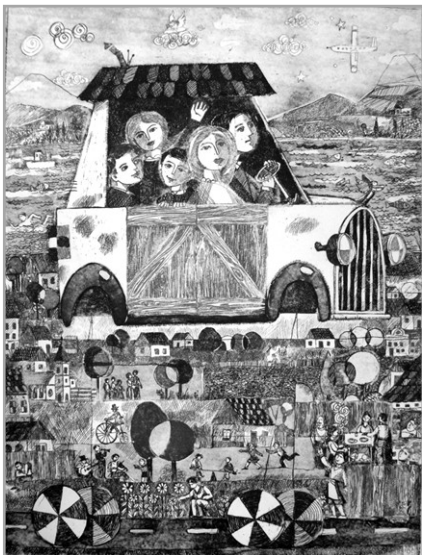

REPÜLÉS (AZ ELŐZŐ LAPON: AB)
NAGY SÁNDOR ZOLTÁN RÉZKARCAI

Alább a debreceni Nagy Sándor Zoltán grafikáinak segítségével barangolunk a képek és a mögöttük lévő szövegek világában, az ablakon át kívülről tekintve, máskor a meseszobák belső titkait kutatva.

Nagy Sándor Zoltán évek óta művészpédagógusként dolgozik, s rendszeres kiállító. 1991-ben mutatkozott be először önállóan, azóta évenként-kétévenként rendezett új kiállításokat a munkáiból, eddig mintegy harmincat (Debrecenben, a szűkebb és tágabb, illetve a balatoni régióban, eljutott Brightonba is; jelentős csoportos tárlatok résztvevőjeként a reprezentatív országos szemléken túl bemutatkozott Kolozsváron, Bristolban, Londonban). Több illusztrációs ciklust készített az előző években (pl. Kálvin és a „Magyar Faust” – az ördögös Hatvani professzor és a Református Kollégium világáról – vagy az itt most nem látható István királyról), nem hiányzik azonban a mese (vagy a mesei történet) sem tematikus érdeklődési köréből. (Ilyen motívumokat jelöl például a *Családi utazás* vagy a *Rettentő tuba* című lapja – noha ezeknek a munkáknak a kompozíciós és értelmezési szintjei jóval összetettebbek.)

A mese nála ritkábban azonosítható a konkrét motívumokban, inkább a látásmódot (művészi világképet) strukturálja, s kompozíciós szervezőelemként van jelen. Másrészt az elbeszélésmódot, a történetyszerkesztést, a felidézést és a világ újraalkotását irányítja. Sokszorosító grafikai lapjairól szólva mindenképpen ki kell emelnünk a mese fontosságát:

Nagy Sándor Zoltán rézkarcai mesés, álomszerű világot mutatnak be a nagy gonddal, aprólékosan kidolgozott lapokon. E munkákon a művész összhangot kíván teremteni az érzelmi és tapasztalatai, a rajz és a grafika, a képzelet és a fegyelmezett szakmai munka között; sok apró részleten – ha úgy tetszik: sok kis történeten – keresztül meséli el mindazt, ami foglalkoztatja, ami valamely szempontból fontossá vált számára.

CSALÁDI UTAZÁS
(A SZEMKÖZTI OLDALON: ÁTJUTÁS)
NAGY SÁNDOR ZOLTÁN RÉZKARCAI

Amikor rákérdeztem, milyen kapcsolatot kíván létrehozni a grafika és a mese között, Láposi Terka egyik mondatával válaszolt:

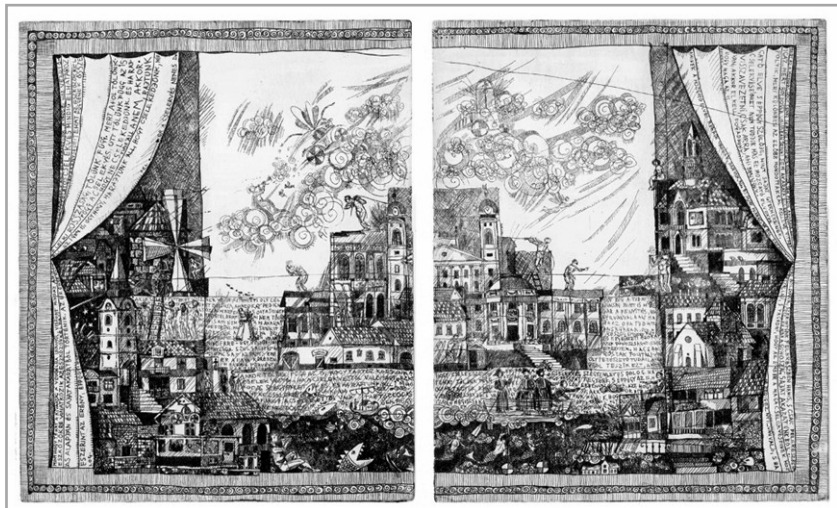
„Az embert a történetei teszik azzá, ami.”

„Számomra fontos a történetmondás – vallja. – Nem pusztán látványt szeretek megjeleníteni, hanem történetekből szövődő kompozíciókat, ahol a sok apró elem nagyobb egészévé áll össze. Ezek a történetek (vagy mesék) segítenek megjeleníteni azt, amiről beszélni szeretnék a grafikában. Általában több forrásból származnak, benne vannak a görög mitológia történetei, a keresztény történetek, a személyes mitológia elemei s persze mesei elemek is. Ezek keveredhetnek egy munkán belül is, a témához kapcsolódó, szorosabb vagy lazább asszociációkon keresztül.”

Nagy Sándor Zoltán kompozíciói egységbe fogják ezeket a különböző elemeket. Ebből a megközelítésből alapvetően narratív műalkotást hoz létre: a kép maga is egy Történet, viszont azon belül – közelebről szemlélve a távolabbról látott alakzatot – kisebb történetekre és mintákra bomlik szét a kép. Történetté válik maga a befogadás is: a több kisebb epizódra való rácsodálkozás csak még tovább gazdagíthatja a befogadói élményt – mindenki más és más elemet fedezhet föl önmaga számára a világból és a saját történeteiből.

Az önálló történetként értelmezhető-olvasható fragmentumok olyanok sokszor, mint egy színpadi előadás részletei. A díszletek azoknak a városoknak az épületeit idézik, melyek fontossá váltak a művész életében, a színpadon

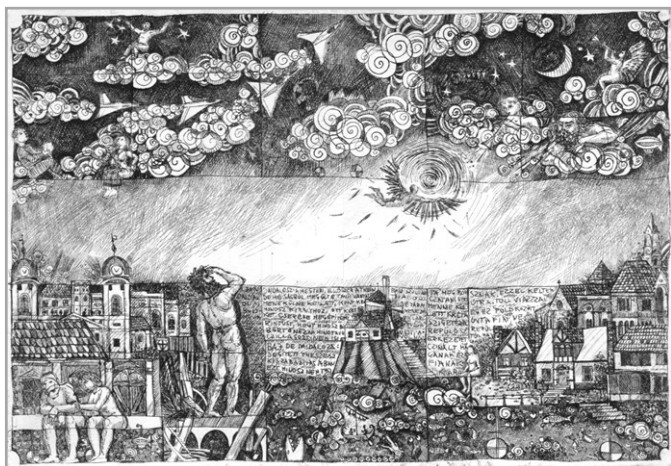
„Az embert a történetei
teszik azzá, ami.”

levők pedig felépítik a világukat, és eljätsszák a maguk történetét. Máskor álomszerűen rendeződnek el, a rajzolatot szorosabb vagy lazább képzettársítások alakítják, közben a személyes élmények mellett fölelevenednek a témák kulturális összefüggései: a mítoszokban és az álmok világában visszatérő közös elemek, archetípusok.

„A másik lehetséges kapcsolódási pont az, ahogyan a mese tanít, segít a gyerekeknek eligazodni a világban és önmagában, segít feldolgozni konfliktusait, érzéseit, indulatait – folytatódik a vallomás. – A képi felületen belül van fentlent, jobbra-balra, az ábrázolt világ gyakran különböző szintekre tagolódik, teret adva az odaillő elemeknek és a bennük megjelenő értékeknek. Megjelenhet ebben teljes világképünk az alvilágtól az égi szféráig. Nem a világot akarom másolni, hanem mesélni a világról, olyan történeteket mondani el képben, ami akkor számomra fontos, lehetőleg úgy, hogy a néző is találjon benne számára fontosat.”

A „képi fordulatról” beszámoló Mitchell (*A képek logikája* című kötet *A kép és a szó* alfejezetében) így fogalmaz: „... mindig jelen van egy, a reneszánsz *ut pictura poesis*-éhez vagy a művészetek testvériségéhez hasonló gondolat. A szó és a kép dialektikája állandóan jelenlévőnek tűnik a jelek szövetében, amelyet egy kultúra szó maga köré. Csak a szövet jellege változik, a vetülékfonál és a láncfonál viszonya. A kultúra története részben a képi és a nyelvi jelek közötti, a dominanciáért folytatott, elhúzódó küzdelem története, mind-egyik bizonyos tulajdonjogokat követel magának egy olyan „minőséget” illetően, amelyhez csak neki van hozzáférése.”

DAIDALOSZ
(NAGY SÁNDOR
ZOLTÁN
RÉZKARCA)

Az „*ut pictura poesis*” („*ahogy a festészet, úgy a költészet*”) Horatiustól eredő elve a reneszánsztól kezdve meghatározza a képről és szövegről folytatott párbeszédet. Horatius *Ars poeticájában* olvashatók a következő sorok:

*„Úgy van a verssel, akár csak a képpel: van mi közlőről
megragadóbb, másnak távolról szebb a hatása.
Ennek előny a homály, az teljes fényt szeret, és nem
fél, hogy a műértő éles szeme rajta hibát lel.*

Plutarkhosz *Az athéniak dicsőségéről* című munkájában Keoszi Szimonidésznek tulajdonítja a mondást: „a költészet beszélő kép, míg a festészet néma költészet”. Szőnyi György Endre idézi Arisztotelész *Poétikáját* is, mely szerint a költészet és festészet az imitáció (utánzás) azonos elveit használja: a tragédiában ez a cselekmény, a festészetben a szerkezet (vagy kompozíció). „A tragédia alapja és mintegy lelke tehát a mese, második pedig a jellemek (éthosz)”.

A szó és kép között évszázadok óta folyik egyfajta presztízsharc, de Nagy Sándor Zoltán – noha képeket alkot – nem hangsúlyozza sem az egyik, sem a másik elsődlegességét. Mert a történet ugyanolyan fontos, mint a kompozíció. A cselekmény és szerkezet, a mese „lelke” vagy a jellemek és értékek által megrajzolt világkép nem választható el egymástól.

NAGY SÁNDOR ZOLTÁN:
NÉGY SZÍNŰ KÖNYV

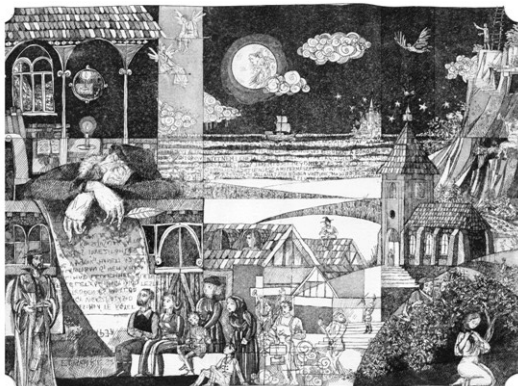
A következő kérdés az elbeszélésmódra és a technikára egyaránt vonatkozik: hogyan lehet vagy hogyan kell elmondani ezeket a történeteket? Milyen kreatív, narratív és interpretációs módszereket alkalmaz a művész, és ezekhez az elbeszélési vagy megjelenítési módokhoz milyen technika a legalkalmasabb?

A részletgazdagság, az aprólékos kidolgozottság segít abban, hogy a néző közelebb lépjen, s „elolvassa a képet”. Bár a technika alapvetően nem változott

az évszázadok alatt, Nagy Sándor Zoltán úgy véli: a több mint fél évezredes múltra visszatekintő rézkarc ma is a legnemesebb képgrafikai eljárások egyike. „Mai napig ható népszerűsége mellett is fölmerül a kérdés, hogyan lehet a jelenkor igényeinek megfelelően színessé tenni a technikát, hogyan lehet a színeket beemelni a művészi eszköztárba? Több éves kísérletezés során alakult ki az a többszínnyomásos rézkarc eljárás, aminek produktumai láthatók a kiállítási anyagban is.”

A történeteket megelevenítő képeknek szintén megvan a maguk története, értve alatta, hogy magukban őrzik elkészülésük körülményeit, s képesek felidézni az akkori eseményeket: mi és miért motiválta, hogy elkészüljenek. S az alkotó számára a képek összességéből szintén kirajzolódik a maga története, amely összefonódik e munkákkal és a technikával. S ha már szóba kerültek a sokszorosító grafikai eljárások, Nagy Sándor Zoltán munkái közt a legnagyobb szerepet valóban a rézkarc kapja, s ott van műhelykínálatában a szitanyomat és a linómetszet: a magas-, mély- és síknyomás eljárásait tehát egyaránt nagy biztonsággal, önmagához és a közönségéhez is igényes módon műveli.

Raadásul különböző történelmi korokba és kultúrákba kalauzol el bennünket magával a technikával is, hiszen a fametszetet helyettesítő linómetszettel csak a 19. század végén kísérleteztek először. A rézkarcot ellenben már több mint 500 évvel ezelőtt „feltalálták” Németalföldön (Urs Graff 1513-as, *Szent Jeromost* ábrázoló Dürer-adaptációja az első ismert rézkarctechnikával készült grafikai lap). A szitanyomásról mindössze annyit tudunk, hogy Távol-Keleten, Kínában és Japánban sok-sok évszázaddal ezelőtt textileket nyomtattak különböző (rizspapírra rajzolt) sablonok felhasználásával, és az eljárást Európában a 19. században kezdte használni a textilipar.

A grafikusművész élvezettel beszél műhelytitkairól, az aprólékos grafikai eljárásokról, a nyomólemezek a sokszorosításhoz szükséges sablonok, felületek megmunkálásáról, a Kós Károly Művészeti Szakközépiskolában pedig tanítja is ezeket az eljárásokat a növendékeknek.

Nagy Sándor Zoltán grafikai illusztrációinak segítségével barangolunk a képek és a mögöttük lévő szövegek világában. A szöveg szerepét azonban érdemes más oldalról is megközelíteni, hiszen a művész alkotásain a szöveg nemcsak referencia, olyan történetalap, melyre az ábrázolás és megjelenítés vonatkozik, hanem a szöveg maga is szervező- és kompozíciós eleme a képnek: a képben is olvashatók azok az írásképek, melyekre a kép vonatkozik. A képpé váló szöveg egyrészt önmaga referenciája, és a képi elemmé váló szöveget azt a vizuális formában elmesélt történetet alakítja, amelyet a szöveg (mese, történet, vagy legenda, mítosz) indított útjára.

Akár úgy is el lehet képzelni ezt a folyamatot, mint a képverset – a kalligramma (a megrajzolt, a képpé vált szöveg) elbeszél vagy megjelenít valamit, s a kép ennek a verbális tartalomnak egy részét idézi föl látványként (közvetlen vagy szimbolikus kapcsolatok segítségével, az íráskép teremtette új jelentéssel) az olvasó előtt. Lásd pl. Apollinaire *Megsebzett galamb és szökőkút* című képversét vagy Nagy László több kalligrammáját a *Képversek és betűképek* ciklusból: *Ének az első szerelemre, Hordószónok, Árvácska sírverse*. Utóbbi vers egy sematikus leányfigurát ábrázol, s a szöveg balladás-népdalos hangján így szól:

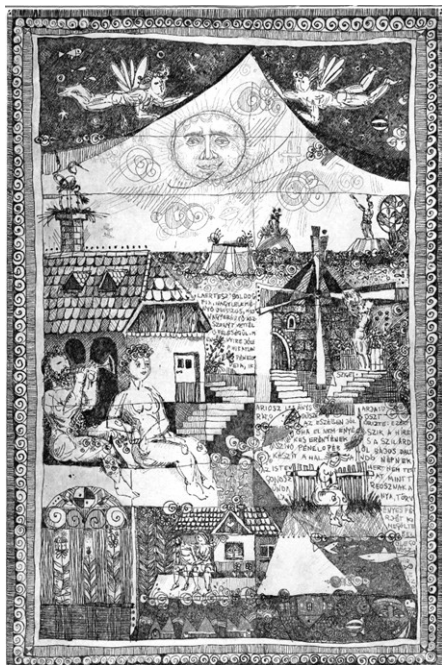
*„Virág voltam hajdanán / virág volt a mostohám / szép lány voltam
úgy megholtam / szép ruhát még sose hordtam / virág vagyok hol-
tan is / álmodom a porban is / itéletet álmodom / majd rázkodom s
ruházokodom”.*

Nagy Sándor Zoltán grafikai kompozícióba sok esetben beépül az a szöveg vagy annak egy részlete, mely az illusztráció ihletője és elindítója. Látható itt *A cipész példája* egy változata, s idézzük föl párdarabját a Kálvin-emlékévek nyitányára, 2010-ben készült (művészkönyvként tervezett) ciklusból – ott olvasható a kép szövegháttérben:

„A cipész példája arról szól, hogy mindenkinek kötelessége, hogy életével és munkájával dicsőítse az Istent, hogy a teremtett világ egyre jobbá tételével hirdesse Isten dicsőségét. Ebben a történetben a cipész a saját munkáján keresztül dicséri az Urat. Példázza azt, hogy az egyszerű, akár hétköznapi tevékenység is lehet hivatás. A munka itt nem teher, hanem elhívás.”

A kálvini hivatástudatot mutatja be a protestáns allegória: a cipész, munkája fölé hajolva, az általa készített műben dicséri az Urat. A nagyméretű rézkarc

változat is tartalmaz szövegtestet, de az atmoszférája nem annyira bizakodó: a cipésznek talán már nincs is munkája, csak emlékei vannak. Az egész háttér szöveg, de egyrészt olvashatatlan, másrészt azonosíthatatlan (halandzsza, ami azt is üzeni – önmagára referáló kritikaként –, hogy gyakran üres frázisokat használunk, vagy a hitelvek váltak üres frázisokká, illetve: a látszólag értelmes szövegeinknek sincsen értelme...) Ezért jelentőségteljes a kép középpontját is kijelölő, tisztán olvasható jegyzet a háztető cserepein: „*Nincs benne értelem*”. (Ez a kritika nem pusztán ironikus, hanem tragikus is.)

Szerepel két másik lap a sorozatból *Kálvin álma* címmel (lásd az előző lapon) – a Kálvintól kölcsönzött szöveg nem olvasható tisztán, úgy tűnik, mintha az olvasást szándékosan töredeznék szét a háttér motívumhálója – mintegy az álom homályosságára és töredezett emlékképeire utalva.

Másrészt a munkája közben a kézirat fölött elalvó Kálvin által leírt szöveg jelzés-szerű: tükörírással visszafelé olvasva is csak néhány szó azonosítható belőle.

BOLDOG HÁZASSÁGOT
(VARIÁCIÓ AZ ODÜSSZEIÁRA)
NAGY SÁNDOR ZOLTÁN RÉZKARCA
(A SZEMKÖZTI OLDALON:
ALKUDOZÁS – FAUST-MOTÍVUM)

Mindenesetre az *AB* vagy a hasonlóan egymás tükördarabjaként értelmezhető grafikapár, az *Átjutás* szövegteste is izgalmas kalandozást ígér, legalább annyira, mint az apró képmotívumok összerakása. S ugyanilyen izgalmas a *Boldog házasságot* című lapon az *Odüsszeia* utolsó, 24. énekéből vett (szintén csak töredékesen olvasható) idézet:

„Láertész boldog fia, nagyileményü Odüsszeusz,
mily nagyereányü asszonyt vettél is feleségül.
Mennyire jólelkü a hibátlan Pénélopeia,

*Íkariosz lányasarja: urát, Odüsszeuszt, az eszében
jól őrizte: ezért soha el nem enyészik a híre
ékes erényének, s a szilárd szívű Pénélopéből
bájos dalt készít a halandó népnek az isten:
mert nem tett gonoszat [...]*

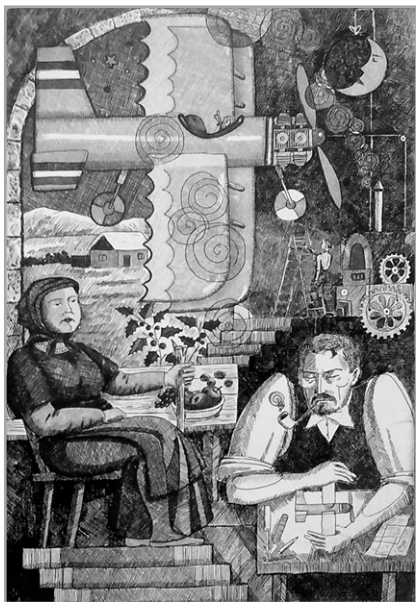
Érdekes ellentét feszül ezen a lapon a szöveg és a képkörnyezet között. Míg Odüsszeusz és Pénélope alakja felidézi a klasszikus görög atmoszférát, a kép egésze viszont, benne az egyes motívumokkal (kéménytetőn a gólya, a házak, vagy a virágmotívumokkal faragott kapu), kifejezetten közép-európai, annak ellenére, hogy sorra tűnnek föl más kultúrkörökből ismert motívumok (a nap és hold, a sötét és világos, halak vagy épp a szélmalom – mely egyúttal a felnevelő falusi közeget is megidézi). A mitológia jelenik meg a *Daidalosz* vagy a *Repülő*s című lapokon és a sajátosan mitológiai szintre emelkedett Csokonai életútjában (*Vitéz Mihály útja*).

Ezen az utóbbi lapon folyamatában és egészében állítja elénk a művész a költő személyes életét, tragédiáját, vándorlásait, meghurcoltatását. A kollégiumi világ (és világgép), a kor atmoszférája, az épített és szellemi környezet egyszerre jelenik meg, történeteivel együtt. Fentről lefelé haladva e kanyargós úton, végigkötetjük Csokonai sorsát a szülői háztól a temetésig, és közben állásfoglalásra készítet minket is a művész: a költő életéről és koráról szerzett ismereteink felidézésére, újrendezésére,

a saját történetünk, a történethez való viszonyunk (olvasat) megfogalmazására. A lineáris és kronologikus történetmondás mellett megjelennek a mese és éthosz különböző szintjei, peregrináció és predestináció sajátos ötvözeteként.

A „magyar Faust”, a Hatvani István ihlette grafikákon az „ördöngös” professzor alakja mellett is megelevenedik a kollégiumi környezet, a protestantizmus szellemi légköre. A művészt régebb óta foglalkoztatja a Faust-legenda: Faust kettős figura: a „titok”, a varázslatos tudás birtoklására irányuló vágy ugyanúgy jellemzi, mint az elégedetlenség, az állandó hiányérzet. A mindent elsöprő vágy és

szenvedély, a visszatérő kísértés megjelenítésével az értékvesztés motívumára reflektál. A sorozat néhány lapja reprezentálta Nagy Sándor Zoltán technikai újítását, a többszín-nyomást, aki a színek hangsúlya, ritmusa vagy jelentése mellett ügyel az aprólékosan kidolgozott grafikai részletekre is. Külön kell szólni a kártyalapok (a négyszínű ász) újraalkotásáról. Történelmi-mitológiai és irodalmi, jelképes-fikciós referenciákban gazdag, többjelentésű, több olvasati lehetőséget magukban rejtő kompozíciók ezek. Nem a magyar kártya tradicionális képvilága elevenedik meg, a szín-elnevezésekre is csak egy-egy motívum utal. *A makk* – tölgyfaág; *a tök* – a *memento mori* (az *emlékezz a halálra*) szimbolikus motívumát idéző koponya alatt két süttőtök látható (erre mutat az óra is); *a piros* (*veres*) – az uralkodói vörös (bíbor) szín többször visszatér; *a zöld* – kizöldülő tavaszi természet (valamint a botanizáló, alkímia iránt is érdeklődést mutató tudós szándék megkísértése ez).

NAGY SÁNDOR ZOLTÁN NÉGYSZÍNŰ ÁSZA
(TÖBBSZÍN-NYOMÁSOS RÉZKARC-SOROZAT)

S miközben a négy ás a négy kísértést allegorizálja, jelképes ellentétei foglalják keretbe az egész létezést. A makk ás lapján a falusi életforma és a technicizált világ; a tök ás a múlt (anyagi) földi lét és a nap-hold tükörben lévő időtlen mindenség; a veres ás a hatalom és az alávetttség; a zöld ás a tudás és az édeni (öntudatlan) ártatlanság között feszülő ellentmondásokat (paradoxonokat) kínálja a képolvasónak szellemi útravalóul.

De vajon melyik illusztrációtípusba tartoznak Nagy Sándor Zoltán grafikai munkái? Nem törekszenek az *ideális jelentés* megfogalmazására; nem a részletben akarják az egészet mutatni, hanem a sok részletből rajzolódik ki a minden; s noha a részek egymásutánosságát a művész teljességként értelmezi, mégsem az egymásutániságon, sokkal inkább a komplexitáson van a hangsúly.

Véleményünk szerint a grafikák ironikus rekonpozíciók, s egyúttal profán „teológiai” létértelmezések: világképet tükröznek, s miközben szembesítenek hiányainkkal és hiábavalóságunkkal, ösztöneink és értelmünk közötti „ablakként” – melyek nemcsak a ki- és a betekintést segítik elő, hanem tükörként is működnek (attól függően, hogy kint van-e sötét vagy bent, hogy melyik részt kell *megvilágítani*): újramesélik-újraélesztik elfelejtett történeteinket.

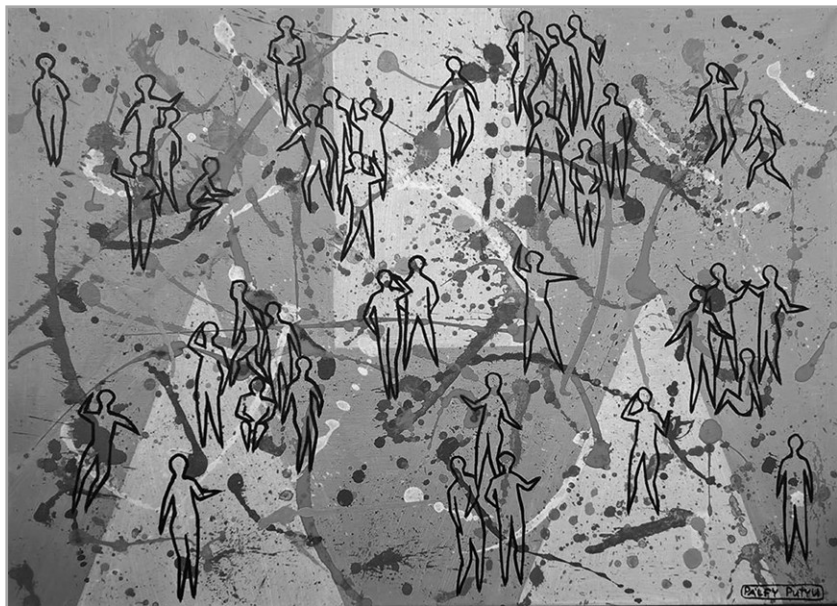

*(Az itt közölt szöveg elhangzott
a konyári mesekonferencián,
2017. április 11-én.)*

NAGY SÁNDOR ZOLTÁN
GRAFIKUMMŰVÉSZ AZ ELŐADÁS UTÁN
TÁRLATVEZETÉST TARTOTT
A KONFERENCIÁN RÉSZTVEVŐ
PEDAGÓGUSOKNAK

*** **

EGYEDŰL, CSOPORTBAN, TÖMEGBEN – REND, KÁOSZ, JÁTÉK
(PÁLFY ISTVÁN PUTYU FESTMÉNYE)

VITÉZ KATA BORBÁLA verse:

MONDHATOM IMÁMAT...

Mondhatom imámat
svédül vagy szlovákul;

mondhatom imámat
úgy is, hogy kitarul.

Mondhatom imámat
félénken, vidáman;

mondhatom imámat,
kérve, vagy kiáltva.

Mondhatom imámat
bocsátva, szeretve;

mondhatom imámat
boldogan, nevetve.

Mondhatom imámat
őszintén zokogva;

mondhatom imámat
a múltban robogva.

Mondhatom imámat
Istennek nevére...

Úgy is kell mondanom:
holnapot remélve.

(VITÉZ KATA BORBÁLA *ÁLOM ÉS VALÓSÁG* CÍMŰ VERESKÖTETE 2017 JÚNIUSÁBAN
JELENIK MEG. A KÖNYV MEGRENDELHETŐ – ÁRA: 1.000 FT., POSTAKÖLTSÉGGEL.)

MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG

VASNÉ DR. TÓTH KORNÉLIA:

EGY VERS IHLETTE EX LIBRIS

Részlet az Országos Széchényi Könyvtár 2016. novemberi tudományos ülészakán és a Kisgrafika Barátok Körében elhangzott előadásból

A világról képet alkotni annyit tesz, mint valamilyen módon leképezni a világ tényeit. A képi ábrázolás mint reprezentáció esetén felmerül a kérdés: a kép mit reprezentál, és miként befolyásolja látásunkat az általunk választott reprezentációs kánonok valamelyike? Nyelvbe zárt gondolkodásformáink és kategóriáink hogyan fordíthatók át a képek világába?

Különösen sokrétű az illusztratív ábrázolások interpretációja. Az illusztráció kettős természetű, ontológiai státusához nemcsak műalkotás mivolta tartozik, az irodalom és a képzőművészet médiumát egyaránt és együttességében feltételezi. Illusztrálás során – a verbális médium képi médiumba való áttevődése, átírása, a képátvitel révén – az alkotó, a mű és a befogadó vonatkozásában összetett viszonyháló, értelmezési rendszer teremődik.⁽¹⁾ A képek értelmezésekor a gadameri ontológiai hermeneutika olvasás-fogalma valósul meg. A helyzet bonyolultságát mutatja, hogy az alkotó és a befogadó képi kódrendszere nem azonos. Az illusztrátor a képi tradíció elemeiből válogat, ideértve az irodalmi mű korábbi illusztrációit, saját képi világa kódjait is. A befogadó viszont a művész által megalkotott konkrét illusztráción keresztül érzékeli a képi tradíciót, melyet az ikonikus kód – a vizuális felismerés – szintjén értelmez. E folyamat során, mű és befogadó dialógusából bomlik ki a jelentés. Ha a kép a szöveggel együtt szerepel, az írott nyelvi forma is kódoló tényező, a kép részeként, a kép elemeivel közvetlen kölcsönhatásban.

Ezt az összetett viszonyhálót vizsgáljuk a következőkben Kosztolányi Dezső *Októberi táj* című verse kapcsán, mely 1935-ben íródott, a halála előtti évben. A *Számadás* ciklusban jelent meg, a *Negyven pillanatkép* 15. darabja. A verset illusztráló, 2016-ban rendelésemre – rézkarc és hidegtű technikával készült – ex libris Baranyai Ferenc ajkai grafikusművész alkotása.

A mű a kép nyelvére való átírás, transzmisszió egy különleges esete. A szöveg láthatóvá tétele révén az interpretáció új irányait hívja elő szöveg és kép egymásra hatása, a két médium interreferenciális viszonya, a szövegbeli,

illetve a kép által reprezentált szándék, az írott nyelvi és az ikonografikus kód elemei közti kapcsolat. A vizuális literáció során megvalósul a képpé formált szöveg kétirányú olvasata, az ex libris sajátos műfaji, leképzésbeli jellemzőin, vizuális lehetőségein keresztül. A cél: a vizualizált szöveg értelmezései közül megtalálni a helyes, a művész intenciójának megfelelő percepciót. [...]

Kosztolányi *Októberi táj* című verse olyan nagy versek közelségében született, mint a *Halotti beszéd*, a *Hajnali részegség*. Ekkoriban Kosztolányi életszemléletét az illúziótlan szembenézés, a végső kérdésekre meztelenített gondolkodás jellemezte. Gyógyíthatatlan betegséggel – rákkal – küzdve, a halálközelség élménye, a halál elkerülhetetlenségének tudata határozta meg a költői én önámítást elvető, végső számadásra kész magatartását. Ez adja az *Októberi táj* című háromsoros vers gondolati háttérét is.

„*Piros levéltől vérző venyigék.*
A sárga csöndbe lázas vallomások.
Szavak. Kiáltó, lángoló igék.”

Képzőművészeti alkotás és irodalmi mű hasonlóságára, analógiáira építve, létjogosultságot kell adnunk az ex libris Hans-Georg Gadamer-féle „olvasásának.”⁽²⁾ Gadamer kép és szöveg közös alapját, hasonlóságát hangsúlyozva kiemeli: mindkettő rokon elvárásokat támaszt a befogadóval szemben, illetve a befogadói viszonyulás a műalkotásokhoz azonos mindkét médium esetében. Ezt valódi olvasásnak nevezi, amely ugyanakkor valódi látás is. Ennek az olvasásnak a lényege a műalkotásnál való elidőzés, amely az interpretáció feltétele.

Az értelmezés nézőpontjának összetettségét mutatja, hogy míg a művészi értelmezés a szótól a kép felé tart, a befogadói megértés artikulálódhat nemcsak a verbálistól a képi, hanem megfordítva: a képitől a verbális felé haladva is. Baranyai ex librisének különlegessége, hogy több fázisnyomata is fennmaradt, és csak később került rá a vers címe, majd szövege, mely így a befogadó számára immár egyértelmű irányt szab az értelmezéshez. [...]

A két médiumot, a képet és a versszöveget együtt vizsgálva, ezek együttes szerepeltetése révén az írott nyelvi forma is kódoló tényezővé válik. A kép tárgyi szegmensei olvasás közben diszkurzív megerősítést kapnak, megvalósul a szöveg-egész és az illusztráció egyes elemeinek összevetése, azonosítása. E művelet révén csökken az értelmezésbeli bizonytalanság, a kép a jelentését, információtartalmát a szöveggel, a verbális üzenettel való kontextusban, kép és szöveg párbeszédében nyeri el.

Gottfried Boehm rámutatott az ikonikus elemeknek a nyelvi jelekétől különböző jelentésképző voltára. A befogadás folyamatában a kezdő lépésben, a megfelelések szintjén szöveg és kép kvázi azonosságait észleljük, azaz a verbális médium egy-egy témaeleme, motívuma a vizuális médium egy-egy ikonikus elem-együttesének felel meg. Azonban már ekkor megmutatkoznak a spáciumok, a viszonyítás során felismert üres helyek, hiányok és többletek. Baranyai alkotásán ilyenek például az olyan, a versben nyelvi kifejezett hanghatások (*szavak, kiáltó igék*), melyeket nem – vagy csak közvetetten – láttat a kép, illetve személyek, jellemzők, melyeket az *ex libris* bemutat, de a szöveg nem szerepeltet (ilyen például a szerelmespár). Az azonosságok mi-benléte ezzel megkérdőjeleződik, a befogadótól folytonos korrekciókat kíván meg az értelmezés során. A kép nézésekor tehát szembesülünk a gadameri olvasás fogalmának realizálódásával: megpillantjuk a képet, értelmezzük, aztán elolvassuk a szöveget is, mely hatására az első benyomásunk gyakran átértelmeződik. Kép és szöveg szemantikailag ellent is mondhat egymásnak, máskor értelmezi, átértelmezi, illetve kiegészíti az egyik a másikat.

Ezek alapján a kép és szöveg közti interreferenciális viszony négy fő típusát különíthetjük el, a trópusok figuratív használatának kitágításával: metaforikus, metonimikus, szinekdotikus, ironikus.⁽³⁾ E kategóriák nem határolódnak el élesen egymástól, átjárhatóak. A metaforikusban az átvitel és a hasonlóság, a metonimikusban a képnek a szöveggel szembeni redukáltsága a lényeg. A szinekdotikus a teljességre, a szöveg maradéktalan újraírására törekszik. Az ironikus viszonyban a kép felülbírálja, ellenzi vagy megkerüli a szöveg állításait. E típusok közül Baranyai Ferenc vizsgált *ex libris*-én főleg a metonimikus és a szinekdotikus viszony, azaz a redukáltság, illetve más szempontból a töredezettség helyreállítási igénye jellemző, a hasonlóság mint cél mellett. Hogyan valósul meg mindez?

Az első olvasatban az impresszionista jellegű költemény egy pillanatot, az őszi táj végső enyészet előtti színpompáját tárja elénk, erre utal a cím is: *Októberi táj*. A korábban már bemutatott leíró jellegű táji elemek ennek megfeleltethetők. A leíró megnyilatkozások szintjén a valóságmozzanatok öt osztálya szerepel: a színek (*piros, sárga, lángoló, vérző*), a természet (*levél, venyigék*), a betegség (*vérző, lázas*), a beszéd (*csönd, vallomások, szavak, kiáltó, igék*) és a megsemmisülés (*vérző, lázas, lángoló*).

[Itt jegyezném meg, hogy Kosztolányi a tíz legszebb magyar szó közé sorolja a stílusérték tekintetében a versben is domináns *vér* és a *láng* szavakat.⁽⁴⁾]

A vers egymásra vetített képei az októberi tájról: *piros levél, vérző venyige, sárga csönd, lázas vallomás, lángoló ige*. A stiláris hatást fokozza a vizualitás-auditivitás, azaz a láthatóság és a hallhatóság kettőssége. Ezt a *sárga csönd* szinesztézia fejezi ki legtömörebben. A költemény első részére a vizualitás, a második felére az auditivitás jellemző inkább. Baranyai ex librise a képi megjelenítés eszközeivel él, művén a vizuális hatást keltő szavak, szerkezetek (*piros levél, vérző venyige, sárga, lángoló*) és ezek implikációi jelenítődnek meg a legadekvátábban – intenzív színhatásokkal és tónusokkal, kifejező formákkal.

Az auditív hatás a verbális kódban, a versszövegben nyer hatásosabb kifejezést (*vallomások, szavak, kiáltó, igék*), ez a szövegben többleteket, a kép felől nézve részbeni üres helyeket eredményez.

A következő és általános megnyilatkozások a szöveg ismeretében a hagyományos tájleíró jelleg helyett elirányítanak egy belső, imaginárius lelki táj felé. A vers – és ezáltal a kép tere is – szimbolikus tér, mely inkább álomszerű, mint valóságos táj. A versbeli nominális stílus, az igék hiánya az ex librisen megjelenítve szintén a statikusság hatását kelti – a levelek, ágak, a táji elemek hullámzó vonalai indukálnak csak némi mozgást.

Az összefüggéseket vizsgálva Hankiss Elemér az elektronikából ismert bonyolult kapcsolási rendszerhez hasonlította a költeményt.⁽⁵⁾ Minden szó kapcsolatban van egymással, újraaktivizálódik, amikor az olvasó tudata összeköti egy másik versbeli mozzanattal. E sajátos tudatállapot, érzelmi túlfűtöttség, versbeli mozgásrendszer a grafika kódrendszerére átírva nyer kifejezést Baranyai alkotásán.

Az októberi táj versbeli és képbeli megjelenítése, az impressziók, a szimbólumok a halált, az elmúlást sejtetik. Erre mutatnak az ősz mint toposz kulturális kontextusai, és a színek szimbolikája is megerősíti ezt az értelmezési irányt. Kosztolányinál ugyanis a *piros* színhez az élet (a vér), míg a *sárgához* a halál képzete kapcsolódik, mely a kínai hiedelemvilágban is a halál színe: „[...] Száll-száll a lelkem kergetőzve / a mustszagú, világos őszbe, / mint szélbe csörgő papiros, / fölötte a halál és élet / a sárga és piros” – írja a *Késő ősz a ludasi pusztán* című költeményben (*Negyven pillanatkép 19.*).

Az *Októberi táj* című versben a *sárga* a *csönddel* összekapcsolva valami féle halotti, élettelen jelentésmezőt hív elő – akárcsak az ex librisen szereplő emberpár arctalan alakja. Fejük egy koponyához hasonlítható inkább, mint egy életteli archoz; mindez ugyancsak a halált, az örök csendet asszociálja.

Kosztolányira a világ reális szemlélete jellemző, az idő végességének tudata, az illúziótlan szembenézés az elmúlással. A halál ugyanakkor nem fel-szabadulást, beleoldódást, hanem ellenkezést, rémületet kelt. Ezt fejezi ki a versbeli kiáltás, mellyel lehull az álarc és a Kosztolányira annyira jellemző szerep, póz. A kiáltás (*kiáltó, lángoló igék*) a halállal birkózó lírai alany utolsó lobbanása, jajszava.

A vers jelentésrétegeit, az elmúlás, az elmúlás elleni lázadás, ill. a hiábavalóság, reménytelenség jelentésköreit összeköti a *vallomás* szó, a szubjektum önkítárulkozásaként. A lírai én is beleíródik a tájba, de kívül állóbban: a vallomástétel pillanatában, a csöndbe suttogott lázas önvallomás kimondása közben látta önmagát. Az *ex libris* jobb sarkában fellelhető portrén is mintha szólásra nyitná a száját.

Baranyai *ex librise* ugyanakkor a versbeli vallomás szót a számvető jellem túl a szerelmi vallomás irányába utalja. Ezzel új strukturális rendszert épít ki, a szöveg és a kép viszonyát színekdotikus alapokra helyezve. A szerelem illetően hangsúlyos – az *ex libris* motivikus hálójában központi szerepet betöltő – bemutatása révén tágabb kontextusba helyeződik a versszöveg, a kép visszahat a versértelmezésre, kitágítja a versről alkotott asszociációink körét. Bár a versben nem szerepel erre egyértelmű utalás, a „lázas vallomások” ilyen szempontú életrajzi háttere is kimutatható Kosztolányi életében: 1935 júniusában az újságírók visegrádi üdülőjében megismerkedett Radákovich Máriával, és szerelemre lobbant.⁽⁶⁾ A költő utolsó, halál előtti érzelmi kiáradása volt ez a szerelem.

A szerelmespár arctalansága Baranyai *ex libris*én ugyanakkor a névtelenséget hangsúlyozva azt sugallja, nem a reprezentált személyek a fontosak, hanem a viszonyuk egymáshoz, az alakok bárkit képviselhetnek. Így látva a pár értelmezhető a bibliai Ádám–Éva alakjaként is, a bűnbeesést követően, amikor is „[...] megnyilatkoznak mindkettőjüknek szemei, s észreveszik, hogy meztelenek; [...] És meghallák az Úr Isten szavát, a ki a hívős alkotnyatkor a kertben jár vala; és elrejtőzék az ember és az ő felesége az Úr Isten elől a kert fái között.”⁽⁷⁾ (1Mózes 7, 8)

E bibliai reminiscencia tovább tágítja az értelmezés körét, nem hagyható figyelmen kívül Baranyai alkotását szemlélve. Mindamellert visszacsatolva a Kosztolányi-vers miliójére: a személyek szinte eggyé válnak a tájjal, ruhájuk „vérző venyige”, a hajuk is a tájba olvad – egyek vele. Ez a szemlélet Kosztolányi panteisztikus felfogását tükrözi. A venyigék, levelek mögül kilátszó testrészek, az egymáshoz közelítő, egymás felé forduló fejek és kezek az ösz-

szetartozást fejezik ki. Valami utolsó, szoros összekapaszkodást – a környezet sugallta enyészet, elmúlás előtt.

Zárásul. A Baranyai-exlibris, e sokszorosítással terjedő kisgrafikai lap (mint a Kosztolányi-vers mediális átfordítása), a képzőművészet, irodalom, mediális összefüggésében olvas újra egy tájleíró szöveget. A képi jelek analógiában állnak a nyelvi szimbólumokkal, a kép és a vers közti hasonlósági reláció révén válik a reprezentáció sikeressé. Az ex libris egyúttal in memoriam lapként is betölti funkcióját, Kosztolányi halálának 80. évfordulóján. Az emlékállítás adta a motivációt a grafika készítéséhez és készíttetéséhez, az elkészült műalkotás ebben az értelmezésben nyeri el kulturális reprezentáló szerepét – Kosztolányi Dezsőt, az ő kései költészetét idézve; mindezt az esztétikai minőség magas fokán megvalósítva.

EX LIBRIS VASNÉ DR. TÓTH KORNÉLIA
GRAFIKUS: BARANYAI FERENC;
C3, C4 (2016), 120X77

¹VARGA Emőke: *A kód, a mátrix, a biszociáció – meg az illusztráció*,

<http://www.c3.hu/~prophil/profi053/varga.html>

²GADAMER, Hans-Georg: *Épületek és képek olvasása*. In: *A szép aktualitása*, T-Twins, Budapest, 1994., 157–168.

³VARGA Emőke: *Kalitka és korona, Kass János illusztrációiról*, L'Harmattan, Budapest, 2007., 16

⁴KOSZTOLÁNYI Dezső: *Nyelv és lélek*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1990., 240–241. („Ez éppúgy jellemez engem, mint nyelvünket” – írja Kosztolányi a tíz legszebb szó kapcsán.)

⁵CSIFFÁRY Tamás: *Kosztolányi Dezső: Októberi táj*, Magyar Nyelvőr, 1985/2. sz., 167.

⁶KOSZTOLÁNYI Dezsőné: *Kosztolányi Dezső*, Holnap Kiadó, Budapest, 1990., 269–281.

⁷*Szent Biblia*, ford. KÁROLI Gáspár, Egyetemi Nyomda, Budapest, 1989., 7.

TAKÁCS E. ILDIKÓ haikui

A RÉGI HÁZNÁL

Fűz-vesszőkosár
– időtálló kötődés
fonott sorai.

**

Minden újra él –
régí vásznon simítom
anyám hímzését.

**

EGYSZER VALAMIKOR...

Szemedben vissza-
tükröződtem, s magamra
ismertem Benned...

**

ÁLMAINK...

Álmunk hajtotta
időnk robog. Álmaink
nélkül – vánszorog.

**

S idő ködében
szertefoszlott álmunkat
ki szedi össze?

**

HIROSHIGE FAMETSZETE

UNOKÁIMHOZ

Fiatal vagy, tág
a tér – ösvényé szűkül
az időseknél.

**

Igaz barátság:
távolság, siker, kudarc
nem felhőzi azt.

**

„KI MEGTARTJA A PARANC SOLATOT.....”
(Péld 19, 16)

Magadat mástól
másokat tőled véd a
Tízparancsolat.

**

KORATAVASZ

Vékonyodó jég,
nyomában kristály erek
– sártenger arrébb.

**

Madár csőréből
kijuttat mag földet ér.
Újélet-remény!

**

Szeles március
már borzolja szirmát az
alig tavasznak.

**

Barkák, selymesek,
tavasz lopta át a tél
hószín-ruháját.

**

Tavasz van. Húsvét.
Bimbózó remény nyílik
a Kereszt tövén.

**

HAJDÚSÁGI „CSERESZNYEVIRÁGZÁS”

A III. Debreceni Haikúíró Verseny pályamunkáiból

Hagyomány immár a debreceni Méliusz Könyvtár kétfordulós haikúíró versenye. A harmadik alkalommal megrendezett verseny döntőjének az idén április 6-án adott helyet az újkerti fiókkönyvtár: a beküldött haikukat a helyszínen írt háromsorosokkal együtt értékelte a zsűri, majd megszületett a harmadik *Debreceni Renga*. A középkorban (12–14. század) népszerű japán kollektív láncversből jött létre a *haiku*. Az első szerző írta a *hokkut* (háromsoros, 17 szótagos verset: öt – hét –öt morában, ez magyarul szótagként értelmezendő), a következő az *agekut* (kétszer hét szótagban). Ezúttal kilenc szerző készítette a rengát, melynek indítását ismét magamra vállaltam. (Alább a kollektív vers mellett a beküldött pályázati anyagokból és a helyszínen írott haikukból is válogattam – a kötelező téma a haikut jellemző motívumok közül az állat- és növényvilág volt. A versenyen megosztott első helyezést ért el SZABÓ ESZTER HELKA és ANDICS ÁRPÁD, második lett MAJZIK ILONA, a harmadik helyezést a hatodik osztályos FERENCZY REGŐ PÁLOS érdemelte ki.)

RENGA DEBRECEN III.

Olyan szelíden,
mint az elalvó szellő...
s kavicson a fény.

Csörgedezik a patak,
béka ugrik a kőre.

Olyan szárnyakon,
mint a fecske, a rigó.
Lélekemelőn.

Mint a tücsökhegedű:
zenél a szél a tájon.

Édes az álom,
ha a természet ölen
hál az alkonyat.

A sárkány és repülő.
Felhőjáték a sziklán.

Szirmok terülnek
fehéren, szél kavarja –
hóvihar van itt.

Holdfény kúszik az égbe
fekete felhők mögül.

Lélek kóborol
a lidérces tájakon:
magát-kereső.

Vigasztalhatatlanul
kutatva igazgyöngyét.

(A harmadik *Debreceni rengát* írták:
ANDICS ÁRPÁD, FERENCZY REGŐ PÁLÓS,
KITAJKA CECÍLIA, MAJZIK ILONA,
NAGY ERZSÉBET VIKTÓRIA, SÍRÓ JUDIT,
SZABÓ ESZTER HELKA, SZABÓ ZOLTÁN,
VITÉZ FERENC.)

JAPÁN FAMETSZET MADARAKRÓL, VIRÁGOKRÓL
SZÓLÓ KÉPES ALBUMBÓL

SZABÓ ESZTER HELKA haikui

Rojtos felhő néz.
Repülsz egy rigócsőrben.
Szerelembe zár.

Meggyfa virága
fehér csipkeruhában.
Vércsepp üti át.

Hullám. Fénygyűrű.
Meggoccan hínár, hal, nád.
Holttest volt. Nehéz.

Vízipálma sír.
Börtönében nincs reggel.
Kint táncol a fény.

ANDICS ÁRPÁD haikui

Haiku vagyok.
Látszat és meglepetés.
Toll hegyén szikra.

Zöldell a világ.
Feketerigó csattog.
Rügyek robbannak.

Nárciszillatú
szürke szélben szemerkél
a havas eső.

Tengeri kagyló.
Igazgyöngy rejtekhelye
hamis világban.

MAJZIK ILONA haikui

Veled hallatlan
nagy boldogságban élek,
ó, Amnézia!

Holnapot károg
kiszáradt diófámon
száz varjúlevél.

Modern poéta
műve komikus káosz.
Címe: Anonim.

Szerelmemvirág
nyílik a május ölén –
tövise te vagy.

FERENCZY REGŐ PÁLOS haikui

Lebegő cseppek,
csillogó szálak.
Elszakadt a pókháló.

Bogár menetel
maszatos faágakon –
Út a semmibe.

Mily szép egyensúly!
Tiszta és fényes
Lehullottak a szirmok.

Kinó a földből,
beesik az egekbe –
Út a semmibe.

NÉMETH ÉLIÁSNÉ (HENRIETT) haikui

Félkör alakú,
összecsukható festmény –
kimonó éke.

Elmémben mély csönd.
Haldokló Hold virraszt a
sűrű köd fölött.

Gyöngéd sugarak
csillogó selyemkendő
ölelésében.

TAKÁCS E. ILDIKÓ haikui

Fának koppant légy
Szól kábultan: Jó, hogy nem
fűbe haraptam!

Szép gyermekkor! – sír
a béka: ebihalnak
változnék vissza!

PAPP VERA ANNA haikui

Égő rózsát kapsz.
Belém fagytak szavaid.
Szilánkosra törsz.

Porcelánágyból
Előbújt a tulipán.
Kár, hogy eltörtem.

TUBOLY ERZSÉBET haikui

Teliholdas éj
ellopja az álmaim.
Kutyák ugatnak.

Nesztelen suhan,
két szeme sárga lámpa.
Éhes a bagoly.

Már alkonyodik.
Fáradt méhecske alszik
virágkehelyben.

Mélyül már a csend...
Két falu harangszava
koccan a völgyben.

Esti félhomály.
A rigó fészkére száll.
Denevér csapong.

BÖRZSÖNYI ERIKA haikui

kezemben tartom
az új reményt – törékeny:
megérintheted.

kicsike csóka
a százszorszép-mezőben
pitypangot számlál

KITAJKA CECÍLIA haikui

Koppan az eső.
Sepri a szél az utat.
Hűvös szikrázik.

Kő-elefántok
ormányára harmat hull –
békésen túrik.

Szarvasok hada
rohan sötét éjén át:
hideg félelem!

Az állatkertben
Lusta lajhár lóg a fán.
Kacag az éhség!

SZABÓ ZOLTÁN SÁNDOR haikui

A kis levelek
ha zörögnek ma este:
szép éji zene.

Fekete fecske
esővel vív – magányos.
Szárnya a kardja.

A Beregszászi Pál középiskola 10. C. osztályának haikuja
(GERGELYNÉ BRUCKNER ILDIKÓ, BÁDOGOS BENCE, CSUKA ALEXANDRA,
KATONA NIKOLETT, TUKACS ATTILA)

Séta a parkban.
A lelke halkán rezdül –
hirtelen a zaj...

BÁRSONY LEHEL haikui

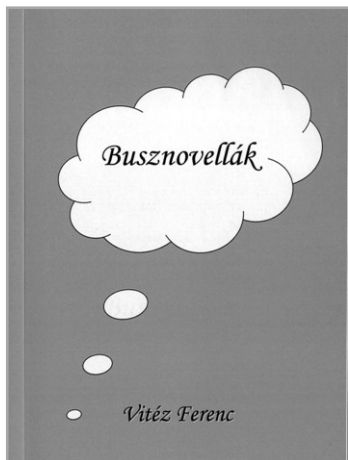
Nappali holdnak
nem lehetnek álmai.
Tükör az égen.

A Hold ma zokog.
Harmatcseppek szikráznak
gyémántvállakon.

Kislányosan szép,
ezüstös libegéssel
közelít a Hold.

UTAGAWA TOYOKUNI:
A HOLDAT SZIMBOLIZÁLÓ SZÉPSÉG
(FAMETSZET)

SZÍKI KÁROLY tárcakritikája

HOMLOKRÁNCOLÁS ÉS CSEND

Vitéz Ferenc novellakötetéről
(*Busznovellák*)

Átgondolt, okos kötetet rakott össze Vitéz Ferenc, amilyen átgondolt, okos a szerző maga is. Mert Vitéz mindig kitalál valamit, legfőképpen formai kereteit tágítja versben, könyvformában, tanításaiban és tanulmányaiban. Sokat jár kiállításokra, így ír is róluk, s aki koncertekre, színházi előadá-

sokra, kiállításokra fókuszál és elmélyülten elemzi a produktumokat, ön maga is átváltozik, átlényegül, lényeges értékeket teremt.

Legújabb formatalálmánya az a 12x16 centiméteres kötet, amelybe 16 novellát helyezett el, egy 12 fodros felhő díszítette kék fedéllel cifrázta, majd a hátsó borítóra odaillesztette Pálfy István (Putyu) *Éjszakai buszjárat* című festményét, rajta kicsi miniatűr busz túlköl négy lábú ördög képében, nyolc ablakkal, négy utassal, s kinéz a szemlélő olvasóra egy kék-fehér foltos kecske, alatta lábnyom-lenyomatok.

Vitéz lenyomatai maradandóak, mint a festmény-választása, mint az első borító fodrocskái. És a novellafüzér formás, fontos (kapitális) kötete is azzá válik az olvasó kezében, zsebében, mit a Kapitális nyomdában készített.

Két megálló között elolvasható fejezetekből áll a *Busznovellák*. Kényelmes és kézzel fogható, valami olyan egyszerűséggel kezelhető, mint egy buszjegy vagy bérlet, ami előkapható a legagresszívebb és legrejtőzködőbb ellenőr „támadása” esetén is. Aztán gond nélkül elsüllyeszthető farzsebbe, belső zsebbe vagy éppen el sem kell rejteni, elejteni sem lehet, mert súlya 10 deka, de ha kiesik is egy nagyobb fékezésnél, fájdalmat nem okoz, nagyobb ijedtség nem kelt. Felkelti az érdeklődését annak, aki karesú könyvet szeretne útjai kísérőjeként választani.

Ezzel a méret-elemzéssel már az első novella kellős közepében vagyunk, ott, ahol egy tanárember, aki minden fejezet főszereplője, a legelemibb feladatát próbálja ellátni: megvakarni orra tövét, de mert a keze foglalt, és fél elengedni a kapaszkodót, hatalmas dilemmát él át.

Úgy vannak hát összerakva, megírva a tanár utazásai, hogy két megálló között elolvashatóak legyenek, ülve, állva, lépcsőn szorongva, kellő betűméretben, hogy a szemüveget se kelljen elővenni. Félhomályban is áttekintheti az oldalakat az utazó személy.

Nincs fel-rávezető a *Busznovellák* előtt, nincs méltatás, mindössze egy száraz tartalomjegyzék zárja a 84 oldalt. Puritán, mint a téma és a főszereplő maga, mint egy busz, ami csak eszköz arra, hogy eljusson utasa egyik helyről a másikra. Észre sem vesszük ülve vagy lógva valami fogódzkodón, hogy mennyi téma hever egy zárt térben. Ezt ragadja meg Vitéz, és értékes szemlélet átalakítást végez olvasóján, azon, aki még utazik a csuklóson, esetleg egy távolságin, vagy éppen egy négykerekűn...

Magányos utasok vagyunk mindnyájan egy városban, de a helyközi küzdelmekben is. Ily módon beazonosítható személyeket szemléltet a tanár alakjával Vitéz, hisz aki fellapozza a novellafüzért, azonosul az ingerszegény környezetével, s rádöbben, hogy mit veszített évtizedes sodródásában. Mert az író a legelemibb részletekre fókuszál, s azokból eseménysort fabrikál.

Az első novellában például egy egészen banális emberi pillanatot nagyít fel: mi történik akkor, ha az embernek viszketni kezd az orra töve, de minden keze foglalt és ráadásul a busz össze-vissza zötyög, s még ismerősök, tanítványok is nézik minden mozdulatát.

Lehet, hogy nem is nézi senki, de az emberöltőnyi idő kitermeli az emberben azt a kényszerképzetet, hogy a reflektorfényben kinagyítódik minden mozdulata, amire lecsap valaki. A kisember celebreakció-pódiuma alakult meg, mint egy új vallás ebben a média mozgalom kisország nagy dilemmái időkévében.

A második novella egy Jóska nevű útitárs kurta történetét dolgozza fel, amikor 1952-ben be kellett ugrania mozigépésznek, mert a főgépész leitta magát, ebből nagy kavalkád lett, eltört az Internacionálét hordozó bakelit lemez, és ő kénytelen volt menteni a helyzetet a Himnusszal. Helyzetkomikum ez a javából, a bűnbakképzés mechanizmusával, ahol az egyetlen elv: következetes megfelelés kényszere. Ketrecharcos eszme-időkre emlékezünk a sorok olvastán.

A harmadik novella művészi érvelés amellett, hogy a megítélés mennyire téves is lehet, ha a külsőségében konszolidált tanár-létezésünkben valamit csúnyának bélyegzünk, s a szemlélő egyén hajthatatlanul polemizál a maga szubjektív tüzes modorában, míg a másik póluson feltűnik egy elegáns szépség és átölelve viszi tovább a fölfedezett, de már stigmázott „csúnya” embert.

Emberien szép történet ez is, érzékletes és kijózanító erejű.

A negyedik novellában Vitéz az abszurditásig fokozza a megélhető élményt, holott karnyújtásnyira valóságos is lehet, hogy egy utastárs, ebben az esetben egy szép nő lehányja azt, aki szemben ül vele. Ismét talál az író egy ingerszegénynek nevezett zárt térben egy abszurditásig feszíthető történetet, amelyben a tanár tovább alkot, állandó elmélyüléseit fokozandó: magára maradva a betegség lehetséges diagnózisait keresgéli. Vitéz alkotói nyugalomában így érlelődik egy újabb remekmű...

Az ötödik novella totális feloldozás és feloldódás nevetésben, egy megismételt mindenki-történetben: mi történik akkor, ha valakit a hasmenés egy lassan kanyargó buszon ér el? Ez igazi helyzetkomikum, csaknem kabaré, de lehetne az is, ahogyan egy kisember tálcán kínálja a lehetőséget, és Vitéz csaknem mítosszá emeli buszon utazó tanár apró történeteit. Ez a látszólag nemlét-lét etalonná válik, s választási lehetőséget kínál: maradsz örök elégedetlenkedő, ahonnan nincs visszatérés, vagy egy ilyen példaciklust átolvasva a magad felismerésében elismered: nem vagy halálra ítélt, s van élet az eddig megismerteken túl is.

A hatodik novella bizonyító erejű Vitéz alkotó munkásságára: nagyszerű dramaturgiai érzékkel vált át a vidámról, abszurdról a legkomolyabb lélekhaborúra, amit bizonyít A húszforintos novellája, mellyel egy soha le nem záródó folyamatot nyit, hiszen ha nem e köntösben, akkor valami hasonlóban éljük végig ezt a földi létet mindahányan. (Kant definíciója szerint: általában szép az, ami érdek nélkül tetszik. Ez az írás is ilyen, de a többit is mellé lehet emelni, mert ez az érzeki – és nem intellektuális – tetszés az, amely a novellafüzért jellemzi.)

A hetedik novella egy ünnevelt távolugróról szól, maga a tanárról, mely gyötrelmes csendekből, szünetekből, hosszú hideg csendekből és a repülés boldogságából áll egybe. Olyan embervilág részletet mutat be meggyőzően, amely rezonál az olvasóban. Valóságos tréninget folytat Vitéz, határtalanul fontos lélektani részleteket mutat be, sebet gyógyító történetet.

A nyolcadik novella azonosulás-kísérlet egy egérrel, egy szürke, serdülőkorú háziégerrel, aki ügyesen mozog az úton, minden vízszintes teret ügyesen ural, de közben nem vesz tudomást a függőleges létezésről, amelyben ott keringenek a sasok. Szimbolikus novella ez, s nem rejti el Vitéz a földi filozófiája tanulságát: az erőfeszítéseink jutalma nem mindig a nyugalom... szomorú dolog egérnek lenni, de a bagolyféle szerepére soha nem vágyott. Valamiféle heroikus, ellenállhatatlan sóvárgást fogalmaz meg a földi haladók

szimbólumán, a tanár személyén át Vitéz:átlépni a mindennapi korlátokon, s úgy helyt állni, ahogyan az Isten megteremtett minket.

A kilencedik novella a tanár személyét beáldozva egy büszke világról szól, egy előérzetes hazugságrealizmusról, mely működik egyre erősödő amplitúdókkal, mely vérből van gyúrva. A korszaknak aktuális részleteiben vagyunk, az előítélet apró sarkaiban ugyan, de egy működő társadalmi válság-valóság-nál. Egy süketnéma pár örömenél, konfliktusánál, amely nem a tökéletesnek gondolt világ szabályai szerint létezik, lélegzik. Megszégyenítően őszinte írói megnyilatkozás vendégei vagyunk e képben.

A tizedik novella megrázó jelenetében megfürdeti olvasóit Vitéz. Valakinek a halálából formál novellát, valakiéről, akinek tragédiája átvedvesíti az olvasó gondolatait is, ahogyan a tanár, úgy ő is a felkészületlenség állapotáról kezd gondolkodni: Még nem is élt, hiába élte át a keleten kis halálnak hívott álmokban beteljesületlen vágyait. Attól félt, nem lesz ideje három vagy négy sort sem leírni, mielőtt meghalna, hogy elmulasztotta a gyümölcsfák virágzását megfigyelni... Meghalunk mind, egyedül halunk meg, hiába vesznek körül emberek. Hiába szerettek... Lehet, hogy ez a halott azt álmodja, hogy él.

A tizenegyedik novella lenyűgöző egyszerűsége alatt mély lélektani, felfokozott feszültség, személyes élmény születik, a tanár megálmodott álma, hogy: elismerjék és feltétel nélkül szeressék a tanítványok. A kegyelmi állapot közelében minden modorosság nélkül érkezik hozzá a tanítványok vallomása: a jövőnket a tanár úrban látjuk! Gyönyörű álom megvalósulása ez, a pedagógus Vitéz életélménye és álma is: Mégis sikerült volna? Nem volt hiába az álma, hogy a kötelező tananyagon túl mást is adjon a gyerekeknek? Az író összesűrített energiával átnyújtja e novellában a papírt, amely holtig érvényes.

A tizenkettedik novella nemzeti sorskérdésre nyit ablakot. Tizenegy novellában nem volt politika, sem ráutaló nemzettörténeti kérdés. Szösszenet-életünk eltörpül a sorstragédiák árnyékában. Felüdítő volt, hogy kiszakadhatt az olvasó a napi politika szorításából. De Vitéz Ferenc nem az a férfi jellem, aki elengedne bennünket nagy szünetre úgy, hogy ne csavarjon be egy körtét a sorstragédiára világító lámpába. A tanár személye most válik teljessé, sok botladozás és rácsodálkozás mögött egy mély nemzettudattal megálmodott ember lakozik, aki buszozgat, le-és felszáll, a busz mítoszáat teremti meg, de több ő ennél, teljességgel magyar, Trianon fájdalmával megállótól megállóig, majd az iskolába és vissza. A Magyar fájdalom szobra az ő vallomása. Sok aljasság van a világban hazugságból, vérből gyúrva, senki sem kérte, hogy kötelességből beszéljen a Nagy Trianon-palotában lepecsételt

jövönkről, senki sem kérte, de ő az igazság kimondására szerződött, hát dolgozatot írat belőle...

Vitéz Ferenc annak érzékelésére vállalkozott, hogy egy figurán keresztül bemutasson több tucat helyszínt, hogy átéljük hőisével a kálváriait, s ráismerjünk arra, hogy a magány: az mindenütt magány. A nagyvárosban is. A buszon és a megállóban is. Így kerekedik ki a Busz mítosza, afféle helytörténeti létérzet, s a Magány mítosza.

Egy kisember hétköznapi! – ezt a témát választja az író, s úgy bontogatja le a leveleket a napi reggeltől-éjfélig hagymáról, hogy létünk apró, elfedett és sérült részletei tűnjenek fel újra és újra. Tálcán kínálkozó lehetőséggel játszik, velünk, szösszenet-létünkkel, miközben felismerésére jutunk: van élet a politikai buldózer-jelenen kívül is, csak figyeljünk oda miniatűr világunkra is.

Busz-Magyarország pedig létezik, ami kiderül Vitéz tolla és fantáziája nyomán, s benne szóló-szonáta létezésben forgolódunk. Szemben állhatunk a csürhe-erkölccsel, de szóló-szonáta létünket képtelenek vagyunk feldolgozni. Befalazott, korlátolt lények módjára mozgunk, szólítunk meg embereket a nem tudom miféle időben, mert azt nem mondták meg, hogy miféle időben aludtunk eddig. Ezért is hajlik vissza ez a kötet az első képhez és szimbolizálja: bezárt kör a létezésünk, a kisferenc létünk, a végtelenségig leegyszerűsített lehetőségünk. Amely azzal vette kezdetét, amikor elfogadtuk, hogy káprázatos felhők mögé bújjunk.

PÁLFY ISTVÁN PUTYU: ÉJSZAKAI PIROS BUSZJÁRAT

SZAKOLCZAY LAJOS:

AZ IZGATÓ SZÉPSÉG ROMANTIKÁJA

Aszmann Ferenc fotókiállítása a debreceni Kölcsey Központban

A magyar fotóművészet világhírét többek közt olyan alkotók alapozták meg, mint Moholy-Nagy László, André Kertész, Robert Capa, Brassai és Escher Károly. Hogy mennyire élen voltunk ebben a műfajban, azt mindennél jobban Kincses Károly fotótörténésez egyik tanulmányából tudjuk, miszerint a világon 1939-ben legtöbbet kiállító kétezer fotográfusból ötven magyar volt. S az első hús között, öt másik honfitársával együtt, Aszmann Ferenc (1907–1988) ugyancsak szerepelt.

Az amatőrként is profi látásmóddal dolgozó művésznek, akinek nevéhez a Debreceni Fotó Club (1931–1944) megalapítása is fűződik, hiába volt Itthon és Nyugatra távozása után megannyi jelentős kiállítása – Debrecen (1940), Johannesburg (1954), Rio de Janeiro (1961), Bordeaux (1975), Budapest (1985) –, lassan feledésbe merült művészete. Mert képein fölöttébb adózott a romantikának? Mert applikált, több fölvételt egymásra vetítő fotográfiáin – nem akármilyen szépségcentrum! – jobbára a nőknek, a női test bájának, kellemének, izgató tébolyának adózott? Fénnyel bizsergető plakátmagányában, mintha mindig ő lett volna a megvert, a vesztes, olyan tere-numot talált ki magának – és ezt következetesen, a szakma iránti alázattal meg is hódította –, amely ugyan nem ódzkodott a valóság, a nehezebb lélegzetű sors bemutatásától (a robotot és a háború borzalmaait reveláló képei ilyenek: *Kőfejtőben*, *Nehéz munka*, illetve *Ilyen a háború*, *Soha többé háborút*), de az erő és a borzalom dinamikájával a költészetté emelt fénykép átszellemített légkörét szegezte szembe.

Szó se róla, a bikát szarvánál fogva megállítani (leteperni?) akaró férfit úgy ábrázolja – minő küzdelemben szépült oválist ír le a két szarv és a két megszüült kar rajzolata –, hogy kétség nem fér annak világlebíró voltához. A *Küzdelem az óriással* szerkezeti invenciója révén, robbanásig feszült a helyzet (élet-halál harc) kiemelkedik az életműből. Itt nincsen se montázsról, se összekomponáltságról szó, csak bizarr nézőpontról – a hatásmechanizmust ez erősíti. Ha a feléje közelítő szürke marha gulya a fotográfust föl akarja falni, elébe megy a borzalomnak. Amely a pillanat drámaisága miatt úgy rögzítődik, hogy Hortobágy valósága a rettenetet szinte égi valóságává változtatja. Ám

van úgy, hogy az Isten ekéjével hasított föld épp a szántásnak nekifeszülő jószág jelenlétével szentelődik meg (a hatalmas állat hegytömege mögött elvész a földműves – *Szántás magyar szürke marhával*).

Exkluzív látásmód? Inkább töretlen vágyakozás a megfoghatatlannak tetsző, ám őt egész életében izgató szépség iránt. Amely megnyilvánulhat egyetlen, hatsoros nyakéket viselő, illetve egy rózsaszál mögé búvó női arcban (*Yara, Emlékezés*), valamely bibliai parafrázisnak nem eléggé erős, ám a virágokkal keretezett tisztáson legelő állatokban (*Húsvéti bárányok*). S nem utolsósorban abban a pózban, amely a hatalmas háttér-arcral (Krisztussal?) szemben lehajtott fővel álló kicsiny alakot jellemzi (*Kainesabel*).

Aszmann Ferenc, mert fotói szépségének belülről irányított törvénye van, nem fél az érzélgősségtől, a romantikus túlhajtásoktól. Ha a kisgyerek elvész a világmindenségben, nem átalija egy irdatlan kötömegek magasságával és súlyával szembesíteni (*Ki vagy te?*); s ha úgy érzi, hogy a 130. zsolttár szavával bűnbocsánatot kell gyakorolnia, szívesen él átszellemült montázképének tisztító hatásával (*De Profundis*). Sokszor a szerkezeti bravúrként is jellemezhető fényoázisokkal (*Érzelmek zuhataga*), illetve az abszurditásig növelő

rettenet-gesztussal, az éj sötétjéből világító szemekkel mint háttérrel (*Téboly*) éri el, hogy mindannyiszor meghökentő látásmódjában ott leledzik exkluzív érzés-világa is.

A tárlat fotóinak nagy része, nem akármilyen szépségkeresés, a NŐ megdicsőítéséről szól. Az akár furcsa testhelyzetben is fölfedezhető poétikumról – a *Végtelen* tenger balettcipős, extázisban táncoló nőjét a hullámzó víz fényhulláma emeli ünnepi környezetbe –, a férfit csaknem megsemmisítő hatalmas szem jóssággal fenyegető varázsárról (*Hipnózis*). A *Kinszenvedést* a testek különös kalligráfiája – a fekvő férfi fölfelé néző arca az aktoktól esik révületbe – teszi a kompozíció leleményével széppé. A *Párbaj* plakát-izzású hatalmas női arca előtt a nő elérhetőségéért karokkal egymásnak eső két férfi pedig mi mást szimbolizálna, mint a szépség birtoklásáért erősödő férfi-bátorságot. A fotográfus megannyi címvallomása (*Vágyakozás I-II., Illúzió*), hát még a

kompozíciók sugallata, egyfajta, sosem szégyellt, sosem takart érzelemkiszülés. Vagyis egyetlen szív dobog a negatív-montázsokat, applikált érzelemfutamokat nyíltan lobogató képekben.

A 110 évvel ezelőtt született Aszmann Ferenc festői karakterét – a fényképezés mellett festéssel is foglalkozott – és sportemberi nagyságát is (kitűnő sportlövő volt) lehetne méltatni, ám elég életművének központi tengelyét, a fotót fölillantani, hogy megbizonyosodjunk a *teremtő szellem* értékéről, amely hagyománykincsnek sem utolsó.

(AZ ÁPRILIS 12. ÉS MÁJUS 7. KÖZÖTT NYITVA ÁLLT KIÁLLÍTÁSON ASZMANN FERENC FOTÓI MELLETT LÁTHATTUK APÁTH JÓZSEF, IKLÓDINÉ TÖKÉS ILONA, BERZÉKI SÁNDOR, VENCSELLEI ISTVÁN, GERVAI TAMÁS ÉS VADÁSZ GYÖRGY MUNKÁIT, VALAMINT FELLAPOZHATTUNK EGY DEBRECENRŐL SZÓLÓ ALBUMOT IS, MELYNEK ANYAGÁT A KORTÁRSÁK KÉSZÍTETTÉK.)

A MEGNYITÓN KÖZREMŰKÖDÖTT HOMONNA NÓRA ÉS STEUER TIBOR BALETTMŰVÉSZ
(A KÉPEK FORRÁSA: WWW.FONIXINFO.HU – A MEGNYITÓ SZÖVEGET SZAKOLCZAY LAJOS KÜLDTE EL KÖZLÉSRE A NÉZŐ • PONT ÉS OLVASÓI SZÁMÁRA – KÖSZÖNJÜK!)

ARANY SZALONTÁJA, SZALONTA ARANYA

Az Arany János és szülővárosa összetartozásáról szóló albumot március 2-án, a költő születésének 200. évfordulóján mutatták be Nagyszalontán a városházán; egy hónap múlva, április 3-án a Petőfi Irodalmi Múzeumban is kezükbe vehették a kiadványt az érdeklődők, amely hamarosan világ körüli útra indul, így eljut egy-egy példánya minden magyar iskolába, illetve az egyházakhoz és a magyar közösségekhez.

Az *Arany Szalontája, Szalonta Aranya* c. albumot Dánielisz Endre nagyszalontai helytörténész, Faggyas Sándor újságíró és Patócs Júlia, a nagyszalontai Arany János Művelődési Egyesület elnöke jegyzi, a Méry Ratio Kiadó adta ki. A könyv nem tudósoknak készült, a szerzők „kedvcsinálónak” szánták Arany jobb megismeréséhez. Alább a bemutatón elhangzott ismertetést közöljük.

FAGGYAS SÁNDOR írása:

Nagy-Szalonta nevezetes város. – Ezzel a megállapítással kezdődik Arany János *Az ó torony* című, 1850 végén, még szülővárosában írt költeménye. Az itt jelenlevők jól tudják, hogyan folytatódik a vers. Én mégsem így folytatom, mert úgy vélem, Nagyszalonta ma sokkal nevezetesebb annál, „*Mint mikor volt szabad hajdúfészek, / Benne lakván háromszáz vitézek.*”

Ez a csaknem száz éve Romániához tartozó, ma is magyar és református többségű kelet-alföldi város legfőképpen Arany Jánosnak köszönheti, hogy ma (és nem csupán ezen a napon, ezen a hétvégén, hanem egész évben) a világ magyarsága rá figyel. Remélhetőleg sokan elzarándokolnak ebbe az Istentől megáldott fészekbe, ahol a legmagyarabb költő ma kétszáz éve meglátta a napvilágot, ahol felnőtt, országos hírví költő lett, s amely mindvégig mágnesként vonzotta, húzta vissza távolba szakadt fiát. Aki versben vallotta meg, hogy neki Szalonta „*kis hazája a nagy hazában*”, ahová naponta visszavágyik.

Vajon Arany János csodálatos, egyszeri kivétel volt, aki a csendes „biharországi” hajdúvárosból – Petőfi szavaival –, „*tűzokádó gyanánt / Tenger mélységéből egyszerre bukkant ki*”? Meggyőződésem, hogy nem, hiszen ha valaki aszerint állítaná rangsorba a magyar településeket, hogy mennyi az ott született és fölnevelkedett, egy lakosra jutó kiemelkedő költők, írók, művészek, tudósok, pedagógusok száma, akkor Nagyszalonta alighanem az elsők közé – vagy talán az első helyre – kerülne! Az Erdély kapujának szerepét –

Nagyvárad mellett – évszázadokon át betöltő Nagyszalonta honvédő hagyományai, Toldi Miklós, Bocskai fejedelem és a hajdú alapítók dicső tetteinek „szájrul szájra szálló” emlékezete, a sajátos szalontai észjárás és nyelvkincset őrző, formáló és átadó ősi református templom és a szomszédságában álló iskola, a „schola reformatata”, amely jó másfél évszázadon át az országos hírví debreceni református kollégium partikulája, vagyis résziskolája volt – ezek együtt alkották a hely szellemét, amely oly sok kiváló személyiséget adott a magyarságnak.

A város történelmi központja szimbolikus szellemi varázskör: itt egymás szomszédságában álltak (részben még ma is) azok a házak, ahol Nagyszalonta nagy fiai születtek és felnőttek. Csak a legnagyobbakat kiemelve közülük: Földi János orvos, természetbúvár, költő és nyelvtudós, Lovassy László, az 1832–36-os országgyűlési ifjúság egyik vezére és a szabad szó vértanúja, Sinka István posztumusz Kossuth-díjas költő, író, a magyar népi irodalom kiválósága, a „fekete bojtár”, Zilahy Lajos, a két világháború közti magyar irodalmi élet egyik legjelentősebb és legnépszerűbb alakja, aki így vallott Szalontáról:

*„Minden kapuját, kövét ismerem,
E város, melynek gyermeke vagyok
Ő, minden messzeségen átragyog!
Fáradt szívemben újra fény rezeg,
Ezer emlékkel hív, kiált a város...”*

Már az is a csodával határos, hogy Arany, Sinka, Zilahy egymás szomszédságában született, ugyanabba a református iskolába járt, de a „hely szelleme” kifejeződik két természettudós alakjában is, akik innen indultak el a magyar és a nemzetközi tudományos hírnév felé, s életük végéig büszkék voltak szalontai származásukra, gyökereikre. Egyikük Kiss Ferenc Kossuth-díjas orvosprofesszor, agykutató, akinek a Szentágothai Jánossal együtt írt, tíznél több nyelvre lefordított *Anatómiai Atlaszát* orvosok generációi használták világszerte. Másikuk Kulin György matematikus, csillagász, a magyar amatőrcsillagászat atyja, aki csaknem száz új kisbolygót fedezett fel – az elsőnek, amelyet ő nevezhetett el, szülővárosa tiszteletére az *1436 Salonta* nevet adta. (Rajtuk kívül Nagyszalonta híres szülőttei közé tartozik Kornya Mihály paraszt-próféta, a magyar baptizmus „atyja”, Székely László építész, a magyarországi szecesszió egyik mestere, Kovács Béla költő, irodalomtörténész, Molnár Mihály költő, író, Kovács Kálmán matematikus, pedagógus, Gábor Ferenc költő, Kiss István Kossuth-díjas szobrászművész, Arany János szalontai

bronzszobrának alkotója, Dánielisz Endre pedagógus, irodalomtörténész, író, Fábíán Gyula újságíró, író, szerkesztő, és még sorolhatnánk.)

A sok nagy író, művész, tudós, pedagógus között a legmagasabbra emelkedve Nagyszalonta nevét a legfénylőbb arany betűkkel Arany János írta be a magyar kultúra nagykönyvébe.

„Apáink más Arany Jánost olvastak, mint mi. Övék volt az epikus, a fiatal, a nyugodt. Miénk a lírikus, az öreg, az ideges. Petőfi valaha így köszöntötte: „Toldi írójához elküldöm lelkemet...” Mi az „Őszikék” írójához küldjük el lelkünket” – írta az Arany-centenárium alkalmából a másik nyelvzseni költő, Kosztolányi.

Mi most elsősorban a fiatal Arany János szellemét idézzük föl, aki itt, a szülővárosában vált – mindenekelőtt a *Toldi* és a *Toldi estéje* megírásával – a legnagyobb magyar epikus költővé, s a magyar irodalomban egyedülálló balladaköltészetének első darabjai is Szalontán születtek. Először a *Toldi* írójához „lelkét elküldő” Petőfi kíváncsi kérdésére vallotta meg:

*„S mi vagyok én, kérded. Egy népi sarjadék.
Ki törzsömnek élek, érette, általa;
Sorsa az én sorsom s ha dalra olvadék,
Otthon leli magát ajakimon dala.”*

Nem véletlenül állapította meg a szalontai népi sarjadékról első monográfiája, Riedl Frigyes:

„A hely, ahol születünk, a környék, melyben nevelkedtünk, életünk végéhez tartozik. Ilyen volt Aranyra nézve Nagyszalonta, a város, ahol nevelkedett, ahová öregségében mindig visszavagyódott.”

A másik zseniális irodalomtörténész, Szerb Antal pedig ezt írta:

„Arany Jánost matematikailag le lehetne vezetni az előzményekből és a magyar adottságokból”.

Részben ők, részben maga Arany érlelte meg bennem azt a gondolatot, hogy a sokak szerint „legmagyarabb magyar költő” szellemét, nyelvét, művészetét csak a helyi előzmények és adottságok, „a hely szelleme”, vagyis szülőhelye történetének és családi gyökereinek vizsgálatával lehet igazán megismerni és megérteni. Így született meg az ötletem, hogy az Arany életéről és művészetéről szóló könyvek hosszú sorát a bicentenáriumi alkalmából egy olyan,

sajátos nézőpontú kötettel gyarapítsuk, melynek tárgyát albumunk címe – *Arany Szalontája, Szalonta Aranya* – pontosan jelzi. Mutassuk meg, mit adott és mit jelentett Arany Jánosnak Nagyszalonta, másfelől mit jelentett és jelent ma is szülővárosának legnagyobb fia életműve, hogyan őrzik, ápolják örökségét. Meséljük el Nagyszalonta dicső múltját és az Arany család történetét, Arany János gyermek- és ifjúkorát, tanuló- és tanítóéveit, aljegyzőként odaadóan végzett közszolgálatát, családalapítását, költői indulását, baráti kapcsolatát Petőfivel, sokrétű tevékenységét az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején, majd a mélypont utáni újrakezdést, a búcsút Szalontától és a hűséges ragaszkodást, hazatérési terveit, végül Arany szalontai kultuszának történetét és jelenét, kortársak megszólaltatásával.

Hogyan lett az ötletből könyv? Úgy, hogy hála Istennek, sikerült szövegeseket találnom. Legelőször dr. Naszvadi György örökös államtitkár urat, aki azonnal üdvözölte és felkarolta a gondolatot, és akivel együtt aztán nem volt nehéz megnyernünk az ügynek Nagyszalonta három kiváló személyiségét: Török László polgármester urat, Mikló Ferenc nagytiszteletű lelkész urat és Patócs Júliát, az Arany János Művelődési Egyesület vezetőjét. Külön tisztelettel és köszönettel tartozunk Dánielisz Endre tanár úrnak, aki több mint hatvan éve az Arany-életmű kivételes tudású, fáradhatatlan kutatója és népszerűsítője, s akinek számos hely- és művelődéstörténeti könyve nagy segítségünkre volt albumunk elkészítésénél. (A tervező és kivitelező a Méry Ratio Kiadó volt, a könyv az Alföldi Nyomdában készült, a kiadást a Magyar Nemzeti Bank Pallas Athéné Domus Concordiae Alapítványa támogatta.)

Befejezésül hadd mondjam el, hogy nagy örömünket leltük a könyv tervezésekor, megírásakor, elkészítésekor, de nem magunknak csináltuk. Kiknek szántuk és ajánljuk ezt az albumot? Minden nemzeti érzelmű, a magyar irodalom és történelem iránt érdeklődő embernek. És különösen a Kárpát-medencében és a nagyvilágon bárhol magyar nyelven tanuló diákoknak, mégpedig Babits Mihály tanár úr szavaival: magyarul gondolkodni és beszélni leginkább nemzetünk nagy költőinek műveiből lehet megtanítani az új nemzedékeket, s elsősorban Arany János műveiből, „aki leggazdagabb szóban és gondolatban, aki legjobban tudott magyarul”.

Abban a reményben nyújtjuk át a könyvet minden érdeklődőnek, hogy az nemcsak az idei jubileumi évben nyújt élményt és segítséget az ünnepi megemlékezéshez, a tiszteletadáshoz, hanem a hétköznapokon, az iskolai tanulmányok alatt és utána is, újra és újra kézbe vehető, lélekemelő és tudásgyarapító, a nemzeti önbecsülést és összetartozást erősítő olvasmány lesz.

SÓLYOM SÁNDOR haikui

VENDÉGSÉGBEN

Li Taj-po, kérlek,
Ne tölts már több bort nekem!
Holnap is nap lesz,

tán esőt hordoz.
Unt szürkesége ellen
orvosság a bor!

Üdít s vidámít,
szív és lélek megbékél...
Mondd, ez nem elég?

(*toldás:*
ha nem, igyál még,
te feneketlen hordó,
öreg Po apó!)

OTTHON

Indulok haza.
Utamon fák kísérnek,
mint szökött rabot.

Már mások élnek
ott, hol nekem kellene...
Hol lesz halálom,

Ha majd rám talál
a vigyori vén kaszás?
Sírom a világ!

HELYZETJELENTÉS

És már vágyam sincs.
A fogak is elhagytak.
Élni – de miért?

Ne féld a Halált.
Jó barát, és meg is vált
földi bajodtól.

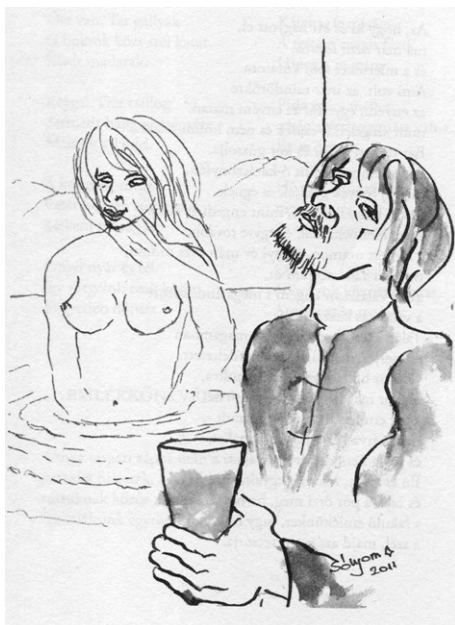
ÉVSZAKOK

Hófehér tájon
tus-fekete vonalak.
Varjak szálldosnak.

Madárhad ébreszt,
köszöntve az új napot.
(Van, ki nem boldog?)

Vízparti fáknak
árnya enyhülni csábít,
mert még tart a nyár.

Ha gyümölcs érik,
közelít az ősz, jelzi,
s a hordók telnek.

SÓLYOM SÁNDOR ILLUSZTRÁCIÓJA
A SZAVAK HÍDJÁN, HOLDFÉNYBEN
CÍMŰ, 2011-BEN KIADOTT KÖTETBŐL

SZEMELVÉNYEK

LIN YU-TANG *FEHÉREK ÉS SZÍNESEK* CÍMŰ KÖNYVÉBŐL
dr. Sólyom Sándor válogatásában

Nagy embereknek nagyok a tévedései, a kicsiknek meg kicsinyek.

... mindannyian felelősek vagyunk gondolatainkért és tetteinkért, és ezek a gondolatok és tettek okozati összefüggésben vannak a múlttal és a jövővel is.

Öreg kutyák nem tudnak és nem is akarnak új mutatványokat tanulni.

[A] Nyugat társadalmi gondolkodása a békére vonatkozólag gazdasági és politikai. Ez pedig engem annyira sem elégt ki, mint alkoholistát a málnaszörp.

... a világ ma üzlet, politikai és gazdasági téren egyaránt. A nemzet: egy vállalat; a kormány: ügyvezető; diplomatái: utazó ügynökök, akik küzdve új piacokért, jobb eladási árakért vetélkednek.

... az erkölcsi és szellemi csőd évtizedeiben élünk, amikor az erkölcs a politikából véglegesen kihalt. Távolról sem üres frázis, hogy gondolkodásunkat kilencvenöt százalékban a materializmus színezi, s hogy a materializmus eleve elfojtja valódi gondolatainkat.

Az európai világ széthull, mert erkölcsi értéke eltűnt, s most nincs, ami összetartaná.

Aki a közvélemény alakulását és a kormány politikáját egybeveti, az könnyen rájöhet arra, hogy abban a példaadóan modern demokráciában is, mint amilyen az Egyesült Államok, egyes hatalmasok gátat vehetnek a közakarat érvényesülésének.

Ha az erő, az emberek feletti hatalom ereje totálissá válik, akkor dühöt és megvetést kelt abban, akire alkalmazzák, és megrontja azt, aki alkalmazza.

A betegség éppen úgy küzd az életéért, mint a beteg maga.

A geopolitikát az teszi mindenkifölött veszedelmessé, hogy „tudománynak” hívják, mert a tudomány nevében rengeteg bűnt el lehet követni... A geopolitikai elsősorban politika, a világ meghódításának politikája, amely a földrajz stratégiai jelentőségén alapul.

A lelkiismeret elleni harc a társadalomban felülről ered és nem alulról, a műveltektől indul ki és nem a műveletlenektől.

Az értékek hűlt helyére beáramlottak a legkülönbözőbb zavaros eszmeáramlatok, és a sötétben kommunisták, szocialisták és demokraták ütötték egymást anélkül, hogy tudták volna, ki kinek az ellenfele.

Az emlékezés tisztázáshoz és megértéshez vezet, a megértés pedig haladáshoz.

A természettudomány tényekkel dolgozik, a humanista tudomány pedig értékekkel, és egyiknek sincs szüksége arra, hogy majmolja a másik módszerét.

Az ember oly sikeresen dolgozott az anyaggal, hogy végül maga is az anyag egy részévé vált.

Isten és az erkölcsök szerepét ma már az anyagi javak helyettesítik... Egy nemzet sem élt és nem élhet erkölcsi hagyományok nélkül.

(LENGYEL BALÁZS FORDÍTÁSA – RÉVAI KIADÓ, BUDAPEST, 1947.)

BÉNYI TIBOR FOTOGRÁFIÁI

Salzburgi pillanatok – a képek zenéje

Bényi Tibor csellóművész a Salzburgi Akadémia Klasszika művészeti vezetője. A Rosenkranz Quartett alapító tagja; karmesterként és szólistaként vezeti a Salzburgi Fesztivál Kamarazenekart. Berettyóújfaluban született, tanulmányait a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola után a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen végezte; 1990 óta Salzburgban él.

TÓPARTI FÁK;
SZIGET (LENT)

FA A HEGYEN

(i.m. Bényi Árpád)

*Megfagyott az ég,
a szívem most poros
hegedű.
Karácsony este
szóltott az Úr,
s a derű
ólmos kis ágakon
csúsztott a ködbe.
Nem szólt,
csak elszóltott az Isten –
hangtalanul.
S az utolsó dallam
bár megfakul,
mint nyíló virág
a hó alatt: belenövök
mostantól minden
szivárvány-özönbe.*

BESZÉLŐ FÁK

Bényi Tibor zenei tehetségét édesanyjától örökölte, művészi látásmódját pedig meghatározta édesapja, a 2006-ban elhunyt Bényi Árpád festőművész.

ÖNARCKÉP;
EGYEDÜL (KÖZÉPEN);
A SZENT KORONA REJTEKE (LENT)

KIS UTCÁKBAN...

*Kis utcákban
kerestelek:
itt értek el
a reggelek.*

*Olyan vagyok,
mint a lépted:
elsuhanok –
nem is érted,*

*mit akarok,
mit szeretek;
s miért vagyok –
mint egy gyerek.*

UTCÁCSKA
VÁROS AZ ABLAKBAN

KÉPES KULTURÁLIS ÉS MŰVÉSZETI HÍREK

A KÁLVINISTA KALOTASZEG – CSOBAJI ZSOLT KIÁLLÍTÁSA

Csobaji Zsolt festő, presbiter *A kálvinista Kalotaszeg (Reformáció 500)* című kiállítását április 3-én nyitotta meg Bíró Ferenc nyugalmazott lelképásztor a fővárosi, Hunyadvár utcai Erzsébetligeti Színház Corvin Galériájában – a tárlat május elejéig volt látogatható.

Csobaji Zsolt kalotaszegi témájú kiállításokat 2006 óta rendez; alkotásait Budapesten Bánffy-hunyadon, Debrecenben, Hévízen, Pécsen, Zalaegerszegen és a Balaton-felvidéki Vászolyon is bemutatták.

KALOTASZENTKIRÁLY LÁTKÉPE
A REFORMÁTUS TEMPLOMMAL
(GÓTIKUS, XV. SZÁZAD) –
ADY ENDRE KARÁCSONY (1899) CÍMŰ
VERSÉBŐL VETT IDÉZETTEL

(Csobaji Zsolt Kalotaszegi kazetta-változatok címmel a múlt évben 12 kártyából álló képeslap-füzetet adott ki, melynek érdekessége, hogy mindegyik, a fakaztás kompozíciót követő képre egy-egy versidézettel applikált.)

MAGYARVISTAI REFORMÁTUS TEMPLOM
(ROMANIKA, 1280) ÉS A FA HARANG-
TORONY (1760) –
REMÉNYIK SÁNDOR TEMPLOMOK (1918)
VERSÉBŐL VETT IDÉZETTEL

MESTERKURZUSOK KENDLIMAJORBAN

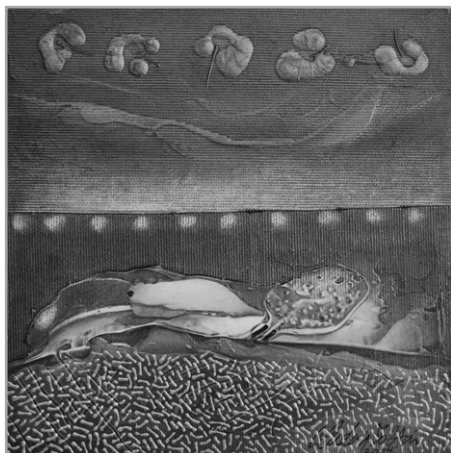
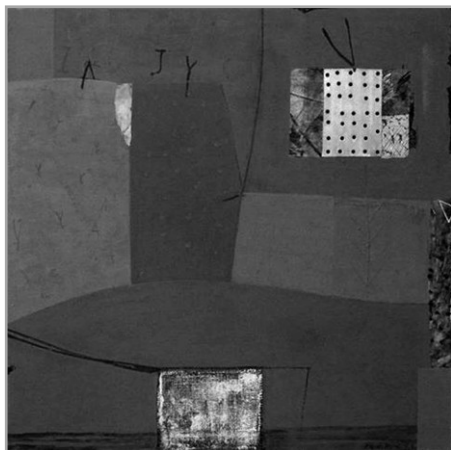
„Struktúrák és Repedő anyagok használata az absztrakt festészetben“ címmel tartott mesterkurzust Székács Zoltán festőművész Kendlimajorban, a Ludvig Nemzetközi Művésztelep akadémiáján áprilisban, ahol a növendékek a terrakotta és grafit paszták, a homok és aranyfüst használatával, a kollázsok és síkplasztikák készítésével ismerkedtek meg.

Ugyancsak áprilisban (a hónap elején) tartotta mesterkurzusát Ludvig Zoltán (szintetikus akrilfestészetről, a strukturális anyagok használatáról), s a hó végén Bereczki-Kossack Katalin szobrászművész kurzusa kezdődött.

Májusban fogadta a növendéket Buday Mihály festőművész, júniusban pedig a hagyományos gyerek képzőművészeti tábort rendezték meg.

SZÉKÁCS ZOLTÁN MUNKÁJA (FENT);
LUDVIG ZOLTÁN KÉPE (LENT);
ÉLETKÉP A MESTERKURZUS FOGLALKOZÁSÁRÓL (KÖZÉPEN)

FOTÓK: WWW.KENDLIMAJOR.HU

TORONY HELYETT: A TÓ

*A 25. jubileumi Ludvig Nemzetközi Művésztelep
reprezentatív tárlat és album köszönti Kendlimajorban*

A Ludvig Nemzetközi Művésztelep birtokában van egy olyan képességnek, amelyet a többi műhely csak töredékesen ismer. Egyrészt a szimpózium „tudományos” és intim jelentését ötvözi, másrészt megtalálta a közös nyelvet ehhez. A művészek (vagy tudósok) szűkebb körű tanácskozásának jellege csak részben illik a kendlimajori közösségre. Nincsen kiválasztott téma, inkább folytatólagos projektről van szó. Mi ez a projekt? Az ember világban elfoglalt helyének reprezentálása az egyedi művészi eszközök segítségével. De jelenti a szó az érzéki és szellemi örömök szintézisét is. (Platon *Szimpozion* című művében egy olyan társalgást örökített meg, amelyben Szókratész kötetlen beszélgetés formájában járta körül a szerelem természetét.) A Ludvig Nemzetközi Művésztelep tagjai (a régiek, a visszatérők, az újak) nemcsak az érzéki világot kívánják fizikai eszközökkel megmutatni, hanem ezzel szellemi útravalót adnak a nézőnek. Nemcsak a fizikai és metafizikai, a természeti és szellemi vagy transzcendens összefüggéseit keresik, hanem szakrális atmoszférát hoznak létre.

Itt voltak és itt vannak a világ minden részéről a világnak ezen a kicsiny szigetén. A műteremben és a vacsoraasztalnál a nyelvek bábeli zűrzavara helyett azonban mindenki egy közös nyelven beszél. Kortárs művészek szólnak a modern művészet lényegéről: az *emberi* lényeket faggatják az embertelenné váló világban. Ebben az értelemben romantikusak a kendlimajori modern művészek. Még Stendhal mondta, hogy a klasszikus a dédapáinknak kínál gyönyörűséget, a romantikus viszont a jelennek szóló, friss szemléletű alkotás. – Nos, ez a friss szemlélet, a jelenkor egzisztenciális kérdéseit megfogalmazó, a létezésre mai válaszokat kínáló művészi felfogás van jelen Kendlimajorban.

S hogy ehhez ki milyen eszközöket használ? Közép- vagy nyugat-európai, távol- vagy közel-keleti, egzotikus és archaikus, figuratív és nonfiguratív, természethű vagy absztrakt, szakrális vagy profán, kísérletező vagy tradícionális, technikailag homogén, műfajhatárokat áttörő vagy műfaji kereteket megtartó – mindez nem lényeges. Mindegyikre, sőt, a mai modern művészetben megjelenő szinte minden más tendenciára találunk itt példát. A

legfontosabb vezérelv pedig nem is feltétlenül a sokszínűség, hanem az őszinteség. A sokféle autentikusság nem a képző-, ipar-, plasztikai vagy fotóművészet bábeli tornyát hozza létre, hanem egy ezerfelől csörgedező patakok és folyók által táplált nagy tavat teremt.

A Ludvig Nemzetközi Művésztelep tagjai ugyanis felismerték, hogy a művészetnek nem az eget kell meghódítani. Ha a művészet torony szeretne lenni, könnyen bábeli vagy elefántcsonttorony lehet belőle. A művészet az életnek egy olyan forrása, amely egyszerre táplálja és visszatükrözi a világot. Jól ismerjük a „tisza forrásból” elvét. A művésztelep alkotói mindannyian a tiszta források vizét hozzák. A világ minden tájáról, melyek visszatükrözik a helyet és a géniuszt. A maláj örökséget, az orosz tradíciókat ugyanúgy, mint az arab tájak lelkületét, az itáliai szellemet, a Fekete-erdőt és a Fekete-tengert, a hispán borok ízét vagy éppen a zalai mikrovilág atmoszféráját.

LUDVIG ZOLTÁN (JOBB-
RÓL) ÉS WILHEIM GÁBOR
A 2013. ÉVI ZÁRÓ KIÁLLÍ-
TÁS MEGNYITÁSA ELŐTT

(FOTÓ: GERGELY SZILÁRD
– ZAOL.HU)

Huszonöt idény alatt volt alkalma több mint száz formában megjeleni itt a világnak. Kendlimajor a Művészet nyugodt felszínű (élettel s halállal csak a felszín alatt viaskodó) Tava lett. Egy egészen egyedülálló tükörré állt össze az elmúlt majd' két évtized során. (Noha 25. alkalommal rendezték meg 2017-ben a művésztelepet, az csak 1999-ben debütált, közben hat alkalommal szerveztek egyhetes téli kurzusokat a kéthetes nyári idények mellett.) Évente 30–40 művészt látnak vendégül, s a visszatérők mellett mindig új és újabb alkotókkal találkozhatunk. A művésztelep névadója és lelke-motorja Ludvig Zoltán (élvezve családja, barátai és a fenntartók szerető támogatását) maga is évente több alkotótáborban vesz részt, a legkisebektől a legezotikusabbakig. Ő nemcsak munkákat visz, hanem művészeket is hoz.

Számos remek kísérlet, közös szemléleti alap tűnik föl a sokféle lokalitás-ban, a sokféle forrásból eredő patakokban. Ott van a modern kifejezőmód és szerves gondolkodás összhangja. A figurálisban és absztraktban, a szimbolikusban és archaikusban, a táblaképben, kerámiaszoborban, miniatűrben és monumentális triptichonban, a zománcban, kollázsban és assemblage-ban érezzük, hogy a világ végtelenül nyitott. Egymás felé és fölfelé is nyitott. Az újjító tendenciákat híven tükröző, keletet és nyugatot összekötő képvilágban egy másfajta, egész világot átívelő egység rajzolódik ki. Annak hitvallása, hogy az emberi lét gyökerei közösek, és az anyagi valóságon túl mindig a szellemi világhoz való kötődés tudatosítja az értékeket. Köztük a legnagyobbat: a tartalmas és felelős, őszinte emberi létet. A kendlimajori Ludvig Nemzetközi Művésztelep így tud a sokféle modernséget harmonizáló, jelképes Tó lenni. A Tó vize pedig hamarosan megtartó Emlékeztetté válik.

(A fenti írás a jubileumi albumba készült.)

EGY KÉPKOCKA A 2016. ÉVI ZÁRÓKIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁRÓL. AZ IDEI, 25. JUBILEUMI MŰVÉSZTELEPET MÁJUS 28. ÉS JÚNIUS 10. KÖZÖTT RENDEZIK. A ZÁRÓ TÁRLAT JÚNIUS 10-ÉN 19 ÓRAKOR NYÍLIK

ALKOTÓ PEDAGÓGUSOK

A Hajdú-Bihar megyei alkotó pedagógusok (mintegy 60 művésztanár) tárlatát rendezték meg áprilisban a debreceni Kós Károly Művészeti Középiskola Varjúvár Galériájában.

BÍRÓ ESZTER ÉS LUKÁCS GÁBOR festőművész-házaspár kiállítását nyitotta meg a Palotai Erzsébet és Subicz István művészpár április elején Hajdúböszörményben, a Maghy Zoltán Művészházban. A tárlat június 7-ig volt látogatható.

(FOTÓ: HORVÁTH TAMÁS)

LÉVAINÉ ANIKÓ,
SÓRÉSNÉ MOLNÁR MÁRIA
és KOVÁCS ZOLTÁN
hajdúböszörményi alkotók
kiállításának adott otthont
áprilisban a Silye Gábor
Művelődési Központ
galériája.

(FOTÓ: HORVÁTH TAMÁS)

MODULÁRIS GRAFIKA – TÖKÉLETES MÉLYSÉG

Tökéletes mélység címmel nyílt meg Kocsis László „moduláris grafikai” kiállítása április 9-én a debreceni DOTE Elméleti Galériában. („A moduláris grafika olyan művészeti irányzat, ahol nem az összefüggő vonalak és az általuk közrezárt területek határoznak meg egy alakot, hanem a különálló mértani testek, térbeli képletek vagy műszaki jelölések alkotnak értelmezhető képet” – mondja az alkotó.)

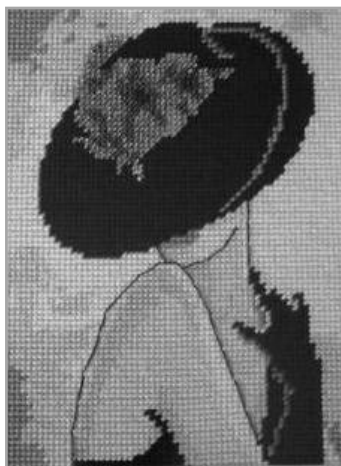

A debreceni Kocsis László (1969) műveire jelentős hatást gyakorolt a közel-keleti underground és az amerikai pop art új áramlata. 2010 óta rendezett kiállításaival a „moduláris grafika” műfaját kívánja népszerűsíteni.

GENERÁCIÓK GOBELINJEI címmel Horváth Kálmánné és Piros Andrea kiállítását nyitották meg április 8-án a Debreceni Egyetem Élettudományi Galériájában.

Unoka és nagymamája először állított ki közösen – s az külön is izgalmas, hogy a generációk közötti kapcsolat éppen fordítottja a megszokottnak: az unoka, Piros Andrea tanította meg a gobelin-játékokat a nagymamának, Horváth Kálmánné Erzsikének.

(A kiállítás április végéig volt látogatható.)

BAGOSSY SÁNDOR fazekas, népi iparművész, a Népművészet Mestere 75. születésnapja alkalmából rendezett kiállítást a Debreceni Művelődési Központ és a Kézműves Alapítvány áprilisban a Tímárház – Kézművesek Házában.

500 ÉV MEGÚJULÁS

A reformáció fél évezredét tükröző „hitvalló versekből” válogatott műsorát március 21-én mutatta be Erdélyi Márta és Andics Árpád a debreceni Karakter 1517 Könyvesboltban.

(FOTÓ: ANDICS ÁRPÁD)

LÁTHATÓ AZ ISTEN

Ezzel a címmel rendezték meg a mikepércsi Wass Albert Közösségi és Művelődési Házban Erdélyi Márta Sesztina-díjas versmondó költészet napi zenés irodalmi műsorát április 11-én. Közreműködött: Andics Árpád és Dalmi Dóra (fuvolán)

JAPÁN SZÍNHÁZ A DÉLI SARKON

35 évvel ezelőtt Csehov *Leánykérés* című egyfelvonásos komédiájával szerepelt a (mai) Debreceni Művelődési Központ Pódiumtermében a japán Tojama városának *Bungeiza Gekidan* színházi társulata. A Debreceni Színjátszó Stúdióval 1981-ben New Yorkban kialakított barátság a művészet minden ágára kiterjedő kulturális cserekapcsolattá fejlődött. A 2017. évi Város Napján Debrecen „Mecénás”-díjával kitüntetett Koizumi Hirosi igazgató-rendező (aki mintegy 60 alkalommal járt a Hajdúságban) szenior színészeivel 2016 decemberében egy antarktiszi sátorsházban mutatta be Csehov darabját. A debreceni színjátszók ezzel egy időben a Jászai-díjas Pinczés István rendezésében „Hajnali színházi” előadáson játszották a *Leánykérést* a Kosár Kocsmaszínházban. Az április 10–13. között bemutatott kiállítással a Tojama és Debrecen/Hajdú-Bihar közötti kulturális kapcsolat 35 éves évfordulóját is megünnepelték.

„A FELKELŐ NAP ARANY ÉS EZÜST SUGÁRPÁRJÁNAK RENDJE”

Pinczés István japán állami kitüntetése

Dr. Pinczés István, a Debreceni Színház Stúdió vezetője, a Csokonai Színház egykori főrendezője, a Pesti Magyar Színház volt rendezője, a Griff Bábszínház volt igazgatója a japán-magyar színházi kapcsolatok, illetve a két ország közötti kölcsönös megértés elmélyítésében tett erőfeszítése miatt 2016 tavaszán a

Kjokudzsicu Szókósó
 ”The Order of the Rising Sun,
 Gold and Silver Rays”
 „A Felkelő Nap Arany
 és Ezüst Sugárpárjának Rendje”
 japán kormánykitüntetésben részesült.

„A Felkelő Nap Arany és Ezüst Sugarainak Rendje” az egyik legmegtisztelőbb és legnagyobb becsben tartott japán kormánykitüntetés, amely tavasszal és ősszel adományozható. Évente öt japán állampolgár kaphatja meg kulturális területen elért eredményeiért.

Pinczés István az első olyan kulturális, színházi területen dolgozó szakember, aki külföldiként a tokiói külügyminisztérium által kitüntetésben részesült színház-rendezői és kulturális kapcsolatépítő tevékenységének elismeréséül.

Az indoklásban ez olvasható:

„Pinczés István a helyi színházi társulat rendezőjeként nagyban hozzájárult Debrecen, Hajdú-Bihar megye és Tojama megye közötti, több mint 30 évre visszanyúló művészeti kapcsolatok ápolásához, valamint a Magyarország és Japán közötti kulturális kapcsolat erősítéséhez. Magyarországon különböző városokban aktívan részt vett Japánt bemutató programok szervezésében, ezáltal is hozzájárulva a japán kultúra népszerűsítéséhez. Mindezek alapján a japán kormány úgy döntött, hogy ’A Felkelő Nap Arany és Ezüst Sugarainak Rendjét’ adományozza Pinczés Istvánnak.

A kitüntetést Koszuzge Dzsunicsi, Japán magyarországi nagykövete adta át Pinczés István Jászai-díjas rendezőnek, aki a japán-magyar színházi kapcsolatokért végzett művészi eredményeinek elismeréséül korábban megkapta a Nemzetközi Színházi

Intézet Ucsimura-díját és a *Tojama Megye Jószolgálati Kulturális Nagykövete* kitüntető címet is. Ebből az alkalomból japán kiállítást és gálaműsort rendezett a debreceni önkormányzat, valamint a Vojtina Bábszínház Igazgatósága a Felkelő Nap Arany és Ezüst Sugárpárjának Rendje átadásához 2016. december 1-jén.

Mint írtuk fentebb, az 1981-ben induló amatőrszínházi kapcsolat New Yorkban jött létre a Debreceni Színjátszó Stúdió és a Hirosi Koizumi vezette japán Bungeiza Gekidan között. Ez később hivatásos színházi kapcsolattá, illetve a Kölcsény Művelődési Központ bekapcsolódásával a művészet más területein (klasszikus zene, kórusénekek, népzene, japándob, néptánc, balett, showtánc, tárgyalkotó népművészet, képzőművészet, virágkötészet, japán képirásművészet, bábszínház, stb.) sokrétű és gyümölcsöző együttműködéssé terebélyesedett Tojama és Debrecen művészei, valamint Tojama megye városai (Takaoka, Inami, Jokkaicsi stb.) és Hajdú-Bihar megye városai (Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Hajdúböszörmény, Derecske, Püspökladány stb.) között.

A több mint három évtizedes kulturális kapcsolat során mintegy 1500 japán művész érkezett Magyarországra, és mintegy ezer Hajdú-Bihar megyei művész mutatkozott be Tojama megyében.

Pinczés István 2016 nyarán már 51. alkalommal járt Tojamában – ezúttal a Debreceni Színjátszó Stúdió *A Rút kiskacsa* című japán nyelvű előadásával. – Tojamához kötődő színházi eseményeket Pinczés István 1982 nyara óta szervez, 1985 és 2004 között bemutatta Japánban Örkény, Szép Ernő, Füst Milán műveit, a *Titanic elsüllyedése* című koncertszínházi előadást; és Koizumi Hirosi szintén több alkalommal rendezett Magyarországon Pinczés meghívására.

ARANY-EZÜST SUGÁRPÁR

Pinczés István tankája

A felkelő nap
arany-ezüst sugara
ragyog Rátok s rám.

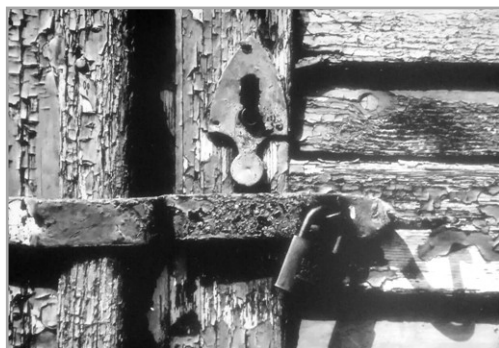
Barátságunk rügyéből
Gyönyörű virág nyílt!

(A TANKA MEGJELENT A PINCZÉS ISTVÁN KITÜNTETÉSE ALKALMÁBÓL SZERKESZTETT
JAPÁN, ANGOL ÉS MAGYAR NYELVŰ PROSPEKTUSBAN.)

KINCSES-FOTÓK ÉS
BOGDÁNDY-PORTRÉK
AZ EGRY BOROZÓ
BORBARÁT GALÉRIÁBAN

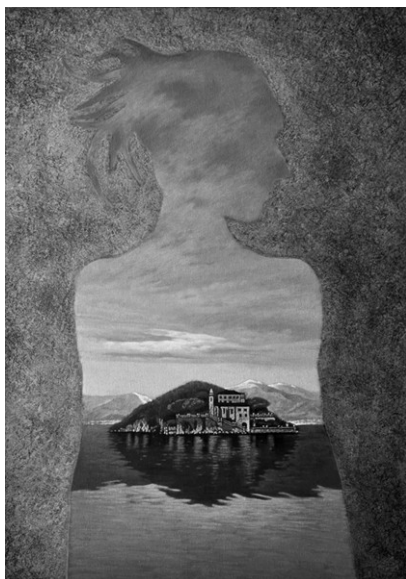
Pince mélye – Pince kincse
címmel állította ki a hajósi és
villányi borvidékeket megidéző
fotográfiáit Kincses Gyula
a debreceni Borbarát Galéria
meghívására (a felvételek
április 20-ig voltak láthatók;
a tárlatot Velényi Rudolf
képzőművész és Kövesi Péter
író nyitotta meg).

KINCSES GYULA KÉT FELVÉTELE
A KIÁLLÍTOTT TÖBB MINT TÍZ
FOTOGÁFIÁBÓL

BOGDÁNDY GYÖRGY festőművész portrékiállítását április 21. és május 10. között volt megtekinthető a debreceni Borbarát Galériában; a művésztársakat ábrázoló festmények mellett (képünkön balra: *Tamus István*, jobbra: *Lukács Gábor*) szereplő legkorábbi ceruzarajzok (lásd középen) 1961-ből származnak.

POTYÓK TAMÁS NAPLÓJA A DEBRECENI ÉLETTUDOMÁNYI GALÉRIÁBAN

Napló címmel mutatta be úja olaj- és pasztell képeit a debreceni Potyók Tamás festőművész – az április 29. és május 20. között látogatható kiállítási anyagot Szénási Miklós költő, újságíró ajánlotta a közönség figyelmébe. Figurális műveit (szintetizálva a táji és a portréelemeket, fölerősítve a szimbolikus rétegeket) a művész ezúttal több olvasati lehetőséggel komponálta meg

Több éve sikeresen működik a Potyók Festőiskola, melynek növendéke rendszeres bemutatkozási lehetőséget kapnak. **KÉPEK KÖZÖTT** című új tárlatukon 10 festőnövendék képeit láthattuk április 30-ától a DOTE Elméleti Galériában.

VITORLÁS; TÉR-KÉP (FENT);
KIS HIDACSKA (LENT)
POTYÓK TAMÁS FESTMÉNYEI

GYURKOVICS TIBOR ORSZÁGOS VERS-, PRÓZAMONDÓ ÉS VERSÉNEKLŐ VERSENY

Az ország legkiválóbb ifjúsági és felnőtt versmondóinak, valamint verséneklőinek fölkutatása, a magyar irodalom – benne Gyurkovics Tibor életművének – a népszerűsítése annak a nagyszabású, immár országos őszi rendezvénysorozatnak a célja, melynek menetét áprilisban hirdették meg a szervezők, élükön a nyugat-dunántúli regionális versenyeket koordináló Farkas Tiborral és a 2008-ban elhunyt költő és író özvegyével, Gyurkovics Györgyivel.

A verseny elődöntőit Pécsen, Nagykanizsán, Debrecenben, Szegeden, Veszprémben és Budapesten rendezik 2017. szeptember-október havában. Az elődöntőkön háromfős zsűri értékeli a produkciókat – Farkas Tibor és Gyurkovics Györgyi mellett minden régióban egy-egy helybeli szakember választja ki a hat elődöntő után azt a mintegy 30 produkciót, amellyel a jelentkezők részt vehetnek a budapesti döntőn.

Nevezni vers- és prózamondás kategóriában Gyurkovics Tibor egy választott versével vagy prózájával, illetve egy, a magyar irodalomból választott verssel vagy prózai művel lehet. Énekelt vers kategóriában szintén egy Gyurkovics-mű és egy szabadon választott magyar szerző megzenésített versével lehet nevezni! (A versenyen részt vehet szólista vagy zenekar, melynek létszáma maximum hat fő.)

F. TÓTH M. ZSUSZANNA ILLUSZTRÁCIÓI
 GYURKOVICS TIBOR VERSEIHEZ

A könyvtárakon kívül Gyurkovics Tibor verseinek, prózáinak egyszerű elérhetősége, a Petőfi Irodalmi Múzeum digitális halhatatlanok honlapján található. A választott művek egyenként nem haladhatják meg a 8 percet! A jelentkezési lap letölthető a www.k11.hu és a www.eromuvhaz.hu weboldalokról. A kitöltött jelentkezési lapot a gyurkovicsvers2017@gmail.com ímél címre kell küldeni. A verseny döntőjén a legjobb produkciók egy ötfős, elismert művészekből álló zsűri előtt méretetnek meg.

Kategóriák: Vers- és prózamondás – ifjúsági korcsoport: 15–24 éves korig; felnőtt korcsoport: 25 éves kortól (felső korhatár nincs); Énekelt vers kategória: 16 éves kortól (felső korhatár nincs). A jelentkezés határideje: 2017. szeptember 30.

Tervezett elődöntős helyszínek, melyek a jelentkezések létszámától függően még változhatnak: Délnyugat-Magyarország: 2017. szeptember 30. Pécs; október 1. Nagykanizsa; Északkelet-Magyarország: 2017. október 7. Debrecen; Délkelet-Magyarország: 2017. október 8. Szeged; Északnyugat-Magyarország: 2017. október 14. Veszprém; Közép-Magyarország: 2017. október 15. Budapest.

(A pontos helyszínekről és kezdési időpontokról a jelentkezések beérkezése után a szervezők levélben vagy ímélben, esetleg telefonon értesítik a versenyzőket és a felkészítő tanárokat. A verseny elődöntőire az utazás önköltséges, a döntő utazási, szállás- és étkezési költségeit a szervezők fedezik.)

A döntő és a gálaműsor időpontja: 2017. november 18. (szombat) 10.00 óra; helyszíne a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum.

A díjak mindkét kategóriában és korcsoportban a következők:

I. hely: 100. 000 Ft

II. hely: 75.000 Ft

III. hely: 50. 000 Ft

(A döntőben a zsűri az elhangzott produkciók alapján különdíjat is megítélhet, illetve a döntőben egy közönségdíjat is kiosztanak.)

A versenyről információ kérhető Farkas Tibortól: 06-30/915-2518

A verseny fő támogatója az Emberi Erőforrás Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Művészeti Akadémia. A verseny fővédnöke: Dr. Hoppál Péter kultúráért felelős államtitkár; védnökök: Dr. Nagy Gábor Tamás polgármester Budapest I. kerület és Wattamány Zsolt, Budapest VII. kerület, Erzsébetváros polgármestere.

Sose lesz itt egy
sose lesz itt István,
széthúzó fejünket
verje meg az Isten!

Szétszaladó gondok
egybe nem állnak,
sose jön itt létre
az álom-állapot.

Ha állam-állapot,
a bőszes ország,
lyukas asztalról
széthullnak a morzsák,

Ezer eb vihethi,
ezer cipelhethi
saját orujába,
mégse elég neki,

nem sajátja; zsyákmány,
nem család; mérge,
íze vérszaga vérszaga
Isten. ebélférde.

Beléndekes bendő
nem nevel izmokkat,
szállhat, tűnődhet
reggelig is sokat.

Haj ha egyszer magunk
rántjuk le az asztalt,
hogy a pár, hogy az ár
mostmar elég falt!

Eleget vezetett
hamis cseszcséget,
lappangó íze és
szaga lett a vérnek.

Büdös az asztalról,
büdös az az ország,
fél-forgó szájunkban
büdösek a morzsák,

hogy ki kell okádni
a patak partjára,
csahos gazdájának
arany partjára.

Hadd mojsa az cső
, a patakviz pofánkat,
még egyszer hadd léssunk
büsüknek, büszteának,

Európa örzői
nem csahos kuttyái
voltunk, fogainkat
meg lehet számlálni,
vagy büsüknek állunk ki
saját orcsinkban,
vagy minthét kezdve
verjen meg az Isten!

GYURKOVICS TIBOR:
Ébek harmincadja
-Kuruc dal-

FENYVESVÖLGYINÉ

FENYVESVÖLGYINÉ TÓTH MÁRIA ZSUZSANNA ILLUSZTRÁCIÓJA
GYURKOVICS TIBOR ÉBEK HARMINCADJA – KURUC DAL – CÍMŰ VERSÉHEZ

VITÉZ FERENC: KÉT HAIKU – I.M. GYURKOVICS TIBOR

A farkasokra
már nem irigykedhetnek
a „csahos kuttyák”.

Lovak álmodnak
szeretőket maguknak
égi mezőkön.

ÖRÖMZENE – ÖRÖMTÁNC címmel, a Tánc Világnapja előtt is tisztelegve, április 28-án nyílt meg Rogovics Fehér Lajos fotókiállítása a Debreceni Művelődési Központ Újkerti Közösségi Házában

(FOTÓ: PINCSE ILONA)

LAPZÁRTA – HÍREK

CON SPIRITO – EGYHÁZZENEI FESZTIVÁL. A debreceni Egyházzenei Fesztivál keretében június 3–4-én a Nagytemplomban rendezik meg a *Kárpát-medencei Református Kórustalálkozót*. Június 4-én 19.30 órától *Szimfonikus zsoltárok* hangzanak föl a város főterén; másnap 19 órától *Karasszon Dezső és Pálúr János orgonahangversenyét* hallgathatják meg az érdeklődők a Nagytemplomban.

SZENIOR AKADÉMIA. Májusban befejeződtek a Debreceni Református Hittudományi Egyetem 2016 őszén indított Szenior Akadémiája második szemeszterének előadásai. Februártól májusig Szalay Lajos művészetéről és a keresztyén esztétika teológiájáról, Arany János 21. századi aktualitásáról és a gyász feldolgozásáról, a szovjet típusú diktatúra művészetpolitikájáról és a magyar nyelv eredetkérdéseiről, az iszlám történetéről és a romológia szerepéről, a kommunikációs csapdákról és az erdélyi festett mennyezetkazettákról hallgathatott meg alkalmanként két-két előadást a több mint 300 szenior érdeklődő. A következő félévben (szeptember és november között) a Református Kollégium történetéről, a reformáció és a magyar irodalom kapcsolatáról, Szabó Magdáról, a bibliafordításokról, az egyházzenéről, a jeles napokról, Shakespeare vígjátékairól, a Vérről és a Könyvről, valamint a mese erejéről hangzanak el előadások a Református Kollégium Oratóriumában.

A Néző Pont 79. kötetének tervezett tartalmából:

Nyári nemzetközi művésztelepek – Szabó Magda centenáriuma – szatmári emlékek nyomában – rejtett dokumentumok – könyv- és folyóiratszemle – gyermekversek – a Reformáció 500. évfordulója – misszió és naiv művészet.

(A 79. kötet szeptemberben jelenik meg.)

Toldalék

KÍSÉRTÉS A TENGERPARTON

(Aszmann Ferenc 1950 körül készült fotográfiájához)

ahol az ég
alá görbül a tenger-
messziség, onnan lovagol
felém a szél, zúgó hullámokon
úzve-sűrítve minden álmat a parti
fövenybe, minden alvó hajnali bimbó-
pihegést összehúrozva a széllel, s remeg
könnyű patasuhogásra a csillámló homok
rejtette köldök, dúdol alatta az öl, sósan,
mézes igézetként elomolva a szájban,
megcsalt retinámról visszafeszülne
az emlék bűvöletében a tested;
a felhők maszatos tejeként
szürcsölöm magamba
hiányodat

ASZMANN FERENC iskolaalapító debreceni fotográfus (és követői) kiállításának megnyitóján jutott eszembe, hogy néhány évvel ezelőtt – s mint utána kerestem: 2012. februárban, a *Néző • Pont* 44. kötetében – Aszmann *Kísértés a tengerparton* című fotográfiájához írtam egy verset (a tördeléssel-szövegképpel is törekedve arra, hogy a fotómontázs érzéki terrénumaihoz képzettársításokat kínáljak). Jó lett volna egy tárlóban az itt kinyitott folyóiratot is viszontlátni – bevallom, ennek nem a szervezők voltak az okai, hanem az én felelősségemet feddhetem miatta. Sok olvasóm talán emlékezik is erre a képre és a versre, ám úgy gondolom, hogy a *Toldalék*-ban ismét itt lehet a helye...

RÁCZ GYÖRGY képzőművészre szintén versben emlékeztem 2008 tavaszán – a vers elhangzott a Debreceni Tavaszí Tárlat megnyitóján, s megjelent a *Néző • Pont* 12–13. kötetében. A Debreceni Művelődési Központ 2017-es tavaszi Ráczy György-emlékkiállításán külön program volt a hatásvizsgálatról szóló párbeszéd. Szintén elmulasztottam, hogy elvigyem oda e költeményt, így most ezt is újraközlöm...

CSAK AZ IDŐ

(*Ráczy György képeihez*)

Sűrű és maszatos az idő,
mint hajnalban a boszorkányok
táncába fáradt büszke fű:
csomókba fojtott, csóktalan.
Csak épphogy összetoldott seb,
mi fáj s kivérzik, ha ég – ha hű.
Csak a feledés egymásutánja.
Csak üres csend, és e csendben
csurranó mosoly helyett
a csontok vénülő vacogása.

Repedés az izzott arcon,
nyomában mélyült ezer árok –
csak az idő, a kezdet és a vég,
csak Isten ujjának nyoma
a homlokon...

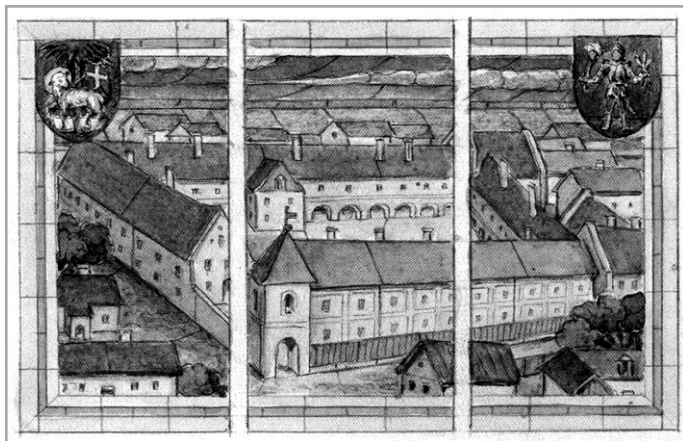
Egy barázda titka, két göröngy
között a mérhetetlen ég,
a föld íze, az életé, s mint a gyöngy
simul a dús rögök közé
egy sóhaj.

Az érintésnek nincsen folytatása,
minden megtörtént már egyszer... –
csak a bánat.
Csak fáradt lobbanások,
az őszi szélbe holt gyufa lángja.
Csak a hangya küldetése,
hétrét erejét irigylő izzadt
hősök lomha látomása.

Az ember vérében a rög,
csak a félelem a haláltól:
kettészakított álom.
Ákombákom az ujj alatt,
egy szó, hogy „még szeretlek”,
s a remény, hogy egyszer erre göndörög
mosolyod, hogy legyen a feledés gátja,
s hogy legyen imája
a kicserepesedett szájnak... –
és már látni is, hogy ott se félnek,
hogymár ott is hozsannáznak,
hol tövisektől össze-vissza sértett
a lélek.

Csak az idő.
Egy emlék, egy illat ebben az örök
feledésben.
Egy tapintás emléke, ahogy
hozzáért az ujj a szájhoz,
a vércsepp emléke, ahogy
felsértette ujj a száját,
egy álom emléke – s olyan
szépek voltunk, mint az állat.

NAGY ATTILA gyűjteményének bemutatójáról szolt a híradás a folyóirat élén – álljon itt végül a Bencze Tamással közösen készített *Boldog emlékü Debrecen* című 2006-os albumából kölcsönzött kép (az 1802-ben leégett Kollégium Róth Miksa tüvegablak-tervén), valamint „*A református Debrecen*” ihlette alkalmi vers.

A REFORMÁTUS DEBRECEN

(*dr. Nagy Attilának ajánlva*)

Hiába kerestem az elveszett,
titkos ereket – és a lícium-gyökeret –,
hogy fel tudjam mérni a tornyokat,
hogy megérthessem az okokat,
és lássam a következményeket,
hogy levágjam a fölös rojtokat,
és el tudjam érni az egeket,
mindig csak falakba ütköztem, rejtett
hálók gúzsolták a lábam...
végül mégis fényes bűvöletbe ejtett
a magasság és a föld is, ahol álltam;
s végül magamnak megtaláltam
a torony árnyékában egy rejteket,
s énekeltem: zsenge hajtássá váltam.

A NÉZŐ • PONT TÁMOGATÓI ÉS ELŐFIZETŐI

BODÓ ISTVÁN és felesége – Debrecen
CEZE ÚT- ÉS MÉLYÉPÍTŐ KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT. –
Debrecen – CZENTYE JÁNOS
DEBRECENI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT
KAPITÁLIS KFT. – Debrecen
MÁTÉ LÁSZLÓ – Debrecen
FORMULA HOLDING KFT. – SÁNTHA ANTAL – Hajdúböszörmény
KÁDÁR NAGY LAJOS – Ebes
SZABÓNÉ PAPP IBOLYA – Szekszárd
SER–MÜLLER KFT. – SERFŐZŐ ATTILA – Debrecen, Hajdúböszörmény
DR. SZELEKOVSKY SÁNDOR és családja – Mályinka
TIT STÚDIÓ EGYESÜLET – Budapest

www.tit.hu

BAKONSZEG

Fenyvesvölgyiné
Tóth Mária Zsuzsanna

BERETTYÓÚJFALU

Berettyó Kulturális Egyesület
Bihari Múzeum
és Sinka István Városi Könyvtár

BÁRÁND

dr. Palástiné Deli Elvira
Berdéné Hákli Annamária

BUDAPEST

dr. Bolvári-Takács Gábor, Honvéd Együttes Nkft., Magyar Táncművészeti Egyetem,
dr. Koncz Gábor, Nagy Gábor Miklós, Palásthy Lajos, Szabó Magda Szellemi Örökségéért
Alapítvány, dr. Szurmáiné Silkó Mária, TIT Stúdió Egyesület, Vasné dr. Tóth Kornélia

DEBRECEN

Bényi Árpádné, Bereczki Gizella, Bodó István, Teodóra Both, Czentye János, Debreceni
Egyetem Közművelődési Titkárság, Erdélyi Márta, Hegyi Rezsóné, Holló Lászlóné, dr. Juha
Enikő, Juha Richárd, Kiss József és felesége, Koncz Tibor (Cívus Art Képzőművészeti), Kós
Károly Művészeti Középiskola, Korompai Balázs és Korompainé Mocsnik Marianna, Kovács
István (Egri Borozó Borbarát Bár Galéria), dr. Kövér József, dr. Krénné Cserép Zsuzsanna,
Kubinyi Sándorné, dr. Kurucz Márta, Magyar népművészeti Ember Mária, Májér István, Maksai
János és családja, Máté László, dr. Matolcsi Lajos, dr. Nagy Attila és felesége (Uro Path Bt.),
Nagy Krisztina és Vass János, Nuridsány Éva, dr. Ötvös László és családja, dr. Papp Gyula,
Piskóty Teréz, Rácz János és felesége, Sass Bálintné, Seprényi Ádám, dr. Takács Erzsébet
Ildikó, Szabó András, dr. Tar Károly és T. Szoboszlai Katalin, Rózsa János és R. Poncez
Mária, Tamás-Kis Andrásné, Tímár Tamás (TT Play Kft.), Turcsányi Béla, prof. em. Ujváry
Zoltán, Vargáné Szabadka Tünde, Várkonyi Zsolt, dr. Virágh Mária.

DERECSKE Koncz Sándor és családja	KESZTHELY Dr. Sólyom Sándor
EBES Kádár Nagy Lajos	KOMÁROM Orbán Irén és családja
EGER Dr. Ködöböcz Gábor Szíki Károly	KONYÁR Szőnyi Sándor és felesége
ÉGERSZÖG Tóth György	MÁLYINKA Dr. Szelekovszky Sándor és családja
ÉRD Skornyák Ferencné Turner Zsuzsanna	MÁTÉSZALKA Szatmári Múzeum dr. Cservényák László
FELSŐSZOLCA Dr. Bobula Zsuzsanna	MISKOLC Máger Ágnes Varga József
GÖMÖRSZŐLŐS É. Kovács László Gömör szőlős Község Önkormányzata Tompa Mihály Gömői Kulturális Egyesület	MOHÁCS Imolay dr. Lenkey István Hegyibeszédések Baráti Társasága
GYULA Póka György	MONOR Koday László
HAJDÚBÖSZÖRMÉNY Hajdúböszörmény Város Önkormányzata Kiss Attila polgármester Illyés András Molnár Pál Pál Nagy Balázsné Sántha Antal (Formula Holding Kft.) Szabadhajtú Közművelődési Média és Rendezvényszervező Nkft. Takács László (Hajdúböszörményi Művészeti Megálló Galéria) Tarczy Péter	NAGYRÁBÉ Balogh Gyula
HAJDÚDOROG Görög Demeter Művelődési Ház	NYÍREGYHÁZA Csordásné Szikora Erzsébet
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY Hézsó Ferenc és felesége	PANNONHALMA Gaál András és felesége
	SZEKSZÁRD Illyés Gyula Megyei Könyvtár Szabóné Papp Ibolya
	TISZADADA Boncsér Árpád
	VAJA Magyar Nemzeti Múzeum Vay Ádám Muzeális Gyűjteménye Molnár Sándor

TARTALOM

„A Református Debrecen”	211	
<i>TOMPA 200</i>		
Tompa Mihály <i>Virágregéinek</i> változó kontextusai	212	
Számadás (<i>Bibliográfia Imolay dr. Lenkey István munkásságáról</i>).....	223	
A <i>Nyugat</i> 1913-as protestantizmus-vitájának		
értelmezési, nyelvi és stílusrétegei	224	
Ablak a mese világába (<i>Nagy Sándor Zoltán illusztrációs kiállítása</i> <i>a konyári „Égig érő fa” mesekonferencián</i>)	235	
Vitéz Kata Borbála verse	251	
<i>MARGÓ ÉS VENDÉGSÉG</i>		
Vasné dr. Tóth Kornélia: <i>Egy vers ihlette ex libris</i>	252	
Takács E. Ildikó haikui	258	
Hajdúsági „cseresznyevirágzás”		
<i>A III. Debreceni Haikúíró Verseny pályamunkáiból</i>		
(Szabó Eszter Helka, Andics Árpád, Majzik Ilona,		
Ferenczy Regő Pál, Németh Éliásné, Takács E. Ildikó,		
Papp Vera Anna, Tuboly Erzsébet, Börzsönyi Erika, Kitajka Cecília,		
Szabó Zoltán Sándor, Bársony Lehel írásai)		260
<i>Homlokráncolás és csend</i> – Szíki Károly tárcakritikája	266	
<i>Az izgató szépség romantikája</i> – Szokolczyai Lajos írása		
Aszmann Ferenc debreceni fotókiállításáról	271	
<i>Arany Szalontája</i> – Szalonta Arany – Faggyas Sándor írása	274	
Sólyom Sándor haikui	278	
Szemelvények Lin Yu-Tang <i>Fehérek és színesek</i> című könyvéből	280	
Bényi Tibor fotográfiái	282	
<i>KÉPES KULTURÁLIS ÉS MŰVÉSZETI HÍREK</i>		
(A kálvinista Kalotaszeg; Mesterkurzusok Kendlimajorban;		
Torony helyett: a Tó; Alkotó pedagógusok; Kiállítások Hajdú-		
bőszörményben; Moduláris grafika; Generációk gobelinjei; Bagossy		
Sándor 75. születésnap kiállítása; 500 év megújulás; Látható az Isten;		
Japán színház a Déli sarkon; „A Felkelő Nap Arany és Ezüst Sugár-		
párjának Rendje”; Kincses-fotók és Bogdándy-portrék; Potyók Tamás		
Naplója; Gyurkovics Tibor vers-, prózamondó és verséneklő verseny;		
Örömmzene–Örömtánc; Lapzárta-hírek)		286
<i>TOLDALÉK</i>		
Kísértés a tengerparton; Csak az idő; A Református Debrecen (<i>versek</i>)	302	
A <i>Néző • Pont</i> támogatói és előfizetői	306	